אנכי אנכי הוא מנחמכם

זכרונות ניצול שואה

"אנכי אנכי הוא
מנחמכם"

(ישעיהו נ"ח)

זיכרונות

ניצול שואה

TOURO COLLEGE LIBRARY
Midtown

זלמן כהן

בני ברק

מהדורה ראשונה

שנת השמיטה תשס"א

מהדורה שניה תשס"ט

MT

בכל עניני הספר
לפנות לזלמן כהן
רח' ירושלים 49 דירה 6
בני– ברק 51447
טל' 03–6182566

©

עפ"י דין תורה כל הזכויות שמורות
כולל צילום או העתקה חלקית
למחבר הספר

✷

הקלדה ועימוד הוצאה שניה:
א.ב 03–6180134

עיצוב כריכה:
סטודיו זוית – 054–8437914

03/28/11

התודה והברכה מקרב לב

לרב **אליעזר דוד פרידמן** שליט"א מבני - ברק

על הדרכתו ועל תשובותיו לשאלותי.

✷

לר' **יצחק זלפריינד** מפתח תקוה ז"ל

ובנו ר' **דב זלפריינד** נ"י מבני ברק

על עזרתם במציאת שורשי בני משפחתנו

✷

וכן לבן דודי ר' **ישעיהו קלין** נ"י מירושלים נ"י

על עזרתו והדרכתו

ישלם להם ה' כגמולם.

וכן לגברת ח. שכטר מבני ברק

על עבודתה המסורה

לזיכרון עולם ולעילוי נשמות

לזכר הורי היקרים
יוסף חיים בן גרשון אליעזר הכהן ז"ל
ורבקה בת אלימלך הלוי ע"ה לבית אלפנט

✷

אחי: מרדכי, אלימלך, שמעון, ישעיהו, צבי
ואחותי ראציל הי"ד
שנהרגו בשואה בשנות תש"ד– תש"ה באושביץ ובגרמניה
ת.נ.צ.ב.ה.

✷

ולזכר אחותי רחל שנפטרה בגיל ארבע שנים
בערך ב–1924 בנירדהאזא
ת.נ.צ.ב.ה.

✷

ולזכר אחי משה אברהם ז"ל נפטר בירושלים י"א תשרי תשכ"ט.
ולזכר אשתו שרה פרידה לבית הויזמן
נפטרה בירושלים ראש חודש אדר תשס"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

✷

ולזכר ר' מנחם מנדל הויזמן מירושלים
נפטר כ"ד אייר תשל"א
אשתו אסתר טולצה בת ר' אברהם אהרן לבית זוננפלד
נפטרה י"ד חשון תשד"מ
ת.נ.צ.ב.ה.

✷

ולזכר אחותי לאה ע"ה נפטרה בירושלים ג' בניסן תשנ"ה
ולזכר בעלה יוסף בן מאיר וחנה פרי–פרידמן
נפטר בירושלים כ"ג תשרי תשנ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.

✷

ולזכר גיסי אברהם יצחק רוזנפלד בעל אחותי מלכה תחי'
נפטר י' תמוז תשס"ג ומנוחתו בבית העלמין בפתח תקוה
ולזכר גיסי היקר אהרן כץ בעל אחותי מרים נפטר ז' כסלו תשנ"ד 20.11.93
ת.נ.צ.ב.ה.

בעשרה בטבת תשס"ט קבלתי מכתב מצלב האדום בגרמניה שבו הם מודיעים לי, שאחי **אלימלך** ז"ל נפטר במחנה רכוז אורדרוף ohrdruf בגרמניה בתאריך 3.3.1945 י"ח אדר תש"ה חודש ימים לפני שצבא ארצות הברית שחרר את המחנה בשני לאפריל 1945.

הי"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

מסופקני באם הובא לקבר ישראל אך לפחות אומר קדיש ומשניות ביום הזה לע"נ.

✷

ולזכר הורי אשתי מחיה ע"ה

האב ישראל דוד בן חיים טבק ז"ל

נפטר במחנה דכאו כ"ו שבט תש"ה

האם חנה בת יצחק לוי ע"ה לבית גוטמן

וילדיהם: סימה ולאה הינה רייזל שנהרגו בשואה באושביץ

ז' בסיון תש"ד הי"ד.

ת.נ.צ.ב.ה.

ספר תורה נכתב לעילוי נשמתם בשנת תשל"ב

ונמסר לבית הכנסת דחסידי ויזניץ ברח' ר' טרפון בבני– ברק

✷

ולזכר אשתי היקרה **מחיה בת ישראל דוד**

נפטרה ב י"ג בסיון תשס"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

✷

ולזכר גיסי **מרדכי דב** (יוסף) שטרן בעל אחות אשתי **אסתר מינדל שטרן**

ולזכר גיסי היקר בעל אחותי אסתר ליף אשר כאח היה לי,

אברהם שמואל ז"ל בן **יצחק מאיר** הי"ד ליף (ליפשיץ) הכהן

נפטר בחג השבועות ו' בסיון תשס"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

✷

ולזכר גיסי היקר **יהודה אריה לייב ברוקנר**

בן נפתלי הרצקה ושרה פרדיל

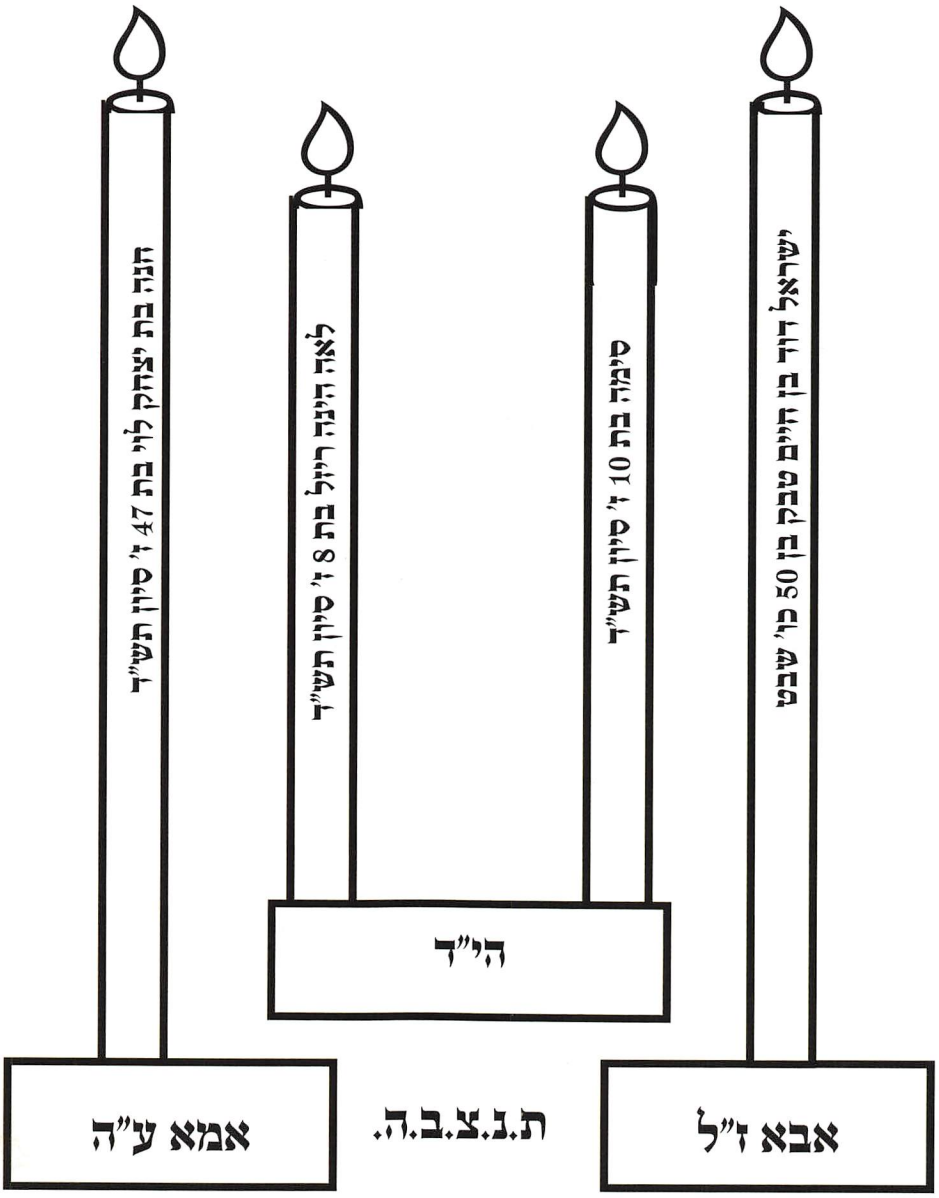
נפטר ר"ח שבט תשס"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

על אלה אני בוכים...

על אלה אני בוכים...

נזכור לעד את שבעה עשר אלף ושלש מאות יהודי העיר נירדהאזה והסביבה אשר גורשו לאושביץ במאי- יוני 1944

את הרבנים ובראשם הרב שלום וידר זצ"ל ואת הרבי מוידקה ר' יהושע הרשל לנדאו זצ"ל אשר נהל אחד הישיבות היפות בהונגריה ואת הרבי ר' שלום אליעזר הלברשטם זצ"ל מרצפרט בנו של ר' חיים מצאנז בעל ה"דברי חיים" זצ"ל, ואת המלמדים ומורים שלנו ואת כל העוסקים בצרכי צבור שלא על מנת לקבל פרס ובראשם ר' שמעון נמטי ז"ל ראש הקהילה.

ר' שמואל בנימין שרייבר זצ"ל אשר נהל את התלמוד תורה במסירות ובנאמנות.

הי"ד

ת.נ.צ.ב.ה

הקדמה

ביום ב' ו' מנחם אב תש"ה 16.7.1945 דרכו רגלי על אדמת ארץ ישראל בחיפה. אחרי כעשרה ימים במחנה קלט של עתלית על יד חיפה, הגעתי לשבת פר' עקב עם אחי משה אברהם לביתם של הורי גיסתי שרה תחי', משפחת מנדל הויזמן בשכונת בית ישראל החדשה בירושלים. במשך מספר ימים שהייתי שם, כתבתי לי יומן זיכרונות מהשנה שחלפה בשפת האידיש, על מחברת של עשרים עמודים.היומן היה שמור איתי, ולמרות בקשת הילדים במשפחה לא הצלחתי לתרגם את עשרים העמודים לעברית, עד אשר לקחתי פסק זמן מהעבודה, וב-1.2.1999 התחלתי לתרגם ולהמשיך לכתוב. כשהחל היומן להפך לספר, החלטתי לקרא את שם הספר בפסוק מספר ישעיהו "אנכי אנכי הוא מנחמכם".

השואה של עם ישראל פגעה ישירות בכשליש מהעם היהודי, וכפי שאנו רואים, דור שני ושלישי וגם כאלה שלא נפגעו ישירות רוצים לדעת ולבקר במקומות בהם זה קרה, ושום נחמת אדם ומרחק הזמן לא מצליחים להשכיח את זכר יקירינו ואת עצם הטרגדיה הגדולה. אין לנו מנחם, ולכן מבקשים אנו מהבורא עולם תנחם אותנו אתה אבינו. כמו שכתוב על ידי הנביא ישעיהו "אנכי אנכי הוא מנחמכם".

יתן ה' שזיכרון הקדושים בספר זה גם ינחם אותנו ונזכה במהרה לראות את ביאת משיח צדקנו ואת גאולת עם ישראל במהרה בימינו אמן.

הקדמה למהדורה שניה

יום א' י"ד מנ"א תשס"ז פר' עקב מתחיל לסדר את המדורה השניה של ספר הזכרונות "אנכי אנכי הוא מנחמכם".

מהדורה ראשונה הופיעה בשנת תש"ס, אשר אזלה עד אחרון הספרים. לא הרבה זמן אחרי כן. לצערנו הרב, חלתה אשתי מחיה. ובי"ג סיון תשס"ג נפטרה. פטירתה גרמה לכל משפחתנו זעזוע לא רגיל ובמיוחד עבורי, והרבה זמן לא יכולתי להירגע.

השנים עושות את שלהם. אמנם כמה חדשים אחרי פטירתה הוצאתי ספר מיוחד לזכרה, אך עם הזמן הרגשתי צורך עבור הדורות הבאים להוציא מהדורה מתוקנת ולהשמיט מספר דברים אשר אינם שייכים ישירות לזיכרונות השואה, ולעומת זה להוסיף מספר מאמרים ששייכותם לשואה הם קרובים ונחוצים לספר הזה.

כמו כן, למרות שאת הספר הראשון בדקו לפני ההדפסה מספר אנשים, לא העירו לי שישנם אולי שמות של אנשים שלא שאלתי אותם באם הם מסכימים ששמם יוזכר, ואולי גם מי מהם לא מרוצה על הסיפור איך שזה מופיע.

ראשית, אני מתנצל לאלה אשר חשבו שהיה יותר טוב באם הם לא היו מוזכרים. כעת נתתי לארבעה אנשים שיבדקו במשך כחדשיים את המדורה החדשה, ונשתדל לתקן את אשר צריך לתקן.

אין אני נביא ואיני יודע מה מביא המחר. אנו מקוים שמחר במהרה בימינו נזכה לביאת משיח צדקנו, אך עד אז, חושבני, טוב שתופיע מהדורה נוספת.

היום ג' חשון תשס"ח הודיעו ברדיו שמספר מדינות כולל ארצות הברית וגם מדינה ערבית אחת הודיעו שרוצים להרחיב את הלמודים על השואה.

הספר הזה מבוסס על עובדות אמת גם אם זה כטיפה בים, הרי בני משפחה וידידים מקורבים שירצו לדעת עובדות אמת על קצה המזלג, יוכלו ללמוד משהו מהספר הזה.

ותפילתי לבורא העולם שיעזור לי שאוכל לסיים מהדורה זו כרצוני הטוב.

מחבר זלמן כהן

תודה מיוחדת לבני ישראל דוד אשר השיג לי את המאמר מהרבי מחב"ד זצ"ל "למה מצפה הנשמה", וכן לנכדי יוסף זאב מושקוביץ אשר השיג את הכתבה מדברי רודולף הס - מפקד מחנה אושביץ בשנים 1940- 1943 . שתי הכתבות מופיעות כעת במהדורה זו. תודה גם לנכדותיי לבית גרוסמן על עזרתן בהקלדה ובתיקוני התקלות, וכן תודה מיוחדת לבני הרב יוסף חיים כהן על עבודתו המסורה בהגהת הספר.

ואחרון אחרון חביב לביתי חנה גרוסמן תחי' על עזרתה המסורה במשך כל זמן כתיבת הספר, ברכותי נתונות לה מקרב לב.

יום ה' כ"א מנ"א תשנ"ה פר' עקב

תרגום יומן זיכרונות אשר נכתב על ידי לפני כ- 50 שנה ביום ג' פר' עקב תש"ה על תקופת השואה בהונגריה מ-19.3.1944 במיוחד בעיר נירדהאזה.

19.3.1944 כבשו הגרמנים את הונגריה. פחד נפל על יהודי הונגריה מהאכזריות הגרמנית, היות שידענו מה האכזריות הגרמנית עשתה עם היהודים בפולין, צ'כיה וארצות אחרות שהם כבשו מקודם. גם אצלנו זה התחיל, לצערנו, כמו בארצות אחרות אך יהודי הונגריה חשבו בטעות, ובזה ניסו לנחם עצמם, כמו שבפולין זה לקח זמן של שנים כך צריך לקחת גם הונגריה, וזמן רב כזה אין להם, היות שהרוסים עמדו כבר קרוב לגבולות הונגריה. אך, לצערנו, זה לא היה כך. בהונגריה קמה ממשלה חדשה, ומיד התחילו להתעסק עם היהודים. העיתונים כולם כתבו בהבלטה מזה, ובזה התחילה האנטישמיות בקרב האוכלוסייה ההונגרית להתגבר, מה שמקודם גם היה די מפותח.

1.4.1944 הוציאו פקודה שיהודי אין לו להעסיק לא יהודים, יהודי לא יכול להיות עורך דין, וכולם חדלו להיות חברים באיגוד עורכי הדין.

5.4.1944 כל היהודים חייבים ללכת עם מגן דוד צהוב בגודל 10+10 ס"מ בצד שמאל של בגדיהם. ליהודים אסור לנסוע ברכבות, וגם ברחובות העיר השתדלו לא להסתובב ללא צורך.

11.4.1944 העיתונות מסרה שיהודים יכולים להיות ברחוב רק מ- 7 בבוקר עד 7 בערב. עונש גדול יוטל על מי שימצא ברחוב אחרי 7 בערב. עוד לפני גמר חג הפסח הוציאו פקודה על יסוד הועד היהודי הידוע בשם "היודן רט", וחבריהם צריכים להיות המנהיגים המוכרים של הקהילות. הם נהיו אחראים על כל מה שידרשו מהיהודים. אם יהודי לא מופיע לאן שידרש לבוא, האחריות נדרשת מה"יודן רט".

בחג האחרון של פסח תש"ד נדרשו להציב למחרת מאה יהודים לעבודה. הם נשלחו להכין מחנה ריכוז בשם וריולפוש מחוץ לעיר עבור יהודים שיקבלו עונשים שונים. למחרת יום ב' 17.4.1944 התחילו לאסוף את היהודים מהכפרים מסביב לעיר נירדהאזה ולהכניסם לגטו אשר נוסד בעיר להם כבר היה אסור להסתובב מחוץ לשטח הגטו. אנו תושבי העיר עדיין היינו חופשיים בעיר, וזה איפשר לעזור לתושבי הגטו. איסוף יהודי הסביבה נמשך כשבוע ימים.

ב- 20.4.1944 ניתנה הודעה שתוך יומיים החל מ- 23.4.1944 בבוקר בשעה 5 אסור ליהודים לעזוב את דירותיהם רק למי שיש אישור מיוחד מהמשטרה ויש להם סרט לבן עם חותמת המשטרה. אלה נקראו המשטרה היהודית. מיד בבקר 23.4.1944 התחילו לאסוף את יהודי העיר נירדהזה לגטו, כל חנויות היהודים נסגרו, ואת המפתחות צריכים למסור למשטרה. את הימים הבאים נצלנו לנסות להחביא את דברי הערך בתוך החצר, בבאר שבחצר, בעליות הגג (רוב הדברים האלו נמצאו אחרי השחרור ע"י אחיותיי מלכה, לאה, מרים ואסתר) אלו שהיה להם אפשרות חיפשו מקומות מסתור או לעבור עם ניירות על שם גויים לערים אחרות, ובעיקר לבודפסט.

גם למשפחתנו הגיע שוטר אשר קיבל מפתחות הבית. את החפצים העלינו על עגלה רתומה לסוס, ואנחנו - הורים ואחד עשר ילדים הלכנו אחרי העגלה ברגל. השכנים הנוצרים הביטו אחרינו, כל אחד הרגיש מה שהרגיש חלק מהם אמרו מסכנים, אך זקנה אחת אמרה מגיע להם מפני שהם הרגו את ישו. אנחנו ילדים קטנים אשמים על מה שהיה לפני אלפיים שנה, הבורא עולם בודאי יפרע מכל אלה שעשו לנו את השואה הזו, אשר באה עלינו בלי שנדע למה.

(אין אני עוסק בספר הזה בעניינים פוליטיים אך חז"ל אמרו שלשה דברים הבן אדם קשור להם לנצח, לביתו, לאשתו והאישה לבעלה ולמקצועו. הבית שבו גרנו ומשם גורשנו לגטו נשאר לי בזיכרון עד היום

למרות שבסה"כ גרנו שם חמש שנים לפני הגרוש. ביקרתי שם מספר פעמים, ותמיד קשה היה לי להיפרד ממנו, היות שלהורי וחמשת אחי ואחותי שנהרגו בשואה אין קבר, והבית הזה שלפני שנה באב תשס"ו היה קיים עדיין, מעלה לי זיכרונות על העבר שבו היינו חיים שם, הורי ואחד עשר אחים ואחיות, עד לפני ששים ושלש שנים (אפריל 1944).

באחת הפעמים, לפני כעשרים שנה שבקרתי שם יחד עם אשתי ע"ה התרגשתי מאוד, ואשתי אמרה לי בא נלך יש לנו בית בארץ ישראל. כאשר גרשו באב תשס"ה את אלפי המשפחות אשר היו קשורים לביתם בגוש קטיף במשך עשרות שנים יכולתי להבין טוב את הרגשתם אשר תלווה אותם לכל חייהם. ובמיוחד שהרבה מהאנשים שעסקו בגירוש מביעים היום חרטה. ירחם ה' על כל עם ישראל ונזכה כולנו במהרה לגאולה שלמה אמן.

החיים בגטו נירדהאזה:

שבועיים אחרי חג הפסח. הגטו סגור, ובין יהודי הכפרים שבסביבה התחיל הרעב להציק, היות שלא הצליחו לקחת אתם מזון לזמן רב. ליהודים תושבי העיר עדיין היה מעט אוכל. בינתיים לקחו את ראש הקהילה האורתודוקסית ר' שמעון נמטי למחנה העונשים "וריולפוש" כעונש בגלל שניסה להלחם לטובת היהודים, וזה היה סימן על הכבדת יד המשטרה ושולחיה הגרמנים. עם סילוקו עברה ראשות "היודן רט" לידי יהודים פחות מוכרים בקהילה שלנו, אשר בראש דאגתם לא היה האינטרס הכללי של כל היהודים אלא הנסיון להשיג חסות לחוגים שלהם שלא יגורשו, וכל מה שאפשר לטובת הקבוצה הקטנה הזו אשר בחוגים שלהם. הם הציעו שאת היהודים מהסביבה יעבירו למחנה מחוץ לעיר בכדי להקל על הצפיפות.

כך התחילו בשבוע השלישי לאחר החג להעביר את יהודי הסביבה למחנה "שימהפוסטה", וכשהמחנה הזה התמלא הקימו מחנה נוסף בשם "נירש", כולם בסביבה שוממה מחוץ לעיר ובקרבתה. בינתיים הופסקה המשמעות

המיוחדת של מחנה העונשים "וריולפוש" וכולם הועברו משם למחנה "נירש".

כעת הגטו מחולק לשלושה: שני מחנות מחוץ לעיר - "שומהופסטה" ו"נירש", השלישי - הגטו בתוך העיר. אספקת האוכל לא הייתה מאורגנת והאנשים במחנות רעבו ממש לפת לחם. האספקה שניתנה הייתה 150 גרם לחם וחצי ליטר מרק לאיש. אצל יהודי העיר המצב היה קל יותר, אפשר היה עדיין לקנות מהגויים אוכל תמורת כסף, וגם פה ושם יכלו בודדים לברוח, היות שסגירת הגטו לא הייתה מוחלטת.

אחרי מספר ימים נשלחו מאה יהודים להכין מחנה שלישי עבור יהודי העיר בין העיר נירדהאזה לבין העירה קאליב המפורסמת. למחנה הזה בשם "הרנגוד" התחילו ביום השבת, חודש אחרי חג הפסח, להעביר אלף יהודים ראשונים. למחרת ניסו להשתדל למנוע העברות נוספות. ליום שני החליטו על יום תפילה וצום ומי שיכל צם, וכולם השתתפו באמירת תהילים ותפילות רבות, והצליחו לקבל דחייה לשלושה ימים.

בינתיים בגלל לחץ במחנה נירש העבירו חלק מהם למחנה הרנגוד, ובתום 3 ימים התחילו שוב להעביר את יהודי העיר למחנה הרנגוד. כולם התחילו לארוז ולהתכונן היות שהודעת התזוזה בא בפתאומיות וללא אפשרות המתנה. ביום רביעי שוב הייתה תקווה זמנית לדחייה, אך לא לזמן רב, המשטרה הגיעה עם עגלות וסוסים והוציאו מהבתים את כולם. בחוץ גשם וקור, מדברים על העתיד אך ללא תקוות רבות, ופתאום הודעה, כולם לחזור הביתה לגטו. נהייתה תקווה ושמחה, אך לא לזמן רב, ואחרי מספר שעות הודיעו לעלות על העגלות.

מובילים אותנו דרך רחובות העיר, והתושבים הגויים מלווים אותנו בשמחה על שהם יזכו בקרוב ברכוש היהודים. ביציאה מהעיר נפרדים מאתנו אנשי המשטרה היהודית, ואנו ממשיכים לנסוע בגשם ובקור

בעגלות פתוחות למקום שבינתיים אין ממנו דרך חזרה. הדרך הייתה קשה מאוד ואחרי מספר שעות של נסיעה קשה הגענו למחנה הרנגוד.

בשער המחנה ירדנו מהעגלות. המשטרה מסרה אותנו לשומרי המחנה הרנגוד, לפיקוד הזנדרים האכזרי, ומשם צעדנו ברגל, בבוץ, גשם וקור דרך ארוכה. פחד נפל על כולם עם פגישתנו עם הזנדרים עם הנוצות הארוכות הם קיבלו אותנו כמו רוצחים, ספרו אותנו, את החבילות מהעגלות זרקו בערימה אחת, והיכו אותנו במיוחד אכזרי היה הצועני השחור "TPH", סגן מפקד המחנה, אשר נהרג מיד בהגיעו לאושויץ.

אחר מספר שעות הכניסו אותנו לצריפים כל אחד היה צריך למצוא את החבילות שלו ולהיכנס לצריפים. בכל צריף בין שלש מאות לארבע מאות איש. בצריפים לא היתה רצפה רק אדמת חול לא נקיה ביותר. מה שהיה שם בלילה הראשון אין להעלות על הכתב, חושך מוחלט בכי הילדים וכולם רטובים, צפיפות גדולה ולא הייתה אפשרות לישון.

בניראדהזה היו 17,300 יהודים, מהם כ- 10.000 מהסביבה והיתר תושבי העיר. את כולם פינו ושלחו לאושוויץ עד יוני 1944. לא ידוע לי על נסיון מצד לא יהודים לעזור ליהודים להינצל. האנטישמיות באזור הייתה מהחזקות במדינה.

החיים בגטו הרנגוד:

למחרת בבוקר בשעה 5 העירו את כולם, דרשו מאתנו לסדר את הצריף, להוציא את כל החפצים מחוץ לצריף ולפתוח את החבילות בכדי שהם יוכלו לחפש בקלות חפצי ערך אשר אמורים היינו למסור עוד מקודם, ומי שנמצא אצלו דברי כסף וזהב נענש בעונשים שונים. כל אחד עבר, והיו צריכים להוריד ולזרוק בתוך קערה גדולה את כל הטבעות, שעונים ואפילו טבעות נישואין.

בתום מסירת דברי הערך התחילו בסידור עבודה. כולם, גברים ונשים מגיל שמונה עשרה עד גיל ששים היו צריכים להתייצב עם דליים וכלי קיבול

שונים אחרים, ולהעביר אדמה וחול ממקום למקום אחר ללא מטרה מיוחדת. למחרת היו צריכים להחזיר את החול למקומו ממנו נלקח אתמול, רק למטרה להעסיק ולעייף את האנשים. למחרת השבת ביום א', אספו את כולם מעל גיל 24, הכו אותם ודרשו מהם לגלות היכן הוסתרו דברי הערך. בתום החקירה דרשו מהם לא לגלות שהם הוכו, ובתום המכות היה על כולם לחזור לעבודה. כך זה נמשך מספר ימים, עבדנו כל מיני עבודות ,קשרנו ועשינו מטאטאים אשר היו צריכים מזה הרבה לנקות את השטח.

ב- 19.5.1944, יום שישי, חזרנו מהעבודה ובמחנה היה "עוצר", איש אינו יכול לצאת מהצריף, והצריפים היו מסביב עם משמר. נכנסנו מיד לצריף, וספרו לנו שראש הקהילה שלנו, ר' שמעון נמטי, חזר לעיר נירדהאזה, והקצין שלח מיד מכונית להחזירו, היות שהנסיעה לעיר הייתה בלי רשות. החזירו אותו והכו אותו מכות רצח, ואיימו עלינו שהם עלולים להרוג את כולם בגלל זה.

בצריף היו צריכים להיות בשקט, אך הפחד היה גדול. נתנו עשר דקות זמן שכולם ישכבו לישון. לפנות בוקר העירו אותנו, תוך חמש דקות היה על כולם לצאת מהצריף, אחרי שעה אמרו לחזור לצריף, ואחרי שעה שוב הוציאו אותנו. על כולם לעשות התעמלות בלי להתחשב בצעירים או זקנים, כולם היו צריכים להשתתף. בתום הספורט הודיעו לנו, שבגלל שר' שמעון נימטי ברח ללא רשות אנו מקבלים "עונש", ומעבירים אותנו למקום אחר, ולכולם מותר לקחת אוכל לשלושה ימים. אך ברור שזה היה רק ספור כסוי להעברתנו, וההעברה הייתה מבוצעת גם ללא בריחתו של ראש הקהילה.

מלבד זה שלא גילו לנו להיכן לוקחים אותנו, עוד נסו לספר לנו שיעבירו אותנו לדרום המדינה, וכל אחד יאסוף את החבילות שמשאירים, וישלחו אחרינו תוך שלשה ימים למקום הנקרא BARO FORST SPRINGER URADALOM BEKES MEGye . היה זה שוב רק להטעות אותנו. שוב

רשמו את כולנו, ועד שעה שתיים עשרה בצהרים, יום שבת ז"ך באייר תש"ד, היה הכל מוכן. התחלנו ללכת ברגל שלושה קילומטר בחול טובעני רך, ילדים קטנים בידי האמהות וכל אחד עם החבילות שלו. היו אלה שעתיים קשות ביותר, ובסיומן הגענו לתחנת הרכבת של קאליב- NAGY KALO

שם חיכו לנו קרונות משא גרמניות ובכל קרון הוכנסו שבעים וארבע איש. על כולנו נפל פחד מהמחשבה שעלינו לנסוע בצפיפות כזו שלושה ימים מצרה לצרה.

הרכבת זזה לנירדהאזה, שם הוכנסו לקרונות מים ולחם יבש, ואת הקרונות נעלו מבחוץ. מאוחר בלילה הרכבת זזה ונסענו לכיוון קליינורדיין, צפונה לכיוון סלובקיה. מיד הרגשנו לאן מובילים אותנו, דהיינו לכיוון פולין ולא לדרום הונגריה. הצפיפות גדולה מאוד, ממורמרים, רוצים להדליק נר אך אין לנו גפרורים, אין לנו שעונים ולא יודעים מה השעה, הכל הם לקחו לנו. הלילה החשוך נגמר ואנו עדיין בהונגריה. כולם צמאים אך אין לנו מים. אוכל היה לנו, אך לא יכולנו לאכול היות שהכל היה יבש.

תאריך עלייתנו לרכבת היה שבת 20.5.44 (כ"ז אייר תש"ד). נסיעתינו עדיין בתוך הונגריה. ביום א' בשעה שתיים עשרה הגענו לעיר קאשאו, שם התחלפו המשמרות, וה-S.S הגרמניים קבלו אותנו מידי המלווים ההונגרים. הודיעו לנו שאם אחד ינסה לברוח, יוציאו להורג את כל אנשי הקרון, שבעים וארבעה איש.

קשה להעלות על הכתב את הרגשת הפחד שהייתה. נתנו לנו מים בערך כעשרים וחמשה ליטר, ונעלו מבחוץ את הקרונות. נסענו בתוך סלובקיה, ובערב הגענו לעיר הראשונה בפולניה. הם הודיעו שאת פתחי האוויר, החלונות הקטנים, יש לסגור. את מעט האוויר שנכנס לקרון גם לקחו לנו. המשכנו לנסוע עד למחרת בצהרים, והגענו לתחנת הרכבת "אושוויץ

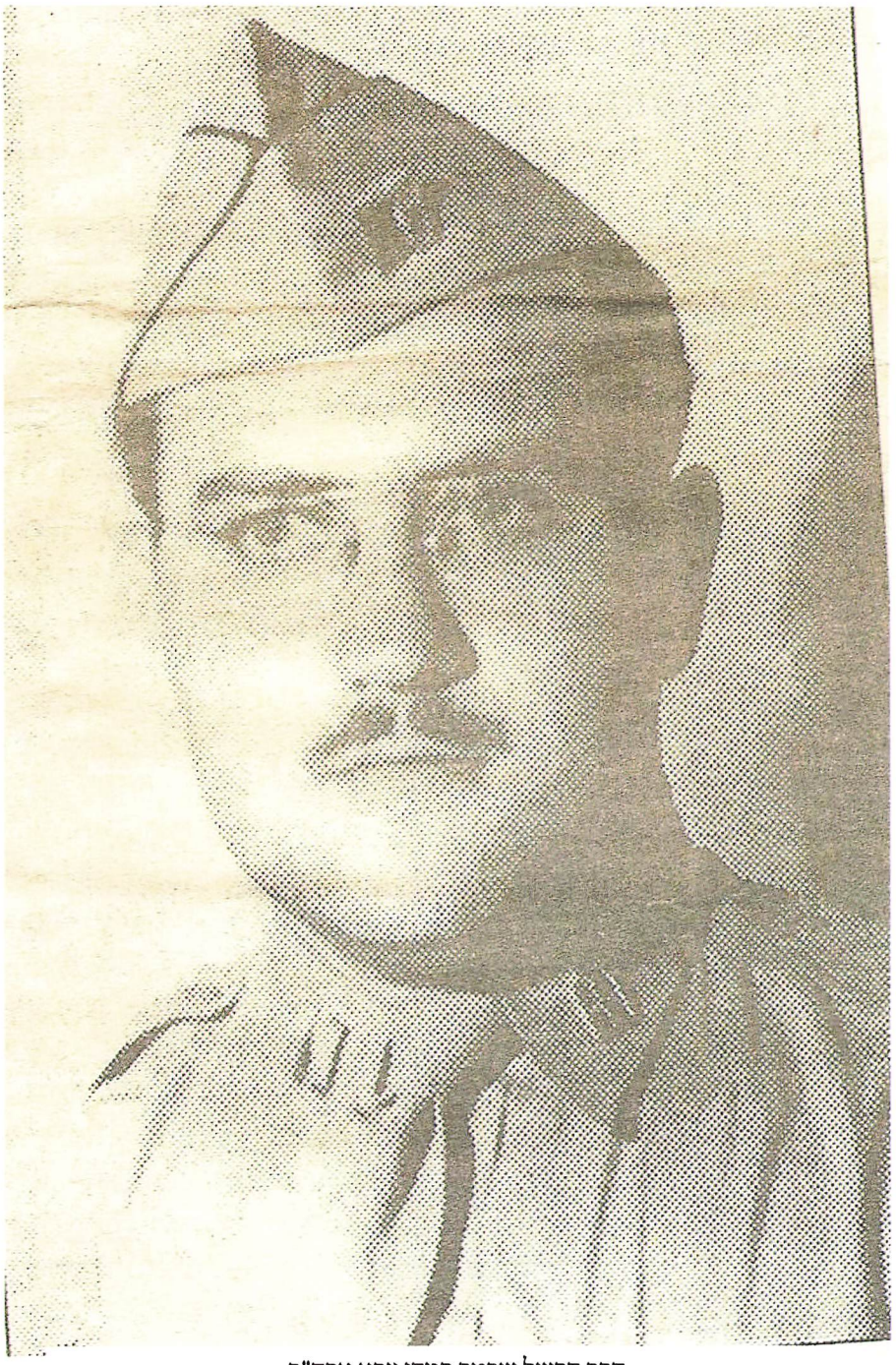
AUSVITZ" למקום בו השמידו מליוני יהודים בתאי הגזים ושרפו אותם במשרפות הקרמטוריום.

למקום זה הגענו **ב- 22.5.1944** אחרי הצהרים. הפחד היה גדול מאוד, והצרה הגדולה ביותר הייתה הצמאון למים. מים לא היה לנו. ירד גשם ובין הסדקים טפטף קצת מים את המים האלו העבירו לחולים. הסתכלנו החוצה דרך הסדקים וראינו איך מוציאים אנשים מהקרונות והחבילות משאירים בתוך הקרונות, אך עדיין לא ידענו היכן אנחנו נמצאים ומה יעשו איתנו.

הגיע לילה חשוך, כל הלילה לא נרדמנו, חכינו מתי כבר יגיע הזמן לצאת מהקרונות, והתנחמנו שבלילה הבא ודאי נישן כבר יותר טוב. אך לדאבוננו לא ידענו מה מחכה לנו בעתיד.

הלילה עבר עם אור הבוקר שמענו רעש, מתחילים לפתוח את הקרונות. פתאום מגיעים לקרון שלנו ושומעים צעקה, כולם החוצה, הכל להשאיר, כלום לא לקחת. הפחד היה כה גדול שאבדנו שפיות דעתנו.לא יכולנו להיפרד מהקרובים ביותר, הורים מילדים, נשים מבעלים, אחים מאחיות ואחד מהשני. גם אני לא יכולתי להיפרד מהאמא אשר עמלה כל כך הרבה שנים עבורי ועבור אחד עשר אחים ואחיות נוספים, וכעת תוך רגע נאבדה לנו והיא אבדה את ילדיה.

מיד כשירדנו, הפרידו נשים מגברים, וילדים עד גיל שש עשרה הלכו עם אמהותיהן. אני, משום מה, הלכתי עם אבא, עם אחי מרדכי ואלימלך והדוד ליפא, אח אבא מסאטמר. האמא הלכה עם ארבעת הילדים הקטנים, שמעון בן ארבע עשרה, ישעיהו בן שתים עשרה, צבי בן אחד עשרה והאחות הקטנה ראציל בת תשע. ארבעת האחיות הגדולות מלכה ,לאה, מרים ריזל וגולדא אסתר הלכו גם בנפרד.

הרב הרשל שכטר במדי צבא ארה"ב
(שים לב לסמל על הצווארון)

הילד השני מימין
אחרי שנים הרב ישראל מאיר לאו רב הראשי לישראל

תפילת חג השבועות בשנת תש"ה במחנה בוכנולד עם כאלפיים מתפללים
בעל התפילה הרב צבי הרשיל שכטר קצין דת מצבא ארצות הברית

האמא עם ארבעת הילדים הלכו לצערינו למקום בו הושמדו מליון וחצי או אולי שנים וחצי מליון יהודים בתאי הגזים ונשרפו בקרמטוריום במחנה בירקנו- אושביץ.

מאנשים חיים עשו מהר מאד אפר.

התחלנו לצעוד עד שהגענו לחדר רחצה, צוו עלינו להתפשט לגמרי, ולכולנו גזזו את השערות מכף רגל ועד הראש. אחרי כן עברנו לחדר רחצה, התרחצנו, לאחר שהיינו די מלוכלכים מהדרך הארוכה, גם לשתות מים כמה שרצינו היות שכולנו היינו צמאים מאד אחרי דרך של ארבעה ימים שקבלנו פעמיים כוס אחת מים בלבד.

לכולם נתנו חולצה, תחתונים, חליפת אסירים, מכנסים וזקט. ספרו אותנו והתחלנו להיכנס לתוך המחנה, הרגשנו מיד את המשטר הגרמני החריף, כולם עם מקלות הרביצו על ימין ושמאל.

אחרי שלושה ימים קשים בקרונות היה לנו קושי נוסף כאשר עמדנו מהצהרים עד הערב מתחת כפת השמים, התחילו למיין בעלי מקצוע מיוחדים והפרידו אותם, וכך לקחו מאתנו את אחי מרדכי כנגר, לאחר מכן העמידו אותנו במסדר המפורסם בשם "אפלי", שורות של חמישיות, ולמדו אותנו תרגילים של הורדת הברטים מהראש וחבישת הברט על הראש לפי סדר גרמני מוסכם.

בתום המסדר הכניסו אותנו לצריף שבו היו בצפיפות משטחים של שלש קומות 1.80 X 2.50 מ' עבור ששה או שבעה אנשים. שמיכות לא היו רק על הקרשים.מיד עשו אתנו הכרה מנהיגי הצריף, הבלוק אלטסטר והשטובנדינסט, דהיינו האחראי על הצריף והעוזר שלו. במקלות שבידם הכו בנו ללא רחם וללא סיבה. מי שהיו לו נעלים טובות לקחו לו, ובמקומן קבל נעלי עץ כבדות להליכה. בבוקר הראשון הוציאו אותנו החוצה, ונתנו לנו קערה עם תה לא ממותק לשלשה עד ארבעה אנשים בקערה אחת. בתום השתיה הוחזרנו לצריף עד הצהרים.

בצהרים, הביאו מרק ,קערה של אחד וחצי ליטר לשלשה עד ארבעה אנשים. המרק היה כרגיל מרק של סלק צהוב אשר היה מקובל באותו אזור, חלוקת המרק התנהלה לא בצורה אנושית בלי רגש לאנשים חיים.

בגמר האוכל נשמעה צעקה: כולם החוצה למסדר! הסתדרנו בחמישיות והתחילו לספור אותנו. גם מצריפים נוספים החלו לצאת המונים, אנשים ניסו לפגוש בני משפחה שהופרדו אתמול, אך לא כולם הצליחו. את אחינו מרדכי לא הצלחנו למצוא, וכך היינו ארבעתנו, אבא, אחי אלימלך והדוד ליפא אח אבא הי״ד בינתיים יחד.

התחילו להוציא אותנו מהמחנה בירקנו. ביום 24.5.44 בשעת אחרי הצהרים, עזבנו את המחנה שבו הושמדו כשני מליון יהודים, גברים נשים וטף הי״ד, בתאי הגזים ובמיתות משונות אחרות, וגופותיהם נשרפו בתנורים של הקרמטוריום שבמחנה.

במחנה זה הושמדו אמי ע״ה אשר עמלה כל חייה לגדל אותי ואת אחד עשר אחי ואחיותי. כמו כן נהרגו אתה שלשה אחים קטנים ממני שמעון, ישעיהו, צבי ואחותי הקטנה ראציל. מאוחר יותר אחרי חצי שנה גם אבא ז״ל הוחזר לשם להריגה הי״ד, וכן סבא גרשון אליעזר וסבתא חיה שרה, דודים ודודות וילדיהם לעשרות הי״ד. את גופותיהם הם שרפו אך נשמותיהם יאירו לנו את דרך התורה כל ימי חיינו. זיכרונם לא ימוש מאתנו ותמיד נזכור אותם כקדושים וטהורים.

אחרי כשעתיים הליכה עם משמרות הס״ס וכלביהם הגענו למחנה המפורסם בעולם מחנה אושביץ. מיד בכניסה ראינו את השלט ״ ARBAIT MACHT FRAI״ דהינו עבודה משחררת. היהודים הוותיקים התחילו מיד לתת לנו פרוסות לחם תוך כדי הליכה, גם אני קיבלתי פרוסות אשר חילקתי אותם לארבעה. בשעות הערב הכניסו אותנו למקלחת, ומשם ערומים עם שמיכה אחת עברנו לבלוק. כאן הבלוקים היו ממבנה לבנים אך המיטות דרגשים של שלש קומות.

מאוחר יותר קבלנו בגדים, חולצה, תחתון, מעיל ומכנסים. בתום הלילה הוציאו אותנו החוצה, ונתנו לנו שוב מרק בקערה למספר אנשים בלי כפית. לפני כן נתנו לכל אחד מספר על פתק וגם כתבו את המספר עם דיו לכל אחד על החזה. בתום האוכל התחילו להכניס אותנו לקעקע לנו את המספרים על גב יד שמאל .נכנסנו ארבעתנו בזה אחר זה, הדוד ליפא קבל את המספר A 7454 , אבא ז״ל A 7455 , אני קבלתי A 7456 , אחי אלימלך ז״ל A 7457 . הפעולה בוצעה ע״י אנשים בעלי ניסיון אשר דקרו לנו את היד עם עט מיוחד, אשר החדיר דיו עמיד להרבה שנים.

כאשר התחילו לדקור לי ביקש אבא ז״ל את המבצע לעשות לי עם ברחמנות, היות שהייתי ילד חלוש, בסה״כ בן 15, אבל לא עזרה שום בקשה. בתום כתיבת המספר הרגשתי לא טוב במשך כחצי שעה, אך כעבור זמן הוטב לי.יצאתי מחוץ לבלוק, קבלתי סלק צהוב גדול, הכנסתי אותו לבלוק והתחלקנו בו ארבעתנו. לקראת הערב הוציאו אותנו ל״אפלי״ בכדי לספור אותנו ע״י איש הס״ס. לפני שהוא בא למדו אותנו פעולת הורדת הקסקט מהראש והחזרתו ״ מיצן אף - מיצן אוף״, בכדי שכאשר יגיע איש הס״ס נדע לעשות זאת בצורה מסודרת.

היהודים הוותיקים שוב הביאו לנו מספר מנות לחם ובמיוחד לחלקם בין הילדים. גם אני קבלתי שתי פרוסות לחם, אשר חלקתי מיד לארבע חתיכות. אחרי כשעה הוכנסנו שוב לבלוק, בכניסה הראינו את המספר על היד, וקבלנו מנה יומית 250 גר׳ לחם ועוד 50 גר׳ מרגרינה. אכלנו את מנת הלחם שקבלנו, והלכנו לישון שלשה אנשים במיטה אחת.הלילה עבר, בבקר גרשו אותנו מהצריף, מלבד כעשרה אנשים שנשארו לנקות הצריף. עמדנו מספר שעות בחוץ, ולקראת הצהרים הכניסו אותנו לביתן .קבלנו מרק, כרוב חמוץ עם אפונה, היינו רעבים אך המראה של ההגשה לא נתן לנו תאבון, והאוכל לא נראה לנו נקי ביותר.לפנות ערב ספרו אותנו ב״אפלי״. בכניסה לביתן הציג כל אחד את המספר שעל ידו וקבל מנת לחם והלכנו לישון.

לפני כן באו לרשום כל אחד למקצועו. אבא נרשם כחקלאי, דוד ליפא כמסגר, אחי אלימלך כחייט, ואני נרשמתי כסנדלר.

בבקר בשעה עשר בערך באו מהמשרד והתחילו לקרוא שמות. ראינו שאבות נפרדו מהבנים ואחים הופרדו זה מזה. גם אנו התחלנו לפחד מהפרדה והתחלנו ונפרדנו זה מזה, את שלשתינו, אבא ז״ל, אחי אלימלך ואותי קראו ברשימה לצאת, ודוד ליפא שנרשם כמסגר נשאר, מאז לא שמענו ממנו ולא ראינו אותו הי״ד משמונה ילדים שהיו לו נשאר בחיים אחד, מרדכי, אשר בתום המלחמה הגיע ללוס אנג׳לס והקים משפחה, הי״ו.

בחצר נתנו לנו לאכול מרק תפוח אדמה עם תערובות נוספות, אחרי כן שוב נפרדנו מבני המשפחה שנשארו, והלכנו לכוון השער החוצה. אחרי כשעתיים הליכה הגענו למחנה יאוישוביץ JAVISOVITZ- 10 ק״מ מאושביץ.ביום השבת ערב חג השבועות ה׳ סיון תש״ד– 27.5.1944 הגענו למחנה יאוישוביץ, בו היינו עד. 18.1.45

בכניסה ראינו אנשים מגיעים שחורים לא רחוצים ושמענו שרוב האנשים עובדים במכרות פחם. הילדים עד גיל 16 הופרדו, התקלחנו והוכנסנו לבלוק 13. אבא ואחי אלימלך ז״ל חולקו לעבוד במשמרות, אבא ז״ל למשמרת בוקר ״יאוישוביץ״, ואחי ז״ל למשמרת לילה ״ברזשצה״.

מהמחנה הזה יצאו לעבוד לשתי מכרות באזור, אחד בשטח הישוב יאוישוביץ והשני בסמוך באזור הישוב ברזשצה. בכל אחד מהמקומות עבדו בשלוש משמרות, משמרת בוקר מ 6 עד 2, משמרת ב׳ מ 2 בצהרים עד השעה 10 בערב, ומשמרת לילה מ 10 בלילה עד השעה 6 בבוקר. המשמרות היו קבועות ולא התחלפו. כמו כן היו שלוש מחלקות בנין, אחזקה וניקיון, כל מחלקה כשלושים איש, אשר עבדו בשטח המחנה משמרת אחת מ 6 בבוקר ועד השעה 6 בערב. כמו כן היו שתי מחלקות, מיון הפחם מהאבנים מחלקה אחת ביאוישוביץ והשניה בברזשצה. בכל אחד מהמקומות האלו

היו שתי משמרות מהשעה שש בבוקר עד השעה שלוש אחה״צ והשניה משעה שלש עד שתים עשר בלילה.במחלקת מיון עבדו ילדים מגיל 13- 14 עד גיל 17- 18. עבודת המיון נעשתה מעל פני השטח ולא מתחת לאדמה ולכן העבודה היתה הרבה יותר קלה מאשר לעבוד בתוך המכרה.

אבא ז״ל סודר גם בבלוק 13 באגף השני בו אנחנו הילדים היינו , ואחי אלימלך ז״ל בבלוק מס׳ 15 .בימים הראשונים לא הצלחנו להיפגש אך אחרי זמן קצר מצאנו את הזמנים איך להיפגש בזמני החופשי של המשמרות . בחדר אוכל היתה מודעה גדולה בגרמנית FREST DICH FOOL IN SOFT DICH DIK UND HALT DAS MOOL FON POLITIK. בתרגום לעברית ״אכול מלא ותשתה להשמין וסגור פיך מפוליטיקה״. השאלה האם נתנו ומה נתנו וכמה נתנו לאכול?

כאמור הכניסו אותנו לבלוק 13 נתנו מטה אחת לשני ילדים ונשלחנו לשכב ללא קבלת אוכל. למחרת בבוקר היה יום ראשון יום חופשי מהעבודה.בבוקר קבלנו מאתיים גרם לחם ובצהרים מרק סלק ובערב עוד פעם 200 גרם לחם. מכרות הפחם הופעלו ע״י חברת HERMAN GORING VERK אשר היו מעוניינים שהאנשים יוכלו לעבוד טוב יותר ולכן אנו קבלנו מנת לחם נוספת גם בערב, אשר לא היה מקובל במחנות אחרות. יש לציין זה היה יום הראשון של חג השבועות אך לנו היתה חסרה החגיגיות .

למחרת יום ב׳ מוקדם בבוקר הוציאו אותנו כמאתיים ילדים והלאגר-פיהרר, דהיינו מפקד המחנה חלק אותנו לארבע מחלקות, לעבוד במיון הפחם מאבנים. כאשר מעלים את הפחם מהמכרה מעבירים אותם על סרט נע הנקרא LESEBAND

והעבודה שלנו היתה למיין ולהפריד את האבנים מהפחם. הפחם הינו שחור והאבנים הם בהירים יותר ואנו הפרדנו את האבנים לתוך מרכז הסרט ומשם למחסן נפרד הפחם מהאבנים. כאמור היו סרטי מיון בשתי

מכרות ביאוישוביץ וברזשצה ואותי סדרו למחלקה שעבדה משעה 2 עד שעה 10 בלילה במפעל BERZESCE .

משמרת ראשונה יצאה לעבודה ואנו נשארנו במחנה. בצהרים קבלנו מרק סלק אך עדיין לא יכולתי לאכול למרות שהייתי רעב בגלל המראה הלא סימפטי, אחרי מספר ימים התרגלנו לסוג האוכל המקובל. יש לציין המחנה שלנו היה מחנה של עובדי עבודה פיזית קשה ולכן החברה עבורם עבדנו נתנו לנו 200 גרם לחם ליום נוסף על ה200 גר׳ שקבלנו במחנה וכמו שהיה מקובל ביתר מחנות הריכוז, וכן אנחנו קבלנו במקום עבודה צלחת מרק נוספת מאת החברה, אשר היתה גם הרבה יותר טובה מאשר קבלנו במחנה.

ב-2.15 הופיע קאפו KAPO אשר הנו קצור של המילה KAZET POLISE, דהיינו שוטר המחנה בשם פאול היים PAOL HEIM אשר היה גרמני אסיר פוליטי והוא היה המנהל עבודה שלנו במשך שמונה חדשים אשר היינו במחנה יאוישביץ עד 18.1.1945. הוא סדר אותנו בחמישיות והלך אתנו עד שער המחנה. בשער היה מפקד המחנה של ה-SS וחלק לכל אחד מאתנו סוכרית ויטמין נגד מחלות, פחדנו לשים בפה מחשש שזה רעל.הוא שם לב שאנו חוששים מזה והוא הרגיע אותנו ואמר קחו בלי חשש. הורדנו קסקט כמקובל ויצאנו את השער,לעבודה.

העבודה במחנה יאוישוביץ

התחלנו לעבוד ביום ב׳ של חג השבועות של גלויות 29.5.1944. התחלנו במיון פחם מאבנים במכרה ברזשצה מרחק הליכה של שני ק״מ מהמחנה. בדרך ליוה אותנו נוסף על הקאפו איש ס״ס מזוין ברובה. כבר בדרך אמרו לנו שהעבודה לא קשה ביותר ואחרי כחצי שעה הליכה הגענו למפעל.

בשער המפעל קבלו אותנו מהס״ס שומרי המפעל שנקראו ורקשוץ werksutz הם נתנו לכל אחד מספר עבודה. המספר שלי היה 02078 ובמקום העבודה מסרנו המספרים לקאפו והוא החזירם לורקשוץ, בתום העבודה.היינו 32 ילדים והקאפו סדר 8 ילדים בכל צד. היו שני סרטים וכל סרט היו לו שני צדדים. הסבירו לנו את טכניקת העבודה שלא היתה קשה במיוחד, אך הרעש מנפילת הפחם על הסרטים היה חזק מאד ואי אפשר היה לשמוע דבורים בשעת העבודה.

בשעה 3.00 התחלנו לעבוד עד שעה 11 בלילה. בשעה 6.00 הביאו לנו סיר מרק וכל אחד קבל צלחת גדולה עם לחמניה. המרק היה די טוב הרבה יותר טוב מאשר במחנה וזה היה תוספת אוכל של המפעל בו עבדנו. אחרי מספר שבועות החליטו שאנו נעבוד רק משמרת אחת מ-7.00 בבוקר עד השעה 7.00 בערב ואת מחלקת הבוקר של ברזשצה חלקו בין שלש המחלקות האחרות. במפעל יאוישוביטץ נשארו שתי מחלקות ובמפעל ברזשצה רק מחלקה מוגדלת אחת.

עבדנו ששה ימים בשבוע יום א׳ היה יום במחנה ויכולנו קצת לנוח, להיפגש עם בני המשפחה ולפעמים נתנו לנו עבודות נקיון שונות. כאמור בעבודה היינו בשלב ב׳ כארבעים ילדים גילאי 17- 14 שנים, אני הייתי בן חמש עשרה. ביניינו היה בחור כבן שבע עשרה שמו היה אפלבוים (לימים נפל במלחמת השחרור ב-1948 הי״ד יהי׳ זכרו ברוך), הבחור הזה זכר את התפילות של השנה, חול ושבת, והיינו מתפללים יום יום שחרית מנחה וערבית, בזמני ההפסקה, בעבודה,.הוא עמד במרכז ואנו מסביבו. הוא התפלל בקול רם ואנו אחריו בלחש, לפני החגים הוא העתיק את התפילות של ראש השנה ויום הכיפורים מסדור אחד שהיה במחנה על ניר משקי מלט, כך שגם בחגים זכינו להתפלל בזכותו של אותו בחור הצדיק.

ספור ליל כל נדרי תש״ה. בערב ליל כל נדרי הגיע ללוות אותנו למחנה ממקום העבודה איש ס״ס ממוצא יוגוסלבי. בדרך למחנה היו באותו זמן בשדות, סלק בשל בגודל של כשני ק״ג כל אחד. פתאום הוא אומר לנו קחו

לכם כל אחד סלק ותאכלו. כל אחד לקח סלק אך אף אחד לא אכל היות שכבר היה מאוחר אחרי שקיעת החמה. כאשר אמרנו לו שהערב אין אנו אוכלים הוא חשש שבכניסה בשער זה יתגלה והוא כאחראי עלול להיענש עבור זה, הוא אמר לנו בדרך תזרקו לשדה את הסלק. זרקנו אותם ולא אכלנו בליל יום הקדוש יום הכיפורים. למחרת עבדנו כרגיל 12 שעות וב״ה רוב רובם הצלחנו לצום כל היום, ובהפסקות גם להתפלל את תפילות החג שהיו רשומות לנו מהסדור הזה שהיה במחנה. המשכנו לעבוד עד 17.1.1945 ובערב 18.1.1945 עזבנו את המחנה לכוון בוכנולד.

החיים במחנה יאוישוביץ

כאמור היינו שלשתינו אבא ז״ל ואחי אלימלך ז״ל במחנה לא גדול, אלפים ומאתים אנשים רובם יהודים. מקומות העבודה של שלשתינו היו שונים ובכל זאת השתדלנו להיפגש יום יום. אלימלך ז״ל שכן בצריף מס׳ 8 ועבד משמרת לילה. לעבודה היו יוצאים ב 9.30 ויכולנו בתום העבודה שלי להיפגש. אותו דבר עם אבא ז״ל שהיה גומר את העבודה מוקדם יותר ויכולנו יום יום לראות אחד את השני.

אבא ז״ל היה כבן 52 באופן כללי בריא, אך לעבודה קשה כזו לחפור חפירות בתוך סלעים ופחם 400 מטר מתחת לפני האדמה על הברכיים במשך שמונה שעות ביום 6 ימים בשבוע היה לו קשה מאוד. כמו כן שבר אותו הנתוק מאמא ע״ה והילדים. במיוחד הגעגועים אחרי אמא היו לו קשים ומצערים מאוד. מספר פעמים ראיתי אותו לבכות ממש בדמעות מה עם אמא? אז לא הבנתי כל כך למה מזכיר את האמא יותר מאשר הילדים הקטנים. מאוחר יותר הבנתי את הקשר החזק בין שני הורים ל 12 ילדים אחרי שלושים ושתים שנים שחיים ביחד והופרדו באכזריות כזו, הי״ד

אחרי עבודה של כמה שבועות אבא ז״ל קיבל מכה בידו השמאלית על יד המספר שעל ידו, נגרם לו זיהום מוגלתי והוא עבר מספר ניתוחים. שהה מספר שבועות בבית החולים של המחנה ואחרי ששוחרר מבית החולים העבירו אותו למחלקת הבניה שבה עבדו בעיקר בתוך המחנה ועסקו בבניה

ותיקונים. העבודה היתה הרבה יותר טובה וקלה מהעבודה הקודמת ובכל זאת חוסר תזונה מתאימה לא אפשר לו להבריא והוא הלך ונחלש.

בחול המועד של חג הסוכות נערכה הסלקציה האחרונה לפני שאנשי מחתרת יהודיים הפציצו את המשרפות ותאי הגזים באושוויץ והצבא הבריטי גם תרם את תרומתו להשמדת המשרפות על ידי הפצצה מהאויר. אבא ז״ל נבחר בין החולים והחלשים שעמדו להישלח חזרה לאושוויץ – בירקנאו ובכ״ה תשרי תש״ה נפרדנו ויותר לא ראיתי את אבא ז״ל הי״ד ת.נ.צ.ב.ה.

✷

אולי זה גם המקום להזכיר את ההורים שלנו.

אבא ז״ל **יוסף חיים בן גרשון אליעזר וחיה שרה כהן**

אמא ע״ה **רבקה בת אלימלך וגולדא אסתר** לבית אלפנט.

✷

באשר לתאר את ההורים, חז״ל אומרים אין אדם עומד על דעת רבו עד גיל ארבעים. הורים הם גם נקראים מורים, ולכן אני שהופרדתי מהם בגיל 15 איך אני יכול? אך אנסה לפי מיטב זכרוני לתאר אותם במקצת.אבא ז״ל איש קורקטי בעבודתו מסור מאוד למשפחה.תלמיד חכם ועוסק גם בצרכי הציבור שלא על מנת לקבל פרס.

אמא ע״ה היתה אהובת המשפחה מכל הצדדים. כבת זקונים להורים שלה הלכה אחרי אבא ז״ל. ילדה 15 ילדים מהם 12 הצליחה לגדל כולם בריאים בגוף ובנפש. דאגה לכולנו כאילו כל אחד היה בן יחיד. ארוחות צהרים ישבנו כולנו ביחד, בשבתות היה גם בחור ישיבה קבוע מוזמן כבן בית. ת.נ.צ.ב.ה. הי״ד

וכעת מכתב זכרון מאת אחותי אסתר ליף. א' דראש חודש חשון תשס"ג 6.10.02.

הגדרת זיכרונם לטובה של הורינו היקרים הי"ד
יוסף חיים ורבקה כהן

אמא היקרה היתה ברוכה מלידתה במנת תבונה גדולה והשתמשה בה בחכמה רבה לניהול תקין של הבית ולתת לכל ילד לחוד הרגשה שהוא הכי אהוב. ובאמת איני זוכרת שאי פעם היתה בינינו קנאה. מעולם לא הרימה יד או קול על הילדים. (אמנם באותם הימים הילדים היו יותר צייתנים). היא נתנה לכולנו אוזן קשבת בעת הצורך, נתנה לנו דוגמא ליושר, להסתפק במה שיש ולראות תמיד את חצי הכוס המלאה, מאופקת, צנועה אבל תמיד מטופחת. כך ראיתי אותה בשנים המעטות שהיתה לי הזכות לחיות לצידה. היום אני מבינה יותר כמה היתה חסרה לה משפחתה שכולם גרו מחוץ להונגריה ויכלו להתראות רק לעיתים רחוקות. אפשר להוסיף לזה את העובדה שבחתונתו של בנה משה אברהם בירושלים לא יכלה להיות נוכחת ושעל הולדת נכדתה הראשונה יוכבד ב 1943 נודע לנו רק בכמה שורות מצונזרות שהעביר לנו הצלב האדום. כולנו שמחנו בקבלת הבשורה הטובה, גם עיניה נצצו מאושר שהיא כבר סבתא, אבל אני משערת שבלילה הכרית ספגה אין ספור דמעות רטובות ואז עוד לא ידעה שהיא לא תזכה להוביל לחופה אף אחד מילדיה, השאיפה הגדולה של כל אמא יהודיה.

אבא ז"ל נולד גם כן עם חכמה רבה, היתה לו השכלה תורנית רחבה והיה ידוע כתלמיד חכם עם ידע רב גם בתרבות ומנהגי העולם הלא יהודי. למרות שהיה יהודי עם זקן היו לו ידידים גם בין הגויים שכבדו מאד את עצותיו ואת יושרו, אני זוכרת שלא פעם אפילו נשיא בית המשפט איש מצפוני מאוד, לפני שהוציא פסק דין מסובך, בא אליו לשאול מה אומרת ההלכה היהודית בעניין זה או אחר. היתה לו הופעה מרשימה, תמיד לבוש באסתטיות, חוש הומור מפותח, מאושר בילדים שלו, הביע את ציפיותיו מאיתנו אך לא כפה עלינו את רצונו. הי"ד

כאן אולי המקום לצטט את דברי רודולף הס- מפקד מחנה אושוויץ בירקנאו בשנים 1940- 1943. דבריו נרשמו על ידי פסיכולוג יהודי בשם ד"ר ליאון גולדנסון לאחר שנשפט על ידי הפולנים והוצא להורג בשביעי לאפריל 1947.

"החל מנובמבר 1943 הייתי ראש מחלקה במשרד הראשי לכלכלה ומנהלה בברלין. המשרד שלנו היה למעשה באורנינבורג. בעבר כונה המשרד החטיבה למעקב אחר מחנות הריכוז, היינו אחראים לפקח על כל מחנות הריכוז, כולל אלו שבשלזיה. המחנות היחידים שלא היו תחת פיקוחנו היו אלו שברוסיה ובאוקראינה, שהיו כפופים למשטרת הס"ס הבכירה יותר. הייתי מפקד אושוויץ במשך ארבע שנים, ממאי 1940 ועד ה 1 בדצמבר 1943".

כמה אנשים הוצאו להורג באשוויץ במהלך התקופה הזו?

"לא ניתן לקבוע מספר מדויק. אני מעריך שבערך 2.5 מיליון יהודים"

רק יהודים?

"כן."

כולל נשים וילדים?

"כן."

מה אתה חושב על זה?

המופתי הירושלמי סוקר פלוגת ס.ס. מוסלמים באירופה

המופתי עם היטלר ימ"ש
עשיו וישמעאל ללא מילים

"קונסט הוגש" ע"י הלגה לבית הספר ע"ש מ.א.ס. בתל אביב

תנור הקרמטוריום הקטן במחנה אושויץ

הריסות תאי הגזים במחנה בירקנאו אושויץ

"היו לי פקודות ישירות מהימלר."

האם מחית אי פעם?

"לא יכולתי לעשות זאת. הייתי חייב לקבל את הנימוקים שנתן לי הימלר."

במילים אחרות, אתה סבור שזה מוצדק להרוג 2.5 מיליון גברים, נשים וילדים?

"לא מוצדק, אבל הימלר אמר לי שאם היהודים לא יושמדו באותה עת, העם הגרמני יושמד לנצח על ידי היהודים".

איך יכלו היהודים להשמיד את הגרמנים?

"אני לא יודע. זה מה שהימלר אמר.

הימלר לא הסביר?" אין לך מוח משלך, דעה משל עצמך?

"כן אבל כשהימלר אמר לנו משהו היה זה כה מדויק וכה טבעי עד שצייתנו לו באופן עיור."

האם אתה מתחרט על כך? " אתה מתקשח כשאתה מבצע פקודות כאלה"

הס אומר שבתקופה בה היה מפקד אושוויץ לא היו מייצרים סבון משומן אדם. "גזזנו שיערן של נשים לאחר שהן הושמדו בתאי הגזים ושלחנו אותו לבתי חרושת שם היו טווים אותו להתקנים מיוחדים עבור אטמים."

האם מדובר גם בשיער מגברים וילדים?

"לא. ב1943 קיבלתי לראשונה פקודה לעשות זאת. גזזנו רק שיער של נשים ורק לאחר מותן".

האם פיקחת על הרצח בתאי הגזים?

"כן, אני פיקחתי באופן מלא על כל העסק הזה. לעתים קרובות, אך לא תמיד, הייתי נוכח בעת הפעלת מתקני הגז."

אתה בוודאי בן אדם קשוח. "אתה מתקשח כשאתה מבצע פקודות כאלה." נראה לי שעליך להיות קשוח מלכתחילה. "טוב, ברור שאתה לא יכול להיות אדם בעל רגשות רכים, בין אם עליך לירות בבני אדם או להרוג אותם בתאי גזים."

הס נסע למחנה ללמוד איך להשמיד. "הגעתי לאושוויץ במאי 1940 והבאתי עימי כשלושים עצירים ממחנה הריכוז זקסנהאוזן, שם הייתי בתחילה השליש ולאחר מכן מפקד המחנה. אושוויץ לא היה אלא זוג קסרקטינים, כשהגעתי לשם לראשונה. אז החלו להגיע עצירי מחנות הריכוז הפולניים הראשונים מהגנרל- גוברנמן ומאזורים אחרים של פולין. אושוויץ באותם ימים היה מחנה עבור אנשים שהשתתפו בתנועת ההתנגדות הפולנית. מעטים בלבד הוצאו להורג בשנה הראשונה – רק אלה שנידונו למוות על ידי הס"ס והגסטאפו..."

"המחנה היה הרוס לחלוטין, ואני פיקחתי על הקמתם של בתים וקסרקטינים, והכנתי אותם כך שיוכלו לקלוט כעשרים אלף עצירים, אבל בחודשים הראשונים קיבלנו רק כאלפיים או 3000 גברים. באביב 1941 הגיע הימלר לסיור. הוא הורה לי להרחיב את המחנה לגודל המקסימלי האפשרי

"מאה אלף שבויי המלחמה שנועדו לבירקנאו מעולם לא הגיעו, והפרויקט הזה בוטל בהמשך. בקיץ של 1941 זומנתי לברלין לפגישה עם הימלר. קיבלתי פקודה להקים מחנות השמדה. אני יכול לצטט את מילותיו של הימלר כמעט במדויק, הן היו משהו כמו 'הפיהרר הורה על פתרון סופי לבעיה היהודית. אנו בס"ס חייבים לבצע את התוכניות הללו. זוהי מלאכה

קשה, אך אם המשימה לא תבוצע מיד, היהודים ישמידו את הגרמנים במועד מאוחר יותר׳.

״זה היה ההסבר של הימלר. אחר כך הוא הסביר לי מדוע בחר באושוויץ. במזרח כבר היו כמה מחנות השמדה, אבל הם לא יכלו להתמודד עם השמדה בהיקף הנדרש. הימלר לא יכול היה לומר לי מה המספר המדויק, אבל הוא אמר שאייכמן ייצור איתי קשר בהמשך ויתן לי פרטים נוספים. הוא יעדכן אותי באשר לטרנספורטים שעומדים להגיע ובעניינים מסוג זה.

״הימלר הורה לי להגיש תוכניות מדויקות לאופן בו תבוצע ההשמדה באושוויץ. הייתי אמור לבקר במחנה במזרח, טרבלינקה, וללמוד מהטעויות שנעשו שם. שבועות אחדים לאחר מכן אייכמן ביקר אותי באושוויץ ואמר לי שהטרנספורט הראשון מהגנרל- גוברנמן יגיע בקרוב. הוא אמר גם שפעולה זו אינה סובלת דיחוי, כך שאסור שיעלו כל בעיות טכניות ושלוח הזמנים של הטרנספורטים צריך להישמר בכל מחיר.

״בינתיים צפיתי בטרבלינקה בגנרל- גוברנמן שמוקם על גדות הנהר בוג בטרבלינקה היו כמה קסרקטינים ופסי רכבת, ולידם מה שהיה בעבר מחצבת חול. בחנתי את תאי ההשמדה שם. הם נבנו מעץ ומבטון וכל אחד מהם היה בערך 8 על 11 רגל, אבל התקרות היו נמוכות יותר. לצד תאי ההשמדה הוצבו מנועים של טנקים ישנים או קטרים, כשמפלט הגזים של המנוע, האגזוז, מכוון אל תוך התאים וכך הושמדו האנשים שבתאים.״

כמה אנשים בכל פעם?

״אני לא יכול לומר בדיוק. אבל הערכתי היתה שלתוך כל תא נתחבו בערך מאתיים איש בכל פעם, בצפיפות גדולה מאד״.

אנשים, נשים וילדים?

״כן, אבל הם הובאו אל התאים בנפרד.״

כמה תאים כאלה היו בטרבלינקה?

"היו עשרה תאים כאלה, כולם עשויים אבן ובטון. לא היו חורי הצצה, רק דלתות גדולות מכוסות ביריעות מתכת. הרשויות בטרבלינקה נהגו לעזוב את האנשים בתוך התאים כשהמנועים פעלו למשך כשעה, ואז לפתוח את הדלתות. בשלב זה כולם היו מתים. אני לא יודע כמה זמן לקח עד שהגז הרג אותם".

איך סילקו את הגוויות?

"אחד העצירים היה מסלק אותן. תחילה הן הושמו בקברי המונים במחצבת החול, ומאוחר יותר התחילו לשרוף את הגוויות במחצבת החול או בבורות פתוחים, ואז החלו לחפור במחצבות החול ולשרוף את אלו שכבר נקברו."

כמה זמן שהית בטרבלינקה?

"כמה שעות. ואז חזרתי לאושוויץ. היו לי שני בתי חווה מרוחקים במקצת, ואותם הסבתי לתאי גזים. שברנו את הקירות בין שני החדרים, והקירות נאטמו מבחוץ כדי למנוע דליפות. הטרנספורט הראשון שהגיע מהגנרל-גוברנמן הובא לשם והם נהרגו באמצעות גז ציקלון ב'."

כמה בני אדם הושמדו בבתי החווה בכל פעם?

"בכל בית חווה ניתן היה להמית בגז 1800 עד אלפיים איש בכל פעם".

באיזו תדירות נעשה שימוש במבנים הללו?

"ובכן זה היה כך: הטרנספורטים הללו לא הגיעו מדי יום. לפעמים הגיעו שתיים או שלוש רכבות ביום אחד, אבל היו תקופות שבהן לא הגיע אף טרנספורט במשך שלושה עד שישה שבועות".

כמה זמן הוחזקו האנשים הללו באושוויץ?

"שום זמן. הנוסעים נפרקו ומוינו על מסילה צדדית בבירקנאו. אלה שהיו מסוגלים לעבוד הופרדו מאלה שלא היו מסוגלים".

מה היה הקריטריון לסלקציה?

"ובכן, היו לנו שני רופאים מטעם הס"ס שישבו אל שולחנות והאנשים שירדו מהרכבות צעדו בסך לפניהם לבושים בבגדיהם. הם פשוט צעדו לפני הרופאים שהחליטו על כשירותם לפי מראם, גילם וכוחם".

מתוך טרנספורט של כאלפיים איש כמה הושארו בחיים כדי לעבוד?

"בכל השנים הללו אני מעריך שכעשרים עד שלושים אחוזים מהאנשים שהגיעו היו מסוגלים לעבוד".

ואז מה היה קורה?

"אלה שלא היו מסוגלים לעבוד הוצעדו אל בתי החווה, שהיו מרוחקים מהפלטפורמה בערך קילומטר. שם אילצו אותם להתפשט. תחילה היה עליהם להתפשט בחוץ מאחורי קירות שהקמנו מעץ וקש כדי להסתיר אותם מעיניים צופיות. לאחר זמן מה בנינו צריפים בו תלינו שלטים גדולים שעליהם נכתב "לחיטוי" או "אמבטיות". הדבר נועד לגרום להם לחשוב שעומדים לקבל חיטוי או להתרחץ, כדי למנוע בעיות טכניות בהליך ההשמדה.

האסירים שבהם השתמשנו כמתורגמנים וכמסייעים לתהליך אמרו לאנשים שעליהם לשמור על בגדיהם ולקפל אותם על הרצפה בערימות מסודרות, כדי שיוכלו למצוא אותם לאחר שיצאו מחדרי האמבטיה או החיטוי. האסירים הללו עזרו להרגיע את האנשים בכך שענו על שאלותיהם באופן מרגיע ואמרו להם שהם רק הולכים להתקלח בבתים הללו. ואז הובאו האנשים אל התאים והאסירים שליוו אותם נכנסו איתם

כדי להרגיע אותם, בכך שיראו שגם האחראים נכנסים ביחד איתם. ברגע האחרון שהתאים היו מלאים האסירים שעבדו עבורנו חמקו החוצה. הדלתות נסגרו ונאטמו והגז ציקלון ב' הוזרם פנימה דרך פתחים קטנים."

האם היתה פאניקה בקרב האנשים לפני שמתו?

"כן לפעמים, אבל בחלוף הזמן למדנו איך להעביר את זה באופן חלק יותר. הגברים תמיד הושמדו בתא נפרד והנשים עם הילדים בתא אחר".

באיזה גיל הייתם מבחינים בין ילד למבוגר?

"אני לא יכול לומר. שפטנו לפי המראה של הילד, אתה יודע איך שזה, יש שנראים בגיל 15 מבוגרים, אחרים בגיל 17. קבענו לפי מבנה הגוף".

האם אתה אומר שכל אלו שהושמדו לא היו כשירים לעבוד?

"לא בדיוק, אבל ניתן להעריך שרוב אלו שהושמדו לא היו כשירים לעבודה".

מדוע?

"ובכן, הרופאים שמיינו את האנשים בהיותם לבושים היו נוכחים גם כשהאנשים שבחרו להשמדה התפשטו, ולעיתים קרובות הם העירו שהסלקציה שערכו עם הירידה מהרכבת היתה מדויקת מכיוון שניכר שמלבד חריגים מעטים האנשים שנבחרו להשמדה לא היו מסוגלים פיסית לעבוד הרבה."

אני לא מבין. אמרת שהרופאים ערכו את הסלקציה על הפלטפורמה והאנשים שחלפו על פניהם היו לבושים לחלוטין?

"כן. אבל אני מתכוון לומר שהרופאים אמרו את הדברים הללו לאחר מכן, כשהיו נוכחים בשלב שבו אנשים התפשטו, ממש ליד תאי הגזים, באוויר

הפתוח. הם אמרו שהסלקציה הראשונית שלהם היתה בדרך כלל מדויקת״.

כמה זמן לקח לציקלון ב׳ לפעול את פעולתו?

״אחרי כל התצפיות שערכתי לאורך כל השנים הללו אני חושב שזה תלוי במזג האוויר, ברוח בטמפרטורה, ולמען האמת ביעילות של הגז עצמו, שאינה תמיד אחידה. בדרך כלל לקח בין שלוש לחמש עשרה דקות להשמיד את כל האנשים הללו, כלומר כדי שלא יוותר עוד כל סימן לחיים. בבתי החווה לא היו לנו חורים להצצה, כך שלפעמים פתחנו את הדלתות וגילינו שעל אף שזמן רב למדי חלף, עוד היו מעט סימני חיים. מאוחר יותר בקרמטוריום ובתאי הגזים החדשים שעיצבתי בעצמי היו לנו תאי הצצה, כך שיכולנו לוודא מראש שכולם מתים.

״אחרי חצי שעה היינו פותחים את דלתות החווה. היו שתי דלתות, אחת בכל קצה, והחדרים היו מתאווררים. העובדים היו מצוידים במסכות גז, והם גררו את הגופות מתוך החדרים והניחו אותן בקברי אחים גדולים.

״אני האמנתי שהקרמטוריום ייבנה במהירות, ותכננתי לשרוף את הגופות שבקברי האחים בקרמטוריום לכשיבנה. אבל כשהבנתי שהקרמטוריום לא יבנה מספיק מהר כדי לעמוד בקצב ההשמדה ההולך וגדל, התחלנו לשרוף את הגופות בשוחות פתוחות כמו בטרבלינקה: שכבת עץ, שכבת גופות, עוד שכבת עץ, וכן הלאה. היינו מתחילים עם חמש שכבות של עץ וחמש של גופות, אבל כשהאש הייתה מתלקחת ממש אפשר היה להשליך את הגופות הטריות שהגיעו מתאי הגזים ישר פנימה, והן היו נשרפות מעצמן.

ב 1942 הושלם הקרמטוריום הענק, וכל ההליך נעשה מעתה בבניינים החדשים. פסי רכבת חדשים הובילו אל הקרמטוריום. האנשים עברו סלקציה כבעבר, וההבדל היחיד היה שאלה שהוכרזו כבלתי כשירים לעבוד הלכו אל הקרמטוריום במקום אל החווה. זה היה בניין גדול ומודרני, היו חדרי התפשטות ותאי גזים מתחת לאדמה, והקרמטוריום

היה מעל לפני הקרקע, אך הכל באותו בניין. מתחת לאדמה היו ארבעה תאי גזים: שניים גדולים שכל אחד מהם היה יכול להכיל אלפיים איש, ושניים קטנים יותר, שכל אחד מהם הכיל 1600 איש.

תאי הגזים נבנו כמו מקלחות, עם מתקני מקלחת, צינורות מים ומערכת ביוב, וכן מערכת אוורור אלקטרונית, כך שלאחר ההמתה בגז ניתן היה לאוורר באמצעותה את התאים. הגוויות הובאו במעליות אל הקרמטוריום שלמעלה, שם היו חמישה תנורים כפולים. זה לקח בערך 24 שעות לשרוף אלפיים בני אדם בחמשת התנורים. בדרך כלל הצלחנו לשרוף רק 1700-1800 לכן תמיד היינו בפיגור עם שריפת הגופות,כי כפי שאתה יכול לראות, היה הרבה יותר קל להשמיד בגז מאשר לשרוף את הגופות, הליך שלקח זמן רב יותר ודרש יותר עבודה.

"כשהעבודה התחילה להתקדם, קיבלנו שניים או שלושה טרנספורטרים ביום, ובכל אחד מהם כאלפיים איש. אלה היו הזמנים הקשים ביותר, כי היה עלינו להשמידם מיד, ומתקני שריפת הגופות, אפילו בקרמטוריום החדש, לא עמדו בקצב ההשמדה".

כמה אנשים נהרגו כך?

"אני לא יכול לתת לך מספר מדויק. ראשית כל, כל התיקים של האנשים הללו הושמדו. אין שום תיעוד או שמות. ואפילו המספרים הם בגדר הערכות גסות. בסביבות 1945 היה על אייכמן להגיש דו"ח להימלר, כי אייכמן היה היחיד שהוטל עליו לתעד את המספרים עבור הימלר. אייכמן אמר לי לפני שהלך להימלר שרק באושוויץ הושמדו בגז 2.5 מיליון אנשים. אבל קשה מאד לתת מספר מדויק".

האם לדעתך ייתכן שהמספר היה גבוה יותר, אולי שלושה או ארבעה מיליון?

"לא, למעשה אני סבור ש 2.5 מיליון זה מספר גבוה מידי, אבל אין לי הוכחה. האנשים שהושמדו לא נרשמו, רק אלו שהוכרזו כשירים לעבודה נרשמו במחנה".

האם אלו שנבחרו לעבודה הושמדו מאוחר יותר אם היו יהודים?

"לא, אבל היו שמתו מוות טבעי, למשל, ממחלות".

האם רבים מתו ממחלות?

"כן, היו מגפות של טיפוס כל הזמן, כתוצאה מהצפיפות במחנות והעדרם של מתקנים סניטריים, שכן לא יכולנו לבנות אותם בקצב שבו אנשים הגיעו. אני מניח שלאורך השנים הללו, עם כל המגפות, מתו ממחלות בערך כחצי מיליון בני אדם".

כמה אנשים עברו דרך אושוויץ?

"בלתי אפשרי לומר. אין לי מושג כמה אנשים עברו דרך המחנה. אני יודע שבשנים 1943- 1944 היו לנו 144 אלף אסירים עובדים במחנה. רוב החדשים שהגיעו והיו מסוגלים לעבוד הועברו מאושוויץ, ואני לא יודע מה קרה להם".

שמעתי שהזהב משיניהם של אלה שהושמדו נלקח.

"כן. החל מ 1942 הגיעו פקודות מהמפקדה העליונה, להוציא את כל הזהב מהשיניים של הגופות שהוצאו מתאי הגזים ולהעביר אותו למחלקה הכלכלית. משם, אני מאמין, הוא נלקח למשרד האוצר".

מי הוציא את הזהב משיניהם של המתים?

"אסירים, בעיקר רופאי שיניים שעבדו שם. בדרך כלל שמרנו רופאי שיניים, רופאים ואחים מתאי הגזים כדי להשתמש בהם לתפקידים טכניים".

איך יתכן שהגרמנים לא ידעו על כל המעשים האלה אם רק באושוויץ עבדו 3500 גרמנים?

"אני לא יכול לענות על כך כי אין לי ספק שהדבר היה ידוע בקרב חוגים נרחבים למדי. עם זאת, ננקטו אמצעי זהירות. למשל, זה לא פורסם בעיתונים, השתמשנו תמיד באותם האנשים עבור התחבורה, וכל מי שעבד באושוויץ נשבע שבועת סודיות".

האם אתה יכול להסביר מעט יותר על 3500 הגרמנים שעבדו באושוויץ?

"עד לפרוץ המלחמה ב1939 היו מחנות הריכוז מאוישים באנשי גולגולת המוות של הס"ס. כשפרצה המלחמה לקח אותם אייכמן, שהיה המפקח על מחנות הריכוז, והפך אותם לחטיבה קרבית אחת. השומרים הוחלפו באנשים מבוגרים יותר מהס"ס הכללי. בשנים מאוחרות יותר, כלומר החל מ-1941, השתמשנו במה שמכונה 'גרמנים מבחינה אתנית', מהונגריה וגליציה למשל, שהיה עליהם לשרת שם.

"ב-1943 וב-1944 הועברו יחידות גדולות של הצבא וחיל האוויר לס"ס, כדי לפקח על העבודות בתעשיית המלחמה, תפוקת החימוש וכן הלאה. למשל בבתי חרושת שייצרו תחמושת עבור חיל הים והשתמשו באסירים ככוח עבודה, היה על חיל הים לספק את השומרים. כך גם לגבי הצבא וחיל האוויר, כי לס"ס פשוט לא היו מספיק יחידות של שומרים. מאוחר יותר סופחו השומרים מחיל האוויר, מהצבא ומחיל הים לס"ס".

מאז שעזבת את אושוויץ ועד לתום המלחמה, כמה אנשים הושמדו שם?

"המספר 2.5 מיליון מכסה את 1944."האם היתה השמדה ב1945?

"לא, בסוף 1944 כל העניין נפסק. הימלר אסר זאת".

מה קרה לטרנספורטים שהגיעו ב1945?

"בקושי הגיעו טרנספורטים ב1945, ואלה שהגיעו היו רק של אסירים שמסוגלים לעבוד".

מדוע הופסקה ההשמדה, האם זה מכיוון שלא היו עוד יהודים להשמיד?

"בנובמבר 1944 הייתי עם אייכמן בבודפשט, והוא אמר לי שמתקיימים מגעים בין הימלר לנציגים של היהודים בשוויץ באמצעות מתווכים שונים, ושמכאן ואילך יש להפסיק עם ההשמדה באופן מוחלט".

מתי להערכתך היתה ההשמדה האחרונה?

"אני לא בטוח, אבל אני מעריך שבאוקטובר 1944".

איזה מן אדם היה אייכמן?

"אייכמן הוא בן 33 או 34, פעיל מאד, הרפתקן. הוא הרגיש שהצעד הזה נגד היהודים היה הכרחי, והיה משוכנע לחלוטין בחיוניותו ובצדקתו, כמוני".

הפרידה מאבא ז"ל

בימים בין הסלקציה לבין ההעברה המעשית השתדלנו להיות ביחד כמה שאפשר. תכננתי עם אלימלך לחסוך מספר מנות לחם שנוכל לתת לאבא לדרך. בערב האחרון הלכתי ביחד עם אלימלך ומסרנו לו שלוש מנות לחם דהיינו, 600 גרם. אבא ז"ל סירב לקבל אך לא וויתרנו ואבא הסכים. אלימלך ז"ל נפרד ממנו קודם, היות והוא היה צריך לצאת לעבודה למשמרת לילה, ואני נשארתי אתו עד מאוחר יותר.

בבוקר יום ה' כ"ה בתשרי תש"ה הוציאו אותם מוקדם, בערך בשעה שש בבוקר, ואני הייתי גם שם היות שאנו יצאנו לעבודה רק בשבע בבוקר. בפגישה לפני הפרידה שאלתי: "אבא, אכלת כברז?" והוא ענה לי בשלילה. שאלתי: "למה? הרי יש לך שלוש מנות לחם!" והוא ענה לי: "שמתי את הלחם מתחת לראש וגנבו לי אותו". בכיסי הייתה מנת הלחם שקיבלתי אותו הבוקר, רציתי לתת לו אותה אך הוא סירב, ולבסוף פרסתי את הלחם לשניים והוא הסכים לקבל חצי. עם דמעות בעיניים אכלנו את פרוסת הלחם, אולי האחרונה, שאבא ז"ל אכל בעולם הזה, ועם בכי וחיבוקים נפרדנו. היה שם בלוק אלטסטר- מנהל צריף - אשר ראה את הבכי שלנו וניסה לנחם אותי, אך קשה היה לי לקבל את ההסבר שלו שמעבירים אותם למקום אחר - לבית חולים. וכך נתתי מבט אחרון אחרי אבא ז"ל והמשאית עליה הועמסו יצאה לדרך. הי"ד. ת.נ.צ.ב.ה.

מתוך אחד עשר אחים ואחיות שהיו לי נשארתי עם אחד - אלימלך - אח המבוגר ממני בערך בשמונה שנים, וכמה שהעבודה אפשרה היינו משתדלים להיפגש כמה שיותר.

במלחמה עם המחסור של מוצרים שונים התפתח גם מסחר זעיר של החלפות מוצרים. במחנה קיבלנו כל עשרה ימים חתיכת סבון של מאה גרם, חילקנו לעצמנו אחד מהם לשניים ואת השני היה אלימלך ז"ל מחליף עם אזרח פולני תמורת קילוגרם לחם, את תוספת הלחם היה אלימלך

אוכל במקום עבודתו וזו היתה אפשרות להחזיק מעמד בעבודה הקשה שהוא עבד. זה היה הדבר היחיד שהוא הסכים לקבל ממני למרות שאני קיבלתי במקום עבודתי תוספת מרק ולחם, הוא הקפיד שגם אני צריך להחזיק מעמד וסירב לקבל ממני חלק מהמנות שקיבלנו במחנה.

אלימלך ז״ל מלבד שהיה תלמיד חכם היה לו ידע רחב מהנעשה בעולם וגם שם במחנות תמיד ידע מה נעשה במלחמה, מחלקי עיתונים שהיו מגיעים או חדשות של הרדיו הפולני. למשל, בשישי ליוני 1944 שמענו על פלישת בעלות הברית בנורמנדיה וזה הכניס בנו חיזוק ותקווה להחזיק מעמד. תמיד דיברנו עם תקווה ואמונה וחיזקנו אחד את השני.

בשבתות וחגים השתדלנו להיות יותר ביחד אך לא הרבה זמן בגלל הבדלי המשמרות בעבודה, אולם בימי ראשון וימי חגים שלהם שבהם לא יצאנו לעבודה יכולנו להיות יותר ביחד. במחנה יאוישוביץ היו כאלפיים ומאתיים אנשים כמעט כולם יהודים, שמירת אוכל כשר היתה בלתי אפשרית לחלוטין וכן שמירת שבת וחגים, יכולנו לקיים רק מעט, קידוש על פרוסת לחם ותפילות, למרות המגבלות הנ״ל היה יהודי אחד מבלגיה שלא אכל טריפה, את הנקניק והמרק היה מחליף תמורת לחם יבש ומהלחם בישל לעצמו ״מרק לחם״ - לחם מבושל בתוך תה. הוא החזיק מעמד עד שהעבירו אותנו לבוכנוולד בינואר 1945, ומאז לא שמעתי ממנו .

החיים במחנה היו קשים ואנו ציפינו יום יום לקץ הסבל, אך הצבא הרוסי עמד חדשים מספר להתארגנות עד שבינואר 45 התחילו להתקדם לכיוון אושוויץ. ב 17.1.1945 ראינו מחלונות המפעל שבו עבדנו אנשים, נשים וילדים גרמנים אורזים את חפציהם ועוזבים את השטח. הבנו אז שמשהו עומד להתרחש, אכן היה זה יום עבודתנו האחרון במפעל הזה.

למחרת, יום ה׳ 18.1.1945 לא יצאנו לעבודה. אחי אלימלך ז״ל כאמור עבד משמרת לילה ובלילה ה- 17.1 כן יצא עדיין לעבודה. בבוקר חזרו למחנה ולא נתנו להם ללכת לישון היות שכולם החלו להתכונן לעזוב את המקום.

לפני העזיבה קיבל כל אחד לחם שלם במשקל שני קילוגרמים ולפנות ערב התחלנו לעזוב את המחנה.

רק בית החולים נשאר במקום ולפי ששמעתי אחרי השחרור, הצבא הרוסי שחרר אותם מספר ימים אחרי כן. אנחנו התחלנו ללכת ברגל ביחד עם אלימלך ז״ל. במשך הלילה הקודם אני ישנתי כרגיל ולכן הלכתי די טוב אך לאלימלך ז״ל שעבד כל הלילה הקודם ולא ישן ביום, ההליכה היתה קשה ואני הייתי צריך לעזור לו. הלכנו כל הלילה ולפנות בוקר נתנו לנו לשכב בשלג כמה שעות ובאור היום שוב המשכנו ללכת. הלכנו כל היום שישי ובליל שבת קודש הגענו לעיר לסלו LESLO והעלו אותנו לרכבת משא בלי גג והרצפה היתה מכוסה עם שאריות פחם שחור מעורב עם שלג. כאן אני הייתי באפיסת כוחות ואלימלך ז״ל עזר לי לעלות לקרון.יכולנו לשבת ומרוב עייפות נרדמנו. לחם היה לנו ואת הפה הרטבנו עם קצת שלג.נסענו עד יום שני בבוקר 22.1.1945 והגענו למחנה בוכנולד.

BUCHENVALD נמצאת בין העיר ואימר VAIMAR במרחק כ- 10 ק״מ ובין העיר ארפורט ERFURT כ- 18 ק״מ. שם קבלו אותנו שוב עם מקלחת ותספורת מוקדמת של כל הגוף. קבלנו בגדים אחרים נקיים דקים, מכנסים, חולצה וזקט פסים כחול אפור כמקובל בכל המחנות ריכוז בגרמניה, את הנעלים כל אחד נעל עם מה שהוא בא. לי היו עוד הנעלים שהבאתי מהבית. אחרי המקלחת הכניסו אותנו בצריף דחוס 14 אנשים על דרגש בארבע קומות ,לישון בלי אוכל.

בבוקר יום ג׳ ט׳ בשבט תש״ה 23.1.1945 העירו אותנו והתחילו לגרש את האנשים החוצה, תוך כדי היציאה ניגש אלי אדם לא מוכר ואמר לי אתה נשאר כאן בביתן, אמרתי לו יש לי אח שיצא לפני ואני רוצה להיות אתו ביחד, הוא ענה לי אלך לקרוא לו לחזור. אך יותר לא ראיתי לא את האדם ולא את אחי אלימלך ז״ל. הופרדנו מבלי להגיד שלום אחרון אחד לשני.

כאמור זה היה ביום ג' טי שבט תש"ה. מאחי מרדכי שהיה מבוגר יותר מאלימלך ואשר הופרדנו ממנו בבירקנו בראש חודש סיון תש"ד, שמעתי כאן בארץ מבן עיר ר' יוסף פרקש שפגש אותו בפברואר 1945 במחנה הריכוז גרוסרוזן GROSROSEN והיות שגם ממנו לא שמעתי יותר הרי קבענו את יום הזיכרון שלהם ליום י' שבט שזה גם יום הזיכרון של סבא אלימלך אלפנט אבי אמי ז"ל ומאז זה למעלה משישים שנה אנו מחזיקים את יום הזיכרון של אחי מרדכי ואלימלך ביום י' שבט הי"ד ת.נ.צ.ב.ה.

(אנו נמצאים כעת בט"ו בשבט תשס"ט דהיינו ששים וארבע שנים מאז הפרידו את אלימלך ז"ל ממני וגם אותו כמו יתר אחי ואחותי ובראשם הורי היקרים זוכר אני במשך כל השנים יום יום. לכל אחד מהם קבענו יום זיכרון ואנו בני המשפחה מתאספים בימים האלה ללמוד משניות ולומר קדיש לזכרם ולעילוי נשמתם. לפני כשנה פניתי לצלב אדום הגרמני ובקשתי מהם האם יש להם איזו ידיעות בקשר לאחי אלימלך שממנו הופרדתי בבוכנולד ב- 23.1.1945.

לפני כחודש קבלתי מהם מכתב שבו הם מודיעים לי שלפי הרשום אצלם הוא נפטר ב- 3.3.1945. ובתאריך עברי זה י"ח אדר תש"ה באורדרוף מחוז גוטהא (OHRDRUF KREIS GOTHA) זה נמצא כ- 30 ק"מ מערבה מבוכנולד. מהשנה אשתדל בעזהש"י ללמוד משניות ולהגיד קדיש באותו יום גם). מחנה אורדרוף שוחרר על ידי צבא ארצות הברית ב- 2.4.1945 ואלימלך ז"ל נפטר בדיוק חודש אחד לפני שחרור המחנה הי"ד ת.נ.צ.ב.ה.

אלימלך ז"ל נולד בערך בנובמבר 1921 בבושטינה. ב- 1942 היה צריך להתייצב למחנות העבודה ליהודים במסגרת הצבא ההונגרי, ובכדי לדחות את ההתייצבות הוא השתמש עם תעודת זהות של בן דוד מסאטמר ליפוט כהן KOHN LIPOTאשר נולד ב- 1925 והיה עדיין פטור מלהתייצב, כאשר הגענו לאושביץ הוא נרשם בשם הזה ולכן הרשומים שקבלתי מגרמניה הם על השם הזה ליפוט כהן הי"ד ות.נ.צ.ב.ה.

עוד באותו יום אספו את הילדים שמקרוב באו והעבירו אותנו למחנה הגדול לבלוק מס׳ 8, לפני שהעבירו אותנו פגשתי שני אנשים מכרים מהבית אחד מהם ר׳ שלמה גוטמן ה.י.ד שהיה במצב פיזי קשה, רציתי לתת לו פרוסת לחם אך הוא למרות מצבו סירב לקבל ואחרי הפצרות הסכים לקבל חצי פרוסה, ר׳ שלמה גוטמן היה איש חסד ובעל צדקה גדול ולכן מצער היה לראותו במצב כזה. הי״ד ת.נ.צ.ב.ה.

השני שפגשתי היה ידידי וחברי ר׳ ברוך גרינברגר אשר היה כבר ותיק בבוכנולד. ברוך למד בישיבה של הרבי מ- ויטקה בנירדהאזה ומשם הכרנו. נפגשנו כאשר גדר תיל מפריד בינינו, הגדר היה סימן הפרדה בין המחנה הוותיק הגדול לבין המחנה הקלט אשר לשם הוכנסו המגיעים החדשים, הוא נתן לי כף מברזל אשר אִפְשָׁרָה לי לאכול כבן אדם, הגרמנים נתנו לאכול בצלחת פח אך בלי כלי אוכל ולאכול מרק מצלחת בלי כף היה לא נעים ולכן הסכמתי לקבל ממנו את הכף אחרי שאמר לי שיש לו עוד אחת, השתמשתי עם הכף הזה עד השחרור ויכולתי להשאיל אותה גם לחברים אחרים. ישלם ה׳ גמולו ויזכה לאריכות ימים טובים עד מאה ועשרים עם זוג׳ אסתר תחי׳ ולראות אצל כל ילדיהם רב נחת.

בבלוק 8 לשם הועברנו קבלנו כל יום פרוסת לחם אחד וצלחת מרק ובבוקר כוס תה בלי סוכר, לעבוד לא עבדנו רק ישבנו ע״י שולחנות על ספסל עשרים ילדים ליד כל שולחן, יכולנו גם לצאת לשטח המחנה הגדול אך בחוץ היה מאוד קר ובגדים היו לנו חליפת האסירים דקה וחולצה, תחתונים לא קבלנו אך בודדים כן קבלו ולכן גם אם בצריף לא היה חמום רב הרי היה פחות קר מאשר בחוץ.

בערב ישננו שנים במיטה אחת, בלילה היה קר מאוד, הימים עברו, מדי יום היה מגיע משלוח אנשים ויום יום מעבירים אותם. האמריקאים נעצרו ע״י העיר ארפורט ERFURT 18 ק״מ מבוכנולד ועמדו שם להתארגנות מספר שבועות, בימים שלפני חג הפסח ההספקה של הלחם לא היתה סדירה וקבלנו רק את המרק, בערב פסח אחרי הצהרים הגיע משלוח לחם

וחלקו לכל אחד פרוסת לחם, לפנות ערב של ליל הסדר, חשבתי בלבי ליל הסדר לא אוכל לחם אך למחרת אכלתי וגם יתר הילדים אכלו מלבד אחד או שנים שהצליחו להסתדר לא לאכול לחם בחג הפסח, הגרמנים רצו לגרש את כל היהודים מחוץ למחנה כולל אותנו הילדים אך הבלוק-אלטסטר שהיה אסיר פוליטי גרמני הודיע לאיש הס״ס שאין בצריף שלו יהודים וכך ב״ה כולנו נשארנו בצריף עד ליום השחרור שהיה אחרי מספר ימים.

קודם לביקורת הכריז הרמקול של המשרד שעל כל היהודים להתייצב מיד במגרש המסדרים וזה נתן את הסימן שהם רוצים לגרש את היהודים מהמחנה בגלל שהאופנסיבה האמריקאית התחילה, היה זה סמלי שהיום הזה היה חג שביעי של פסח אך הסדר התחיל להשתבש ומי שהיה מסוגל למצוא לעצמו מחסה למספר ימים זכה להשתחרר ביום רביעי כ״ח ניסן תש״ה 11.4.1945.

יום השחרור

ביום רביעי בבוקר 11.4.1945 נכנסו לצריף שלנו אנשים מבוגרים מהמחנה, פתחו את רצפת הצריף הוציאו כלי נשק שונים, רובים, מקלעים, רימונים ותחמושת, וחלקו אותם לאנשים הבאים לקבל, וכך נודע לנו על מחתרת שהיתה קיימת במחנה.

הנשק הוברח בעיקר ממפעל הנשק שהיה בבוכנולד עד אוגוסט 1944, אז הופצץ ע״י בעלות הברית ונחרב ולא שוקם עוד, וכן ע״י אנשים שונים ובדרכים שונות אשר לא היו ידועות לי.

הם התחלקו להתקיף את מגדלי השמירה. בעזרת קרשים ארוכים קרעו את חוטי התיל המחושמל והתחילו לצאת מן המחנה ולרדוף אחרי אנשי

הס״ס, אשר מהרו לרדת ממגדלי השמירה בגלל תקיפת אנשי המחתרת וגם בגלל צליפת מטוסי הצבא האמריקאי. מיד אחרי כן תפסו אנשי המחתרת את משרדי המחנה אשר נשארו שלמים בגלל בריחת הגרמנים בחיפזון.

לפי אחד הסיפורים, צלצל הטלפון מברלין, בעל השיחה עדיין לא ידע על המצב החדש, ושאל בטלפון האם הושמדו כל האסירים במחנה? המשיב ענה הכל בסדר. מזה אפשר לראות מה היה רצונם ברגע האחרון.

אחרי כשעה החלו להופיע הטנקים האמריקאים הראשונים, אשר מטרתם היתה להתקדם לעבר העיר ויימר VAIMAR כ-10 ק״מ מבוכנולד, ולהמשיך לתוך גרמניה. הם לא יכלו להתעכב ובקשו מאנשי המחתרת לשמור על סדר ושקט עד שחיל הרגלים יופיע.

אכן, הם הופיעו עוד לפני הצהרים, ומי שהיה יכול ללכת יצא מהצריפים לקבל את פני החיילים האמריקאים.

מספר אנשים שידעו אנגלית יצרו אתם קשר, והחלו להסביר להם מה זה כאן. אנו היהודים חפשנו יהודים מביני שפת האידיש, ואכן היו ביניהם מספר לא מבוטל של אחינו בני ישראל שהבינו את שפתינו. חיל הרגלים החל לסייר במחנה, ולא היו מסוגלים להאמין למראה עיניהם, מאות גופות ערומות ליד הקרמטוריום ואלפי אנשים חולים ותשושים שוכבים על הדרגשים בלי כוח לרדת על רגליהם. הם התחילו מיד בעזרה מאסיבית, והחלו להקים בתי חולים ולהזרים זמנית מנות קרב לאכול עד אשר אספקה רגילה תוכל להגיע.

למחרת פשטו שבוי מלחמה, רוסיים בעיקר, על הכפרים בסביבה והחלו להחרים כל סוגי אוכל אפשריים. המטבח קבל בשר חזירים שמן ובשלו מזה אוכל בהתאם. מספר חברים וגם אני בתוכם ראינו את השומן וסירבנו לקחת את האוכל הזה. מצאנו באחד המחסנים בסקוויטים שהגרמנים הכינו עבור הכלבים שלהם, לקחנו מזה והכנסנו אותם לתוך

תה חם, וכך יכולנו לאכול אותם. עדיף על האוכל השמן, אשר חלק רב קבלו מזה שלשולים.

למחרת בבוקר ב- 12.4.1945 אספו האמריקאים את כל מי שהיה מסוגל ללכת ל"מסדר השחרור" במגרש המסדרים הגדול של המחנה. כל האנשים הסתדרו לפי מוצא הארץ משם באו והיהודים גם ביניהם.

עשרים ואחד אלף אנשים השתחררנו במחנה בוכנולד, מהם כשמונת אלפים יהודים. לצערנו בין הנפטרים ממחלות אחרי השחרור היו גם יהודים. בוכנולד הוקמה בשנת 1936 ובמשך תשעת השנים נהרגו ומתו שם כ- 51,000 אנשים. תאי גזים לא היו בבוכנולד, אך קרמטוריום עם מספר תנורי שריפה היו שבהם שרפו את הגופות ההרוגים או הנפטרים.

במסדר העלו את דגל ארצות הברית ונוסף לזה גם דגל שחור, והודיעו לנו על פטירתו של נשיא ארצות הברית פרנקלין רוזולט ובחירת סגנו הארי טרומן לנשיא. בתום המסדר התפזרנו לצריפים, והודיעו לנו שאנו נעבור למעונות המגורים של הגרמנים, שהיו מחוץ לגדר המחנה.

הצלחתי להשיג דף נייר, וכתבתי מכתב בשפה ההונגרית לאחי משה אברהם שעלה ארצה בשנת 1939, והיה גר בתל- אביב רח' הרצל 61. במכתב אני מפרט את הקורות אותנו בשנה שעברה ואת רצוני לעלות ארצה ולא לחזור להונגריה.

את המכתב מסרתי לאישה מהולנד, אשר שלחה אותו דרך הצלב האדום. המכתב הגיע לארץ בערב חג השבועות תש"ה, ואחי היה אז בדרך לירושלים. שותפו לעסק, מר יצחק גוטליב, קבל אותו בהתרגשות.

למחרת החג כשאחי חזר מירושלים נמסר לו המכתב, גם הוא קבלו בהתרגשות מרובה, אך לענות לי תשובה לא היתה לו אפשרות לאן לשלוח. בבית המלאכה שלו עבדה אישה שבנה עבד בעיתון הצופה, והוא בא לבקש את המכתב, אשר התפרסם בכותרת "מכתב מבוכנולד".

מכתב ראשון מבוכנוואלד לתל אביב

מכתב שנשלח מבוכנוואלד ב־12 באפריל, לכתרת שחרורו של המחנה על ידי כוחות הברית — יתקבל עתה בתל אביב, אצל מר כהן, רחוב הרצל 61. כותב המכתב — על דף של מחברת — נשלח באמצעות הצלב האדום הצרפתי. הוא אחיו בן השש עשרה של מר כהן, שהיה בשעתו בין פעילי ההגנה באושוויינצ'ים. הוא מוסר שכל משפחתם נרצחה על ידי הנאצים במחנה המ"ת, אך בהתקלב הצבא האדום, הוא הועבר לבוכנוואלד ונשאר בחיים. הוא ברגיש טוב ומקווה לצאת מהמחנה באפשרות הראשונה ולעלות לאחיו לארץ ישראל.

ידיעות אחרונות
י"ב בסיון תש"ה 24.5.45

הצופה

25.5.1945

יום ד', י"א, סיון תש"ה.

מכתב מבוכנוואלד

מכתב ראשון ממחנה בוכנוואלד שבגרמניה נתקבל בערב חג בתל אביב.

המכתב יצא מהמחנה ב־12 לאפריל ונכתב על ידי צעיר בשם כהן, בן 16, הכותב לאחיו כהן, ברחוב הרצל 61 בתל אביב ומודיע לו כי נשאר בחיים יחיד מכל המשפחה.

במאי אשתקד — כותב הצעיר — הועברתי יחד עם כל המשפחה מעירנו בהונגריה למחנה המוות באושוויינצים. ב־18 ליאנואר 1945, כשהרוסים התקרבו לאושוויינטשים, העבירו אותנו הגרמנים לבוכנוואלד. אחי, אלימלך, שהיה אתי עד אז נעלם ואינני יודע היכן הוא. ב־11 לאפריל נכנסו האמריקאנים למחנה וכך ניצלנו. לבסוף הוא מביע את תקוותו להפגש בקרוב עם המשפחה בארץ.

המכתב נכתב על דף של מחברת ועליו חותמת הצלב האדום הצרפתי, שהעביר את המכתב לארץ.

12. április 1945. Buchenwald.

Szeretett Drága Testvérem.

Nagy örömömben nem is tudom hogyan kezdjem írni soraimat. Már több mint egy éve, hogy sajnos nem kaptál rólunk hírt. Most, hogy van már rá alkalmam egyek szóval, hogy Istenáldotta vagyok hírt, legalább is róluk. Mult év májusában elvittek minden nyájunkat Lengyelországba egy Auschwitz nevezetű városba, K. Lágerbe. Ott szétválasztották minket és én egyedül Májt is maradtam. 1945. jan. 18-ig ott voltunk. De innen, hogy az Oroszok közeledtek elhoztak minket Weimar nevezetű városunk mellé, Buchenwald nevezetű K. Lágerbe. Itt Májlecktől is elválasztottak és egyedül maradtam. Hála Istennek a szabadulás ideje és április 11. dei az Amerikaiak megérkeztek. Szabad emberek vagyunk már, de még itt vagyunk a Lágerben, míg teljesen rend lesz.

Kívánom hogy valóra váljon minden, hogy még Édesanyánkat és gyermekeidet, hogy érd meg magadat Istenben. Istennek 7. megnyugvásod napjaiban Szüleinkről és Testvéreinkről minden szépet egy mást.

Szerető Testvéred Kálmán

1329

Address: KOHN Majer AVRAM
Tel-Aviv. Herzl str. 61.
Palestina.

בידיעות אחרונות ראו את הפרסום, גם הם באו לבקש את המכתב וגם פרסמו את התוכן והעובדות שהיו כתובות את המכתב החזירו לי והוא נמצא עד היום ברשותי. הרבה שנים חיפשתי העיתונים בהם זה פורסם, עד אשר ידיד מצא אותם בספריה של האוניברסיטה בירושלים, וברשותי העתק העיתונים מאותם ימים.

עם חיל הרגלים של הצבא האמריקאי הגיעו גם חיילים יהודים ובראשם הרב צבי הרשל שכטר, הרבי של הדיביזיה ששחררה אותנו.

הרב שכטר ראה לפניו משימה איך להציל את היהודים פיזית ורוחנית. הוא אסף אותנו בכל הזדמנות שהיה יכול, דבר, התפלל ועודד אותנו ככל שהיה ביכולתו. במיוחד רצה להציל את הילדים.

בחג השבועות תש״ה התאספנו אתו באולם גדול כאלפים יהודים לתפילת החג, דבר אלינו ועודד אותנו. לשיא ההתרגשות הגענו כאשר אמר לנו להגיד את תפילת ״יזכור״ וכן בתום התפילה קדיש יתום. כך התחלנו להבין את מצבינו החדש אשר סירבנו לחשוב עליו במשך השנה שעברה.

בעבור החג כל אחד מחפש אפשרות למצוא בני משפחה קרובים, הורים ילדים, אחים ואחיות. בינתיים נגמרה המלחמה ב 7.5.1945, גרמניה הפסידה את המלחמה, והחלו לחשוב לחזור למקומות המגורים מהם גורשו.

במגורי הס״ס לשעבר היינו כחמש מאות ילדים יהודיים בגילאים מ- 14 עד 18 שנים. היו בינינו מספר קטן של ילדים צעירים בני 8 עד 12, בהם גם הילד המפורסם שזכה לכהן כרב הראשי ליהודי ארץ ישראל, הרב ישראל מאיר לאו שליט״א.

מצבות: סבא בעל מחבר ספרי ערך שי.
בנו ר' מאיר דוד ורב משה אריה

מצבות: סבא וסבתא אלפנט בבושטינה

מצבת מייסד משפ' רבני טיטלבוים בסיגט

סבתא אסתר מינדל נפטרה בווינה

הדוד אח אמא ע"ה, מנחם מנדל אלפנט בבושטינה

סבא חיים נפטר באפשא

אם סבתא מצד טבק סבתא שרה טויבא גוטמן

ארבעת האחיות טבק - בית החיים בדובבה 3.7.90

האמריקאים הסבירו לנו על העדיפות לעבור לארצות המערב, לעומת זה היו בינינו מבוגרים קומוניסטיים שעשו תעמולה שנחזור לארצות מהם באנו. הילדים התחלקו לשניים: אלה שבאו מפולניה לא רצו לחזור לארץ מוצאם, לעומת זה, אלה שבאו מהונגריה, צ'כיה, רומניה נרשמו רובם לחזור "הביתה".

היה רצון להיפגש עם בני משפחה כמה שיותר מהר. אני חשבתי, היות שיש לי אח בארץ ישראל, טוב יותר להמשיך למערב ומשם לעלות לארץ ישראל. גם יתר בני המשפחה יודעים הכתובת של אחינו משה אברהם בתל-אביב, ונוכל לדעת אחד מהשני.

בסוף מאי 1945 התחילו להגיע משאיות מהונגריה וצ'כיה לקחת את הילדים מקבוצתנו. מתוך שמונה עשר ילדים שהיינו בחדר נשארתי אני לבד שלא חזר להונגריה. תוך שבוע, בהתחלת יוני 1945, העבירו את הנשארים, כ- 300 ילדים, ברכבת לצרפת. היינו במוסד בישוב בשם אקואי ECUEI כ- 90 ק"מ מפריס. במוסד למדו אותנו אנגלית, צרפתית וגם השתדלו להבריא אותו פיזית וגם נפשית.

כאן התחלנו להתנזר מאוכל לא כשר, והתחלנו לא לאכול בשר ויתר דברים במידת האפשר. באותם הימים מערכת הכשרות עדיין לא פעלה בכל מקום בצרפת. בפריס כבר אפשר היה להשיג מוצרים כשרים, אבל לנו עדיין לא הביאו.

באקואי היינו כשלושה שבועות. לקראת סוף יוני 1945 העבירו אותנו למרסיל, למחנה מעבר של הסוכנות היהודית לארץ ישראל, שם היינו כשבוע. אחרי כן נסענו ברכבת למילנו באיטליה, שם עלינו לאוניה אנגלית "מטרואה" להפליג לארץ ישראל. לפני ההפלגה עברנו בדיקות ורשומים, את הסרטיפיקטים קבלנו כילדים ניצולי השואה במסגרת 75.000 הסרטיפיקטים שהאנגלים הסכימו לתת.

ביום ד' ראש חודש אב תש"ה הפלגנו מנפולי לארץ ישראל. הגענו לנמל חיפה ביום ראשון בלילה, ונשארנו על האוניה עד למחרת יום שני ו' מנחם אב תש"ה 16.7.1945. הגענו בס"ד בשעה טובה ומוצלחת לנמל חיפה בארץ ישראל. ההתרגשות היתה גדולה כאשר בסך הכול שלשה חדשים אחרי השחרור הצלחנו להגיע לארץ ישראל. קבלו אותנו אנשי הסוכנות ושליחי המפלגות.

אותנו קבל מר גרוס, איש קבוץ חפץ-חיים מטעם אגודת ישראל. מחיפה העבירו אותנו ברכבת למחנה מעבר לעולים חדשים בעתלית, שם עברנו בדיקות רפואיות ורשומים הדרושים. טלפונים היו אז נדירים, ולכן שלחתי מכתב ע"י אחד האנשים להודיע לאחי משה אברהם שאני נמצא במחנה עתלית. מיד אחרי קבלת המכתב, ביום הצום תשעה באב, הגיע אחי משה אברהם לבקר אותי.

שעת הביקור היתה מ- 4.30 עד השעה 5, והוא המתין מחוץ למחנה מספר שעות. הפגישה אחרי 9 שנים שלא התראינו היתה מרגשת ביותר, הייתי בן 7 כשנפרדנו ב- 1936 וכעת אני בן 16.

נשארנו במחנה עתלית עוד שבוע, וביום ה' 26.7.1945 לפנות ערב העבירו אותנו באוטובוסים למוסד ילדים בכפר סבא במסגרת פועלי אגודת ישראל. כאן חיכו לי אחי משה אברהם ובן דודי חיים קליין. נשארנו ללון במוסד, ובבוקר יום ו' נסענו עם אוטובוס ראשון לתל- אביב.

אני לתומי שאלתי האם הנהג האם הנו יהודי? היות שלא ראיתי מעולם נהג אוטובוס יהודי. הגענו לתל- אביב, אחי לקח אותי לדירתו ברח' נחלת בנימין 120, קרובה מאוד למתפרה שלו ושל שותפו, מר יצחק גוטליב, הנמצאת ברח' הרצל 61. הדירה, לפי מה שהיו רגילים אז, דירת חדר אחד, ומטבח ושירותים ואמבטיה משותפים עם עוד שני בחורים, הגרים בחדר נוסף בדירה.

אחרי מספר חדשים הוא שלם להם דמי מפתח 240 לירות, והם עזבו את החדר, והדירה בת שני חדרים נשארה ברשות אחי ומשפחתו. כמו כן עלינו לבית המלאכה ברח' הרצל 61 בתל- אביב. התרשמתי מההתקדמות שקיימת בארץ בהרבה תחומים לעומת אירופה, משם אני בא, וברור, זה היה מיד אחרי מלחמה של שש שנים, שכל התקדמות היתה בעיקר בשטח הצבאי.

נסינו לנסוע לירושלים, שם היתה גיסתי שרה ובתם יוכבד בת השנתיים, אך קשה היה להידחק לאוטובוס, ונסענו לירושלים ברכבת. משפחת הויזמן, הורי גיסתי שרה, קבלו אותי בחמימות יתירה, במשך שנים רבות שהייתי מתארח אצלם הרגשתי כמו בבית.

ביום ראשון אחי חזר לתל אביב לעבודתו, ואני הועברתי מכפר סבא למוסד ילדים של אגודת ישראל במסגרת עליית הנוער בשכונת סנהדריה בירושלים. לאחי משה אברהם היה חבר מר שמואל ורטהימר פועל יהלומים, אשר בילה חופשתו בירושלים, והוא התמסר אלי להכיר לי את ירושלים. הוא גם לקח אותי לבקר את הרבי מויז'ניץ בעל דמשק אליעזר זצ"ל, אשר היה בבית מלון בבית הכרם, אחרי שעבר ניתוח קשה. הוא שוחח אתי במשך כשעה, חשתי אצלו חיבה כלפי, וראיתי והרגשתי אהבת ישראל מיוחדת רבה.

בתום הביקור חשבתי בליבי, איך רבי גדול כזה משוחח כשעה עם ילד קטן כזה? כנראה זו היתה אחת מנקודות הגדלות שלו. אז עדיין לא ידעתי שהביקור הזה פתח לי פתח למפנה רב בחיים שלי לעתיד. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל.

בשבת הבאה אחי שוב בא לירושלים, ולתפילות שחרית ומוסף הלכנו להתפלל לכותל המערבי. זו היתה הליכה מרגשת שזכיתי לבקר ולהתפלל במקום הקדוש ביותר לעם ישראל.

בדרך פגשנו מספר חברים ממוסד הילדים סנהדריה, שגם היו בדרך לכותל. בין הילדים שפגשנו היה גם חברי מהבית, שלמד בישיבה בנירדהאז, ברוך גרינברגר. בשיחה שהתפתחה בדרך בינו לבין אחי הוא שאל אותו לאן הוא ילך ללמוד? ברוך ענה לו בתל- אביב נמצאת ישיבת ויז'ניץ, הוא מבית של חסידי ויז'ניץ, ולכן חושב הוא ללכת ללמוד שם.

אחי בשמעו שבתל- אביב ישנה ישיבה כזו, פנה אלי ואמר לי הנה מה טוב גם בשבילך, וגם אתה תוכל ללכת ללמוד עם החברים שלך לישיבת ויז'ניץ בתל- אביב.

בשמעי זאת שאלתי אותו, האם אתה זוכר שאנו מהבית לא חסידי ויז'ניץ אלא חסידי סיגט- סאטמר וכפי שאתה יודע, בחו"ל לא תמיד היה שלום בין שתי החצרות החסידיות, על זה הוא ענה לי, ילד קטן תשכח את העולם שהיה, מהיום כל החסידים ויז'ניץ - סאטמר - בלז יחיו בינם בשלום ובשלוה.

הודעתי לחברי ברוך גרינברגר שבהזדמנות הראשונה ירשום גם אותי כתלמיד בישיבה לזמן הבא.

אחרי החגים בחשון תש"ו התייצבתי לפני הרבי שליט"א, שהיה אז ראש הישיבה ברחוב רש"י 1 בתל-אביב. כניצול שואה התקבלתי בלי לעבור מבחנים. כמו כן הלכנו מידי יום ביומו לרח' פיארברג 13 שם היה גר הרבי בעל הדמשק אליעזר זצ"ל, שאותו זכיתי להכיר באלול תש"ה בבית מלון בבית הכרם בירושלים כאשר שהה שם לשם מנוחה והבראה לאחר הניתוח שעבר.

בישיבה היינו כחמש עשרה תלמידים, כמעט כולנו ניצולי שואה. היחס אלינו מצד הרבי זצ"ל וראש הישיבה שליט"א, אדמו"ר של היום, היה מסור לכל אחד מאתנו בלב ובנפש. גם הרבנית ע"ה של הראש הישיבה הייתה באה להתעניין במצבינו ולשאול במה אפשר לעזור.

צורת אדמו"ר הרה"צ רשכבה"ג מקשת שר הגדול האהבת ישראל
ר' ישראל האגער מויזניץ זצללה"ה דור שלישי לשושלת ויזניץ

צורת הגה"ק רשכבה"ג אדמו"ר מקשת צדיק יסוד עולם מורה"ר
ר' אהרן ריזקה זצוקל"ה מבעלזא נולד בתרלו דור רביעי לאדמו"ר בעל עב"י מת כ"ה מנח"ש בירושלם
והניח לאוהב פ בשלח ט שבע עשיר עם אחיו הרה"צ ר' מרדכי מבעלזא זצ"ל

צורת אדמו"ר הרה"צ מקשת
ר' אליעזר האגער מויזניץ זצללה"ה
נפטר בעיה"ק ירושלים ב' אלול תשו'

ה"אמרי חיים" זצ"ל

הרבי מסאטמר זצ"ל

הרבי מסיגאט זצ"ל מחבר
ספר עצי חיים

למעלה הרבי מויטקה זצ"ל למטה הרב מאו פאיא זצ"ל הי"ד

הרב יוסף חיים זוננפלד זצ"ל – רבה של ירושלים בטיול בירושלים

הרבי מויז'ניץ שליט"א - בבני ברק

מצב הכספים של הישיבה היה לא קל אך היות שעבורנו העולים החדשים קיבלה הישיבה מעלית הנוער תמיכה חודשית הרי זה עזר במידת מה לאזן את תקציב הישיבה. בישיבה קבלנו ארוחת ערב וארוחת בוקר, וארוחת צהריים היינו מקבלים מהמטבח של העזרה הסוציאלית של עירית תל-אביב. הלמודים התקיימו מהשעה 9 בבוקר עד השעה 1 בצהריים ומהשעה 2.30 עד זמן תפילת מנחה ומעריב שאז הלכנו לביתו של הרבי זצ״ל ברחוב פיארברג 13 להתפלל אתו ביחד. אחרי תפילת מעריב חזרנו לישיבה אכלנו ארוחת ערב והיו לנו שעורי חזרות.

הרבי זצ״ל המשיך להיות אתנו בקשר, מידי יום חמישי בערב היה בוחן אותנו, ברוב חכמתו ועדינותו בחן בצורה כזו שאף אחד גם אם ידיעתו לא היתה מושלמת לא נעלב. הוא אהב את כולם ואנחנו אהבנו אותו, הסימן הטוב ביותר שהיום אחרי ששים שנה מפטירתו אנו התלמידים זוכרים אותו ומתאספים מידי שנה ביום הזיכרון בב׳ אלול, עולים לקברו ומתפללים שימליץ טוב בעדינו. כן אנו מתכנסים בשבת לפני יום הזיכרון לומדים ומתפללים ביחד, זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

בחייו הקצרים פה בארץ הוא זכה להעביר אותנו את החמש עשרה התלמידים הראשונים מרחוב רש״י מס׳ 1 לרחוב לילנבלום מס׳ 16 לפנימיה החדשה אשר נקנה על ידי התורם הגדול הראשון למוסדות ויז׳ניץ ר׳ מאיר שלום רוזנברג ומשפ׳ שהיו גרים באותו זמן בקובה.

הרבי זצ״ל היה בא לבקר אותנו ושמח שהישיבה מתחילה להתאכסן בחדרים יפים ומסודרים. הקימו לנו מטבח כולל ארוחת צהרים אך לצערינו הרב אחרי זמן קצר בב׳ אלול תש״ו גברה מחלתו ונפטר לעולמו. תהי׳ זכרו ברוך לעולמים. ת.נ.צ.ב.ה.

את הישיבה נהל עוד בחייו ראש הישיבה ולצרכים החומריים מינה רבינו זצ״ל וועד מנהל שלשה אנשים מחסידי ויז׳ניץ. הייתי ישן בפנימיה אוכל ארוחת בוקר וערב בישיבה ולארוחת צהריים הזמינו אותי אחי משה

אברהם וגיסתי שרה לאכול אצלם כל יום. מלבד זה שבתות וחגים גם היינו ביחד.

המכתב הראשון מאחיותי מלכה, לאה, מרים ואסתר קיבלנו אחרי החגים בתש״ו. זה היה סימן החיים הראשון מאחיותי שנשארו בחיים. בתקופה ההיא היתה לנו עוד תקוה לשמוע משני אחי המבוגרים מרדכי ואלימלך הי״ד אך אחרי תקופה לא ארוכה שלא קבלנו מהם סימן חיים הבנו שלא נראה אותם יותר בחיים, ובאשר להורים, שלושת האחים והאחות הקטנה הבנו יותר מהר מה עלה בגורלם הי״ד.

אחיותי מלכה ולאה התחתנו בהונגריה ומרים ואסתר הצטרפו לקבוצה של צעירי המזרחי בבודפשט להתכונן לעליה לארץ ישראל. משם עברו לגרמניה ואחרי כן לאיטליה ובאוקטובר 1946 עלו באוניה בשם לטרון בכדי להגיע לארץ ישראל, אך באותה תקופה שלטו בארץ האנגלים מכוח מנדט שקבלו מחבר העמים שהם היו לפני שהאו״מ נוסד והם לא אפשרו לאנשים לרדת לחוף וגורשו אותם למחנות בקפריסין שהם הקימו שם עד שיגיע תורם להיכנס לארץ במסגרת 1500 אנשים לחודש.

באותו זמן עברו שנתיים לעלייתי לארץ קבלתי אזרחות ארץ ישראלית ודרכון פלסטינאי א״י ורציתי לנסוע לבקר את אחיותי מרים ואסתר בקפריסין. אך בינתיים הן הגיעו לארץ בסוף חודש תמוז תש״ז יולי 1947. הן עברו את מחנות הקליטה בעתלית וקרית שמואל ע״י חיפה ותוך שבועיים השתחררו. הן הגיעו לאחי משה אברהם ואשתו שרה, יש לומר שגם אחי וגם גיסתי שרה קלטו אותם על הצד הטוב ביותר שהיה אפשרי. בסך הכל היתה להם דירה בת שני חדרים וגם ילדה קטנה והם מסרו להם חדר אחד וגם קבלו אותן לעבודה בבית המלאכה שלו ושותפו מר יצחק גוטליב. בית המלאכה בשם ״מידו בד״ היה ברח׳ הרצל 61 בתל אביב קרוב לדירתם ברח׳ נחלת בנימין 120 בדרום תל- אביב פינת רחוב פלורנטין.

בתום שנה וחצי לימודים בישיבה בקשתי את אחי שיעזור לי למצוא מקום עבודה ואפשרות ללמוד מקצוע, הוא התקשר עם בעל מפעל לייצור בדי טקסטיל ברמת גן מר יעקב ראב שהיו לו מכונות סריגה שטוחה לייצור בדי משי ונילון, וכן היו לו מכונות עגולות אינטרלוק ומכונות לסריגת בדי טריקו וגרסי.

התחלתי לעבוד אחרי חג הפסח תש״ז, במפעל היו מלבדי עוד שלושה עובדים וכן מנהל עבודה אשר לימד אותי להשחיל חוט במחט לעצור ולהפעיל את המכונות, עד מהרה ראיתי שמבחינת ידע מקצועי אין אני רוכש הרבה, ואז בהסכמת אחי הצעתי למנהל העבודה שילמד אותי ביסודיות את מבנה המכונות ואופן הפעלתן.

השכר החודשי שלי היה עשר לירות לחודש והמנהל דרש 50 לירות לתשלום במשך שנה. בינתיים היה משבר זמני בענף ופוטרתי מהעבודה והתחלתי ללמוד ולעבוד בלטוש יהלומים שוב תמורת תשלום של ששה חודשי עבודה. המצב בארץ היה מתוח, ב- 29 בנובמבר היתה הכרזת האו״מ על הקמת מדינת היהודים, התחילו לגייס צעירים לארגון ההגנה ולארגוני הלוחמים האצ״ל והלח״י וב- 17.3.1948 גויסתי והתייצבתי במחנה קרית מאיר בצפון תל-אביב.

מספר שבועות לפני התגייסותי התעוררה בי שאלת ההתגייסות לצבא שבאותם הזמנים היה במסגרת ההגנה ועדיין שלטון המנדט האנגלי שלט בארץ בגלל סיבה דלהלן. ביולי 1947 לפני שקבלתי אזרחות ארץ ישראלית שהיתה נקראת אז ״פלסטינה א״י״ הייתי צריך לשים ידי על ספר תנ״ך ולהגיד הנני מצהיר בזה על נאמנותי לממשלת פלסטינה א״י והיות שהמנדט האנגלי היה עדיין בתוקף שאלתי את מורי ורבי הרבי מויז׳ניץ שליט״א שאז שמש כראש ישיבת ויז׳ניץ בתל- אביב. הוא הפנה אותי לנסוע לבני- ברק להיכנס לחזון איש זצ״ל ולשאול אותו את שאלתי.

הגעתי לבית החזון איש בצהרים לתפילת מנחה ואחרי התפילה ספרתי לו את שאלתי ומי שלח אותי, החזון איש זצ״ל השיב לי שבלי שום חשש אני יכול ללכת להתייצב מתי שיקראו לי וב״ה הלכתי בברכתו. כמו כן הרבי מויז׳ניץ האמרי חיים זצ״ל היה תמיד נותן לי ברכתו החמה גם בסדיר וגם במלואים.

מאחיותי מלכה ולאה היינו מקבלים מפעם לפעם מכתבים. הן עזבו את הונגריה ועברו לאיטליה למחנה בארגון הסוכנות היהודית וצפו לעליה לארץ ישראל. באיטליה הן היו כשנה ובאלול תש״ו אוגוסט 1947 נולדו לכל אחת מהן בת ושתיהן נקראו על שם אמנו ע״ה, רבקה.

בסוף 1947 הם הועלו על אוניה שקבלה את השם או״מ ובראשון לינואר 1948 הגיעו לחוף נהריה והאנגלים לא הצליחו לתפוש אותם וירדו לחוף. אחרי יום יומיים הגיע קודם מלכה ובעלה יצחק והתינוקת רבקה (שהיא היום לבד סבתה למספר יפה של תינוקות) ואחרי יומיים הגיעו גם לאה ובעלה יוסף והתינוקת רבקה (שגם היא היום כבר ב״ה סבתא לנכדים). עול קליטתם נפל על אחי משה אברהם והוא עשה מהר וטוב והצליח לשכור עבורם דירה של שני חדרים ברחוב עובדיה מס׳ 13 לא רחוק מהבית שהם גרו.

עבור הדירה היה צריך לשלם 400 לא״י דמי מפתח. הוא ערב על הסכום עד שקבלו הלואה מהסוכנות בסכום כזה. אפשר אולי לקרוא על אחי משה אברהם את הפסוק ״ואת יהודה שלח לפניו״ הוא דאג לי במשך שנים בלמודים, בעבודה ועזרה גדולה בממון הדירה בשכון העממי. הוא קבל לדירתו את שתי אחיותינו מרים ואסתר עד אשר יוכלו לעבור לדירה אחרת וכן עזר להם גם במה שאפשר היה עד החתונה שלהם.

כמו כן כפי שהזכרתי מקודם עזר במיוחד לשתי האחיות מלכה ולאה ומשפחתם בכל מה שאפשר. חבלי הקליטה לעומת היום היו קשים מאוד אך הם קבלו הכל בהבנה ובאהבה, למרות שהדירה היתה בקומה רביעית

ובלי מעלית. כל אחת מהם היה להם חדר אחד ומטבח משותף לשתיהן ומקלחת עם משפחה שלישית הרי באותם זמנים זה היה מקובל אצל הרבה משפחות.

גיסי יצחק נסה מזלו לפרנסה במספר עבודות בייצור סבון, פוליטורת רהיטים ובחודש מאי 1948 נקרא להתייצב לצבא. אחותי מלכה הלכה לעבוד אצל אחי בעבודות תפירה, גיסי יוסף שהיה מקצוען מעולה בענף המתכת קבל עבודה בחברת חשמל רידינג בתל- אביב ואחרי מספר שבועות עבר לעבוד לתעשייה הצבאית שם עבד כארבעים שנה כמנהל ייצור באחד המפעלים לייצור תחמושת. אחותי לאה נשארה בבית לנהל את משק הבית לשתי משפחות.

במשך כארבע שנים היו גרים בדירה אחת עד אשר גיסי יוסף קבל דירה בסמוך למקום עבודתו בנוף ים ע"י הרצליה ואז נשארו יצחק ומלכה בדירת שני החדרים לבד בתל-אביב. אחרי שנה השתחרר יצחק מהצבא עבד קשה בפוליטורת רהיטים ובינתיים נולד להם ילד נוסף משה נ"י. בשנת 1954 אחי משה אברהם פרש מהשותפות בעסק "מידו –בד" ופתח לבד מתפרה ברח' דרך יפו 13 בשם "מארכה". יצחק נכנס אצלו לעבוד בגזרנות המוצרים ועבד אצלו עד סוף 1959, הם קנו לעצמם בעזרתו של אחי דירה ברח' ארלוזורוב 63 ברמת גן שבו גרו עד שנת 2000 שאז עברו מרמת גן לנתניה לגור ע"י הבת שלהם רבקה ואיצי נבו.

כאמור ב- 17.3.1948 גויסתי לצבא למחנה קרית מאיר בצפון תל- אביב, למחרת העבירו אותנו כשלושים בחורים דתיים באוטובוס למושב שדה יעקב אשר בעמק יזרעאל על יד טבעון, המושב הנו במסגרת הפועל המזרחי כולם אנשים דתיים. קבלנו צריף מגורים ולאכול הלכנו למשפחות.

המשפחות קבלו מאוחר יותר תשלום עבור האוכל שנתנו למגוייסים ממשרד הבטחון. מפקד המחלקה היה שרגא לובצובר - לב ציון מבני ברק אשר עבר במסגרת ההגנה קורס מפקדי מחלקות. חולקנו לשלש כיתות

שניים עשרה אנשים בכל כיתה, והתחלנו להתאמן במסגרת כיתתית, מפקד הכיתה שלנו היה אברהם סנדובסקי יתר שני מפקדי הכיתות היו שמואל מולר וחיים קרייטמן, האימונים היו בלי נשק, האנגלים עדיין שלטו בארץ ולקראת גמר האימונים קבלנו רובה אחד לכל כיתה וכל אחד קבל כדור אחד לירות אש חיה. ברור שזה לא היה מספיק בכדי לדעת לצאת למלחמה אך זה היה המצב באותו זמן, לעומת זאת קבלנו אימוני שדה בלי נשק וכל לימודי הטירונות שאפשר היה לקבל ממפקד כיתה תוך חמישה שבועות.

ערב ובוקר הלכנו להתפלל לבית הכנסת ששכן אז בצריף במרכז המושב, הרב המקומי היה הרב אויערבך יהודי תלמיד חכם והגון מאוד. יכולנו להקשיב לשיעורים שאמר מידי יום בבית הכנסת.

ללילל הסדר קבלנו חופש, באתי הביתה לבית אחי לתל אביב אבל בגלל היריות של הערבים מאבו כביר הם עברו לבני- ברק לדירתם של בני דודינו ישראל אלפנט ז״ל שהיו גרים בדירה ברח׳ ראב״ד. כמו כן היה דוד של גיסתי שרה כהן אשר חזר מארצות הברית ולא יכול היה לחזור לביתו בירושלים. כולנו יחד הצטופפנו בחדר אחד והעברנו ליל הסדר בהתאם לאפשרויות. הלכתי לישון בישיבת סלבודקה שם למד בן דודי ישעיהו קליין מירושלים וסידר לי מיטה.

במוצאי החג חזרנו לתל אביב, ולמחרת בחול המועד טרם חזרתי לשדה יעקב ראיתי את פלוגות האצ״ל צועדות לכוון יפו לכבוש אותה. על הקרבות ביפו אפשר לקרוא בספרים שונים. אני חזרתי לשדה יעקב עם כל המחלקה ואחרי מספר ימים העבירו אותנו למחנה ״כפר ילדים״ ע״י בית החולים העמק שעל יד עפולה. בשדה יעקב היינו שייכים לפלוגה שמפקדה היה מאיר (סלוצקי) עמית ואנו נפרדנו ממנו למשך מספר חדשים עד ששוב התאחדנו והוא היה מפקד גדוד. בכפר ילדים קבלנו רובים עם כדורים עסקנו באמונים בלווי שיירות במשורינים ושמירה על האזור.

המחנה היה מחנה התארגנות של חטיבת גולני אשר התארגנה בשלשה גדודים גדוד 12, 13 וגדוד 14. מי שלא בקי בעניני צבא הרי גדוד זה יחידה של כחמש שש מאות חיילים ושלושה גדודים הם חטיבה. בגדוד 13 שרת באחד הפלוגות גיסי אברהם ליף שהיתה פלוגה דתית עם מפקד פלוגה דתית מקבוץ שדה אליהו ואני במסגרת גדוד 14.

את הכרזת המדינה ב 14.5.1948 שמענו ברדיו במוצאי שבת ה 15.5.48 השמחה היתה גדולה אך גם הקרבות היו קשים, למחרת פלשו חיילי חמש מדינות ערביות לשטח שהוכרז מדינת ישראל וכן הערבים אשר בארץ ביחד עם הפולשים לחמו יחד נגדינו.

כמו כן הפציצו מטוסים מצריים את תל אביב, היו מספר הרוגים ופצועים. בעתון הופיע שם הרוג אחד בשם רוזנפלד יצחק כשם גיסי בעל אחותי מלכה, מחוסר טלפון לא יכולתי לדעת את האמת והמפקד שחרר אותי ליום אחד, נסעתי לתל אביב וב״ה מצאתי אותו בריא ושלם כאשר באותו יום הוא גם התגייס לצבא.

מספר ימים לפני חג השבועות היינו בתחנת הרכבת של עפולה ובמשטרת לגון על יד מגידו ומשם לקחו אותנו בראש חודש סיון לסג׳רה. באותו יום היה יום זכרון אחרי אמא שלי שנהרגה באושויץ עם ארבע ילדים קטנים, אחיותי מתל אביב שלחו לי נר זכרון שאוכל להדליק לזכרם של אמא והאחים והאחות הי״ד אך הנר הגיע לי כמה ימים לאחר היום זכרון.

בערב ראש חודש סיון מצאתי פח של שמורים ושמן מכונות, סדרתי פתיל והדלקתי נר לזכרם ת.נ.צ.ב.ה. - הי״ד. בבוקר בתום תפילת ראש חודש עברנו דרך עפולה לסגרה, שם השתתפנו קודם בניסיון לכבוש את הכפר לוביה אך באותו יום לא הצלחנו, מאוחר יותר כבשה את לוביה פלוגה מגדוד 12 של גולני. לנו באותו יום נפלו מהמחלקה שני חיילים טנה אלטר הי״ד תלמיד ישיבת ויז׳ניץ ודב וינברגר הי״ד מבני ברק, מנוחתם בבית החיים של עפולה.

התארגננו להגנה על סג'רה שאותה רצו לכבוש מכוון נצרת אך ב"ה למרות מספר נפגעים מצידינו גרמנו לתוקפים אבידות והם נסוגו, בערב חג השבועות עברנו לבית הספר כדורי הקרוב ואחרי מספר ימים עברנו למחנה מנסורה הגדול בפינת הכביש ואדי מילק ע"י יוקנעם של היום, שם נכנסה ההפוגה הראשונה והחלה ההתארגנות הצבאית.

מחלקתינו נהייתה מחלקה מסייעת של הגדוד, קבלנו מקלעים כבדים לאותם הימים את הבזות הצכיים, עוד מחלקה היתה מחלקת מרגמות שלשה אינץ והאמונים היו מאוד מרוכזים בכדי להתכונן לבאות. ביולי 1948 לפני תום ההפוגה עברנו במסגרת גדודית גדוד 14 של חטיבת גולני למושב מרחביה ע"י עפולה, משם יצאנו להגנה על הישובים באזור ולא תמיד בהצלחה כמו למשל בקרב על זרעין ע"י ג'נין שם היו לנו ששה עשר נפגעים חמשה הרוגים והיתר פצועים. הקרב היה בשבת ב' תמוז תש"ח, במוצש"ק קבלנו פקודת נסיגה, את ההרוגים השארנו ורק את הפצועים והנשק לקחנו וכן את ספר התורה שהיה לנו, את חפצינו האישיים השארנו שם, בחסות החשיכה הצלחנו לעזוב את המקום ולהגיע אחרי חמש שש שעות לבסיס, היינו מאוד עייפים וסדרו לנו במושב כפר יחזקאל לינה עד הבוקר מאוחר ואחרי התפילה וארוחת בוקר חזרנו לבסיס במושב מרחביה והפעילות השוטפת נמשכה.

בזמן ההפוגה הסכימו הירדנים למסור לנו את הגופות ביניהם חבר מחלקתינו דוד רפאלי ז"ל הי"ד הוא נקבר בעפולה ומאוחר יותר הועברה גופתו לפי בקשת המשפחה לנחלת יצחק בתל- אביב. כדאי אולי לציין את היתרון לחייל הדתי לשרת ביחידה דתית. אנחנו שהיינו קרוב לשנתיים כמחלקה דתית היתה לנו אפשרות להתפלל עם מנין יום יום ערב ובוקר.

בשבתות השתדלו בגדוד לאפשר לנו כמה פחות תפקידים שיש בהם חלול שבת, ולכן נספר כאן ספור מאחד השבתות של אחר הכרזת המדינה כאשר היינו במחנה כפר ילדים ע"י עפולה, בתום תפילת השבת בבוקר מודיע לנו מפקד המחלקה שרגא לב- ציון אשר בעצמו היה בחור חרדי שהוא נקרא

להגיע למפקד הפלוגה בעפולה עם רכב משורין עם עשרה חיילים עם נשק כאשר בעפולה נפגוש עוד כיתת חיילים עם משורין ויחד ניסע ללוות שיירה לכפר החורש שזה קבוץ הנמצא במצור על יד נצרת.

הגענו לעפולה במשורין ושם נאמר למפקד המחלקה שאנו צריכים ללוות שחקנית תאטרון אשר רוצה להופיע לפני אנשי הישוב הנצור, הודענו למפקד המחלקה אשר העביר את הודעתינו למפקד הפלוגה שאנו מסרבים לנסוע, מפקד הפלוגה קרא לנו ואמר שאנו כבר לא פרטיזנים או אנשי מחתרת אלא חיילים בצבא של מדינה עצמאית ויש לציית לפקודה. הודענו לו שאת הפקודה זו אין אנו מוכנים לקבל ואז הוא אמר תתפרקו מהנשק ותחזרו למחנה והוא יעמיד אותנו למשפט צבאי, יצאנו מהמפקדה שלו בכדי לחזור למחנה רגלי בלי הנשק, לא התרחקנו רק כמה צעדים ומפקד המחלקה יוצא ואומר לנו חזרו למשרד. חזרנו ומפקד הפלוגה אמר לנו קבלו חזרה את הנשק אנחנו בזמן מלחמה והפעם הוא מוותר לנו.

היה לנו חייל מהמחלקה יהודה בוים שהיה חבר פועלי אגודת ישראל ובחופשה הראשונה שקבל הוא נסע לירושלים לפגוש את חבר הכנסת מר בנימין מינץ ז״ל ומסר לו את הסיפור, מר מינץ מסר את זה לראש הממשלה מר דוד בן גוריון אשר הבטיח לברר את הדבר והבטיח שענין כזה לא ישתנה עוד פעם.

מהספור כזה רואים שיחידה מלוכדת יכולה לקיים את מצוות התורה גם בצבא, נשארנו במרחביה עד אחרי החגים ואז עברנו למחנה טירה ע״י חיפה ושם אחדו את הגדודים 14 עם גדוד 15 לגדוד 19 בפקודו של מאיר עמית (סלוצקי) אשר היה סרן והועלה לדרגת רב סרן.

מיד עם ההתארגנות החדשה החליטו במטכ״ל להחליף את מקומן של חטיבת גולני עם חטיבת גבעתי, גבעתי עלו לצפון במקומינו וגולני ירדו לדרום למחנה ג׳וליס דרומה מאשקלון. משם יצאנו לפעולות נגד הצבא המצרי בדרום ובאדר תש״ט מרץ 1949 ירדה החטיבה דרך מעלה עקרבים

עם חטיבת הנגב שהלכה ממערב, לשחרור אילת. היה זה מניסי הבורא עולם שהירדנים פינו את הדרך בטרם שאנו הגענו ומלבד התקלות קלה אחת ללא נפגעים מצדינו לא פגשנו ערבים בדרך.

באדר תשנ"ט התארגנו שוב בהנהלת אלוף מי"ל מאיר עמית שרידי הגדוד 19 וגדוד 13 בשלשה אוטובוסים כ- 75 זוגות וירדנו לאילת להזכר מימים לפני 50 שנה. מאיר עמית ספר לנו בדרך את הפרטים אשר לנו כחיילים רגילים לא כל כך היה ידוע וכן חיילים וקצינים ספרו על זכרונות מהתקופה ההיא, לחזור הביתה חזרנו עם מטוסי ארקיע עייפים אך עם הרגשה טובה.

אני שרתתי בגדוד 19 וגיסי בעל אחותי אסתר אברהם ליף (באותם זמנים ליפשיץ) שרת בגדוד 13 שגם הם ירדו לאילת במסגרת חטיבת גולני. מועד חתונתם קבעו מספר חדשים לפני כן לט"ז אדר תש"ט וזו היתה תקופה של מספר ימים לאחר השחרור של אילת והדרך לאילת. חיילי החטיבה חולקו ליחידות כח שונות ותפסו עמדות בנקודות מספר לשמור את הדרך.

היחידה של אברהם היתה פרוסה במשלט גרנדל כשלשים ק"מ צפונה מאילת והמחלקה שלנו הוצבה על משלט עין ובה היום עין יהב כשבעים ק"מ צפונה מאילת, אברהם ביקש חופשה אשר אושרה עוד לפני היציאה לאילת ומיד שהגענו למקום נתנה לו הרשות לחזור ולצאת לחופשה והחתונה היתה בשעה טובה ומוצלחת בזמן שנקבע מראש.

במוצב שאני הייתי היה מפקד המוצב רב סמל אשר אמר לי שהוא אינו רשאי לאשר חופשה כזו אך הוא אמר לי שלמחרת יבואו המפקדים לביקור ואני אוכל לפנות למפקד הפלוגה לאשר לי את החופשה. למחרת אכן הגיעו המפקדים מפקד הפלוגה וסגנו ואני פניתי ישר למפקד הפלוגה לבקש החופשה לכמה ימים. הסגן לא המתין לתשובת המפקד והוא אמר "מהחזית לא מקבלים חופש" ואז מפקד הפלוגה כבר לא יכול היה לשנות את סרובו הבלתי מוצדק של סגנו.

אחרי כשבוע החליפו אותנו וחזרנו לג׳וליס בערב ש״ק אחרי חתונתם. במוצאי שבת אשרו לי יציאה למשך שש שעות ומיד בצאת השבת אכן יצאתי והגעתי כשעתיים אחרי צאת השבת לביתו של אחי בתל אביב שם נערכה סעודה שלישית ושבע ברכות לזוג הצעיר. חלק מבני המשפחה עוד היו שם והפגישה עם כולם היתה מרגשת משמחת אך גם עם צער על אשר לא יכולתי להגיע לחתונה. בהעדרי התאספו אנשי המחלקה וסגן מפקד הפלוגה ושם הוא אמר אני מצטער על שלא אפשרתי לבחור הזה את הנסיעה לחתונת אחותו אך אלי הוא לא ניגש להתנצל.

שגרת החיים בצבא נמשכה עם אמונים ושמירות. אחרי החגים התחילו לשחרר חלק מהגדודים והתחיל הארגון מחדש של הצבא. מספר אנשים בתוכם אני נשלחנו למחנה צריפין לקורס נהיגה על משאיות. גמרתי את הקורס שהיה יסודי ועיוני ונמשך כחודשיים ובתום הקורס הגיע זמן השחרור. לפני השחרור היתה מגמה לדבר ללב הצעירים לחתום על שרות קבע למספר שנים אך אני רציתי לבנות את החיים שלי במסגרת אזרחית.

בינואר 1950 השתחררתי בשעה טובה ומוצלחת. החברים מהצבא הלכו איש איש לביתו בכל הארץ, אני המשכתי לגור אצל משפ׳ אחי בתל אביב. לא היה להם קל ורק מאוחר יכולתי להבין שבשני חדרים עם שני ילדים לא קל לקבל אורח קבוע אך לזכותם יש להגיד שהכנסת אורחים שלהם היתה מעל ומעבר ותודתי להם על כך מכל הלב.

מיד אחרי השחרור התחלתי לחפש עבודה בענף הסריגה שעבדתי לפני הגיוס אך לא מצאתי מקום עבודה, נסיתי בלטוש יהלומים אך לא בהצלחה רבה. אז באה הצעה מגיסי יוסף פרי להכנס לעבוד בתע״ש היכן שהוא שמש מנהל עבודה, במסגריה בנוף ים ע״י הרצליה. עבדתי מספר שבועות במסגריה למדתי יחסית לזמן הקצר די הרבה ואז חפשו במפעל בוחן תחמושת ומנהל המפעל הציע לי לקבל את העבודה הזו. אחרי העבודה הלכתי להתפלל מנחה ומעריב לבית הכנסת ויז׳ניץ רח׳ עליה 9 בת״א והשתתפתי בשעור שנאמר ע״י הרב נפתלי חיים אדלר זצ״ל. כמו כן

התארגננו שלשה חברים ברוך גרינברגר, ברוך ולצר, ואני ללמוד הנהלת חשבונות אצל מורה פרטי.

למדנו כשלשה חדשים את יסודות הנהלת החשבונות אשר מאוחר יותר המשכתי להשתלם ולעבוד כמנהל חשבונות עצמאי אחרי שעברתי קורס למנהלי חשבונות מדופלמים, בינתיים המשכתי לעבוד כבוחן תחמושת ואחרי כשנת עבודה עברתי פתאומית נתוח אפנדיסיט דחוף. חזרתי אחרי כחודש לעבודה אך העבודה הפיזית היתה לי קשה ובקשתי את מנהל המפעל שהייתי איתו בידידות שינסה לסדר לי עבודה משרדית, הוא אמר שישתדל אך ביקש ממני ללמד עובד מתאים במקומי כבוחן תחמושת.

מצאתי בין העובדים איש מתאים ותוך מספר שבועות הוא למד את העבודה ואני קבלתי העברה לעבוד במשרדי ההנהלה של התעשיה הצבאית שהיו אז בבית הדר בתל אביב. עבדתי בבית הדר, בקריה בת״א ובמפעל ברמת השרון כעוזר למנהל החשבונות ואחרי העבודה התחלתי לקבל עבודות פרטיות שלש פעמים בשבוע במוסך ועוד פעמיים בשבוע במפעל לזבל כימי כל פעם שעתיים ליום. שני המפעלים היו אחד ליד השני בגבעת הרצל בתל- אביב.

שנה אחרי שעבדתי בתעשיה הצבאית אמרה לי אחותי לאה שאחותי אסתר מציעה להכיר לי חברה של אחיותי מרים ואסתר אשר באו ארצה יחד מחו״ל. הבחורה בשם מחיה טבק מהישוב דובובה באזור מרמרוש ולאה אמרה לי שאסתר ממליצה לפגוש אותה. עניתי לה שכל חסכונותי הם מאה לירות אשר שלמתי כדמי הרשמה למשרד השיכון שהכריז על תכנית לבנית 48 אלף דירות במסגרת שכונים עממיים בגודל 56 ממ״ר כל דירה, המכילה שני חדרים, מטבח וחדר אמבט ושרותים.

לאותם זמנים זו היתה תוכנית טובה ויפה מאוד. הדירה צריכה לעלות 5.600 לירות עד הכניסה לשלם 3.000 לירות ועוד 2.600 לירות הלוואה ל- 15 שנים לשלם 20 לירות כל חודש. באותו זמן לא היה לי כסף יותר ולא

קבלתי את הצעת הפגישה. זה היה בתחילת 1951 הייתי אז בן עשרים ושתיים. כעבור שנה היא שוב חזרה על הצעתה ואז קבלתי אותה.

נפגשנו לראשונה בדירת אחותי אסתר בפתח תקוה, המשכנו להיפגש מספר פעמים עד שהחלטנו להתקשר יחד ולהתחתן, האפשרות היתה שנוכל לקבל זמנית את דירתם של אחותי אסתר ואברהם בפתח תקוה, היות שגיסי אברהם שרת כקצין בצה"ל כסגן והציעו לו לנסוע לפריס למשך שנתיים או שלש שנים לעבוד כמזכיר הנספחות הצבאית. התודה מקרב לב מגיע להם על עזרתם הגדולה עם הדירה, ישלם להם הבורא עולם שיזכו ביחד להאריך ימים טובים עם בריאות טובה עד מאה ועשרים.

יש לדעת שבאותה תקופה השגת דירה ללא כסף רב היתה בבחינת "קריעת ים סוף". בינתיים הם נרשמו לשכון חיילי צבא קבע על יד רמת השרון ובתום שרותם בפריס הם נכנסו לדירתם החדשה, הדירה שקבלנו מאחותי היתה בת חדר אחד עם מטבחון, מקלחת ושרותים מחוץ לדירה בחצר, משותפת לשני דיירים נוספים.

טרם שהחלטנו להתחתן בקשתי ברכתו של הרבי מויז'ניץ בעל ה"אמרי חיים" זצ"ל, הוא שמח לשמוע על השידוך ואמר לי שהכיר את משפחת הכלה ואת אב הכלה ר' ישראל דוד טבק הכיר כ"ירא- שמים".

במוצאי שבת אחרי חג השבועות נערכה מסיבת האירוסין בחוג המשפחות המצומצם אצל גיסי וגיסתי אסתר שטרן בפתח תקוה והתחלנו לחשוב על החתונה, נרשמנו ברבנות בפתח תקוה וקבענו יום החתונה לי"ב אלול תשי"ב 2.9.52 באולם הצבי ברחוב מוהליבר בפתח תקוה. לסידור חופה וקדושין בא הרב נפתלי חיים אדלר זצ"ל ששמש רב בית הכנסת בו הייתי מתפלל בשבתות ולומד שיעור בימי השבוע , ברחוב עליה 9 בתל אביב.

חתונה באותם הימים היה מקובל, באולם נתנו כוס, צלחת ומזלג. כל מצרכי האוכל היו צריכים המזמינים להביא ולכן מיד אחרי האירוסין התחלנו לחשוב איך להכין סעודת חתונה. יש לדעת באותם הזמנים היו

״ימי צנע״ דהיינו מצרכים אוכל וגם הלבשה היו בפקוח וחלוקתם התנהלה על פי תלושים שמשרדי המסחר חלקו. בשוק החופשי אפשר היה לקבל כמעט הכל אבל במחירים גבוהים. אחותי אסתר שלחה לנו מפריס 5 ק״ג נקניק כשר ולחם אפשר היה לקבל חופשי בלי תלושים וחשבנו לעשות מזה סנדוויצ׳ים אך זה היה באוגוסט בחום הגדול הנקניק התקלקל. בלית ברירה קנינו סרדינים ועשו מזה סנדויצ׳ים.

כלתי מחיה ומשפחתה אפו מספר עוגות טובות, וביום שלפני החתונה הצליח חברי ברוך גרינברגר לקנות בחנות מיוחדת לתיירים בעשרה דולרים מספר קופסאות בשר חתוך וגם מזה עשו סנדויצ׳ים. היו כמה בקבוקי יין עם סודה קרה, פטפון עם תקליטים שר שירים מתאימים ובסך הכול היה שמח יחסית לאותם הימים. ברכת המזון כבד אחי את מר מאיר טבק בן דוד של אב כלתי, החתונה נגמרה בשעה עשר בערב ומר אופנהימר נהג מהעבודה לקח אותנו הביתה עם ה״מתנות״ שקבלנו. לדוגמא, חמישה חברים קנו ביחד ספר החנוך וכן בני המשפחה נתנו לפי אפשרותם דברים שמושיים קטנים. אחי משה אברהם נתן לי כאלף לירות שזה היה בערך כעשרים אחוזים מעלות הדירה שקנינו בשכון העממי ונוסף לזה כמה מתנות שמושיות קטנות.

לחתונה קבלתי שבוע ימים חופש ולשבת הוזמנו לתל אביב לביתו של אחי והם ערכו לנו שבע ברכות בכל סעודות השבת בדירתם הצנועה בת שני חדרים. באו בני משפחה אחיותי ומספר חברים. שבוע לפני זה היתה לי עליה לתורה ברח׳ עליה 9 בבית הכנסת ויז׳ניץ גם לשם באו בני המשפחה שהיו אז, מספר חברים והמתפללים.

בתום ימי השבע ברכות חזרנו לעבודה אשתי עבדה בצרכניה בפתח תקוה ואני כעוזר למנהל החשבונות במשרדי התעשיה הצבאית בבית הדר בתל אביב. אחרי מספר שבועות העבירו אותי לעבוד במפעל ליד רמת השרון, עדיין המשכתי לעבוד בשני מקומות עבודה נוספים אחרי העבודה אך ברצוני היה להתקדם ולהשתלם ועל כן נרשמתי לקורס מנהלי חשבונות

מדופלמים והפסקתי את העבודות הנוספות למרות שזה היה לי כחצי משכורת נוספת.

באוגוסט 1953 עזבתי העבודה בתע"ש ואז נולד ילדינו הבכור ישראל דוד נ"י עמו"ש והוא הביא לנו מזל חדש. ידיד פגש אותי בפתח תקוה ונתן כתובת שמחפשים עוזר למנהל חשבונות נגשתי לשם אצל מר הרצל חבס ברח' נחלת בנימין בתל אביב אשר היה הבעלים של חברת ירושלים לנעלים ונתקבלתי כעוזר למנהל חשבונות. מנהל החשבונות היה מר שנלר מבני ברק והסתדרנו טוב מאוד בעבודה. המשכורת שלי בתע"ש היה 80 לירות לחודש וכאן קבלתי מיד 180 לירות.

בשנת 1954 נפרד אחי משה אברהם כהן משותפו מר יצחק גוטליב ופתח לבד מפעל בשם "מארכה", אני קבלתי על עצמי את עבודת ההנהלת חשבונות, בתום שעות העבודה בשעה 4 הלכתי למארכה שהיה אז בדרך יפו תל- אביב 13 מרחק הליכה של כ- 5 דקות ועבדתי שם עד השעה שבע בערב, אחי שלם לי יפה ואני עבדתי במסירות ובנאמנות, לפעמים הייתי לוקח הביתה עבודה וגומר אותה בבית.

כדי להגיע לעבודה הייתי נוסע כשעה יוצא מהבית ב- 6.30 בבוקר וחוזר הביתה ב- 8 בערב. בשבתות הייתי מתפלל בבית הכנסת של חסידי ויז'ניץ ברחוב חיים עוזר בפ"ת ובימי השבוע בבית הכנסת הגדול שהיה די קרוב לביתי.

לשעורים בערב לא יכולתי ללכת והשתדלתי תמיד ללמוד בבית כפי יכולתי, ישראל דוד נ"י נולד בבית חולים ליולדות בפתח תקוה ואת הברית עשינו בדירתנו אחרי חג הסוכות. את הסעודה ערכנו בחוג המשפחה הקרובה בדירת חדר אחד שהיתה לנו לחמניות עם דגים כפי שהיה מקובל אז. הוא נולד ביי"ד אלול תשי"ג (25.8.1953) בחדר האחד שהיה לנו הכנסנו מיטת תינוק והיינו מקבלים אורחים גם לפעמים עם שינה.

חברי ברוך גרינברגר התארח אצלנו לליל הסדר פעמיים ולישון הלך לבית מלון לא רחוק מהבית. את התשלומים לדירה בשכון העממי שילמנו כפי אפשרותינו בזמן. השכון נבנה ע״י חב׳ ״פיתוח״ חברת בניה של פא״י ובשני הבתים נכנסו לגור עשרים ושש משפחות כולם שומרי שבת.

בראש חודש אייר תשט״ו עזבנו את פתח תקוה ונכנסנו לדירתנו החדשה. בפ״ת החזרתי את הדירה לבעל הבית והוא שלם לי 200 לירות דמי מפתח כמקובל באותם הימים. את הכסף שלמתי ע״ח דירת המגורים החדשה של אחותי אסתר ובעלה אברהם שהיו עדיין בפריס. בסדורי התשלומים אני התעסקתי בתאום איתם כך ששנה אחרי שעזבנו את פתח תקוה ובתום כארבע שנים שהיו בפריס הם חזרו ארצה ודירתם ברמת השרון היתה מוכנה. הדירה בשכון העממי בגודל 55 ממ״ר היתה כארמון לעומת הדירה בפ״ת וגם הנסיעות לתל- אביב התקצרו לי בהרבה גם במחיר הנסיעה וגם בזמן. בבוקר הייתי הולך לבית הכנסת הגדול בבני ברק להתפלל דרך ההר, בחולות וכן בשבת הראשונה. בליל שבת הבא פגשתי מכר בשם ר׳ ישראל גוטרמן והוא אמר לי כאן בית הכנסת של הרבי מאלכסנדר ואתה יכול להתפלל כאן, זה היה קרוב לביתי והתחלתי להיכנס לשם והמשכתי להתפלל שם שבתות וחלק מהחגים במשך תשע שנים כך התקשרתי לרבי מאלכסנדר ולמתפללים שם, עד שהחלפנו דירה ועברנו לרחוב מימון 39 לדירה בת ארבע חדרים ומשם היה לי כבר נוח ללכת לבית הכנסת של חסידי ויז׳ניץ הנמצא היום ברחוב רבי טרפון.

בעבודתי בחברת הנעלים הירושלמית עבדתי כשנה ואחרי כן כשנה במחלקת הבניה של הקבוצים ובתום התקופה זו הרגשתי עצמי מסוגל לקבל עבודות הנהלת חשבונות באופן עצמאי, ידידי מרדכי ויסקוף ז״ל אשר עבד במוסך מנוע ביפו ועמד לעבור לגור לחיפה מסר לי את מקום עבודתו, זה היה קואופרטיב של 13 חברים ועוד כעשרים שכירים. תנאי העבודה לא היו קלים בגלל הרעש במוסך אך עבדתי לשביעות רצונם של הבעלים וגם לשביעות רצון מבקרי החשבונות של מרכז הקואופרציה אשר

היו ממונים על הביקורת. השכר שולם לי בזמן והמשכתי לעבוד גם אצל אחי בהנהלת חשבונות.

בתחילת 1957 הציע לי אחי לעבור לעבוד במפעלו גם כאיש שיווק וגם להמשיך את עבודת הנהלת החשבונות. לעבודתי במוסך מנוע הצעתי את גיסי יהודה ברוקנר מסרתי לו את העבודה בצורה מסודרת הם שלמו לי פיצויים בעזבי את העבודה אחרי שלש שנים ואני התחלתי לעבוד במפעל "מארכה" של משפחת אחי משה אברהם.

במפעל עבדו אחי אשתו שרה, גיסי יצחק כגזרן, אחותי אסתר ליף וגם סידי אחות גיסי יצחק שתיהן עבדו במשלוחים במכירות. חלק גדול של המכירות היו לסיטונאים בתל- אביב ובמשלוחים גדולים יותר מחוץ לעיר עזרו הגברים באריזת המשלוחים. באותם זמנים החבילות ארזנו בנייר אריזה, קופסאות לא היו בשימוש וגם מכונת אריזה לא היו לנו ולכן היתה דרושה עזרה לאריזת חבילות גדולות. היחסים עם אחי היו קורקטיים, אך אני רציתי לעבוד כעצמאי.

הודעתי לאחי אחרי חג הסוכות תשנ"ט (1959) על רצוני לפרוש מהעבודה ולהתחיל לעבוד לבד, בזמן הנוח לו אני מוכן לעזוב. הוא קבל את הודעתי בחששות אולי לא אצליח ואז הוא עלול גם לשאת באחריות אך אני הודעתי לו ששום אחריות לא צריך לקבל על עצמו בקשר אלי. הוא שלם לי את הפיצויים עבור תקופת עבודתי ובסוף אוקטובר עזבתי את העבודה. התחלתי לחפש מקום אשר אוכל להתחיל לעבוד ובנובמבר 1959 שכרתי ממשפחת בריגל שני חדרים ברחוב רענן 8 פינת דרך יפו תל- אביב, לבעל הבית שולם חלקו בדמי המפתח ואני חתמתי על חוזה שכירות אצל עו"ד עם בעל הבית מר אהרן מרגלית כדייר מוגן עם דמי מפתח.

התחלתי בעצמי לסדר שולחן גזירה 4 מ' אורך 1.7 מ' רוחב וכן את המדפים, קניתי מכונת אוברלוק אחת מכונת זיג- זג אחת מכונת תפר רגיל אחת וכן מכונת גזירה.כן הזמנתי 400 ק"ג בדי משי ויסקוזה ועוד 1000

מטר בד נילון לתפירת המוצרים. יש לציין את העזרה שהגישו לי אחיותי מרים ואסתר בלי לקבל ממני תמורה, אחותי אסתר עזבה אחרי מספר חדשים בגלל שלא הסכמתי שתעבוד בלי לקבל שכר. בעזה"י בי"ב כסלו תש"כ 13.12.1959 התחלנו לעבוד. כשנה עבדתי לבד כגזרן, מנהל עבודה ובעצמי הלכתי גם לקונים למכור ולגבות כספים. בקיץ 1960 החליט גיסי יצחק להצטרף אלי ולעבוד כגזרן גם הוא עבד כ 35 שנים עד גיל שבעים וחמש .

ב"ה התחלתי לראות ברכה בעבודה. הבת שלנו חנה נולדה שבוע לפני פתיחת העסק החדש ואמרו לי ילד חדש מביא מזל טוב חדש. בבית היו לנו שלושה ילדים ישראל בן השש, יוסי בן שנה וחצי וחני שנולדה לפני שבוע. את העבודה היינו מתחילים ב- 6.45 בבוקר עד השעה ארבע אחה"צ, אני הייתי עובד עד שבע בערב ומגיע הביתה עד השעה שמונה בערב, קניתי לי אופנוע קטן שעזר לי להגיע בבוקר לבית הכנסת ואחרי כן לעבודה והביתה.

בהתחלה נאלצתי ללוות כספים בשוק האפור אך עד מהרה עברתי לשיטה של הנחות עבור תשלום במזומן ללקוחות ואני קניתי כמעט רק במזומן. הספקים מכרו לי ברצון היות שכל חשבון הייתי משלם במזומן מיד אחרי אספקת הסחורה.

בהתחלה יצרנו בעיקר קומבינזונים לנשים אולם מיד אחרי חג הפסח התחלנו לתכנן יצור כותנות לילה ופיז'מות לנשים ולילדים מבד פלנל, קנינו מכונת שתי מחטים מיועדת לעבודות החדשות והתחלנו להכין מלאי לקראת החורף.

אשתי מחיה ע"ה תרמה גם את חלקה להצלחת העסק, מלבד הטפול המסור בבית עם הילדים עם תקציב מוקטן כמקודם הרי עזרה לי בתכנון המוצרים, הנהלת חשבונות וגם גבית חובות מלקוחות, סוכן מכירות לא היה לנו עדיין ואני יצאתי לבד לקונים בתל- אביב, פעם בשבועיים נסעתי לירושלים ופעם בשבועיים לחיפה. לירושלים הייתי נוסע בשעה 2 אחה"צ

היות שבירושלים היו סוגרים החנויות משעה 2 עד השעה 4 ואז הייתי מגיע ומתחיל לעבוד עד תשע או גם עד עשר בלילה וחוזר הביתה עם מונית ובבוקר מוקדם ממשיך להגיע לתל אביב ולהפעיל את העבודה.

פתיחת עסק עצמאי לא שחרר אותי משרות מילואים ובט״ו אלול תש״כ בחוזרי מאוחר בלילה מירושלים אחרי שמכרתי כמויות יפות של דברי חורף צלצלו בדלת והביאו לי צו קריאה, צו 8 להתייצב בבוקר בשעה שש בתחנת הרכבת של צפון תל אביב.

קמתי מיד וקראתי לגיסי יצחק ונכנסנו שנינו לעבודה באופנוע שלי, הכנו וארזנו חלק גדול של ההזמנות לירושלים, נתתי ליצחק הנחיות לעבודה ואני עזבתי בשעה חמש, התפללתי ונסעתי לתחנת הרכבת אחרי שנפרדתי מאשתי והילדים.

אשתי מחיה הלכה לקצין העיר ובקשה לדחות את שרותי כעת לזמן אחר מטעמים משקיים אך לא קבלו את בקשתה היות שהמצב היה שעת חרום שקט בגלל אי שקט בירדן, שם הרגו את ראש הממשלה ופסי טל ובארץ עשו צעדי זהירות.

עבדתי כנהג משאית בפלוגת תובלה מצורף לגדוד טנקים וירדנו לנגב, זה היה באוגוסט 1960. נשארנו בנגב עד ערב ראש השנה תשכ״א אז חזרנו לבסיס בדרום ובערב חג הסוכות השתחררנו.

כעת ספור מהצבא, כפי שכתבתי חזרנו לבסיס בליל ערב ראש השנה, מנין לתפילה לא היה לנו והתפללתי בערב ראש השנה וגם אמרתי סליחות בלי מנין. היינו כעשרים אנשי מילואים צעירים ואני כבן שלושים הייתי המבוגר ביניהם וכן הייתי אב לשלושה ילדים.

אחרי ארוחת הבוקר הודיע סמל המחלקה שכל שני אנשים יוכלו לצאת הביתה לעשרים וארבע שעות וכאשר הזוג הראשון יחזור יצאו שנים אחרים, כולם הסכימו שלי מגיע לצאת בזוג הראשון בגלל גילי ומצב

משפחתי, אבל אני הודעתי שאני לא יכול לחזור למחרת היות שמחר זה יום הראשון של ראש השנה, לכן יצאו שנים אחרים. אחד החיילים שאמור לצאת היה שכני שגר קרוב לביתי, כתבתי מספר מילים לאשתי וברכות לשנה החדשה לה ולילדים ובקשתי ממנו שימסור המכתב למשפחתי והוא עשה כן.

כאשר אשתי קבלה המכתב עשתה הכנות לחג עם הילדים ובלעדי. בצהרים פגשתי את סגן מפקד הפלוגה וספרתי לו שהיות ואין אני נוסע בחג איני יוצא לחופשה, הוא הקשיב לי ואמר שהוא יסדר שאחזור רק ביום השני. יש לזכור שראש השנה היה אז ביום חמישי ויום שישי, אמרתי לו שגם ביום השני איני יכול לחזור היות שזה יום ב' של חג ראש השנה, אז הוא אמר לי שאוכל לחזור בצאת החג. כאשר אמרתי לו שבערב גמר החג זה ליל שבת הוא שאל אותי מה בשבת אתה גם לא נוסע? ואז הוא אמר לי שהוא אינו יכול לעזור לי אך בשעה שלוש אחרי הצהרים יגיע המג"ד והוא ינסה לדבר איתו ואולי יסכים לבקשתי.

בשעה שלוש הגיע המג"ד והסמ"פ נכנס למשרדו וספר מה ששמע ממני והמג"ד אמר לו תן לו אישור יציאה עד יום ראשון בבקר. קבלתי את האישור וזה כעת שעה שלוש אחרי הצהריים והחג מתחיל בחמש ושלושים. עברה משאית צבאית ולקחה אותי לגדרה. בגדרה הגיע אוטובוס אגד והגעתי בשעה חמש לתחנה מרכזית בת"א.

נגשתי למוניות שרות פ"ת ואמרתי לנהג שיתחיל לנסוע ואשלם לו עבור שלושה נוסעים שעדין חסרים, אך בטרם סגר הדלת הגיעו שלושה נוסעים נוספים והגעתי הביתה לבני ברק בשיכון עממי פא"י בתל גיבורים ע"י כביש ת"א- פ"ת חמש דקות לפני הדלקת נרות.

רציתי להכנס הביתה אך הדירה הייתה נעולה ואז אמר לי ילד של שכן שראה שאשתי הכניסה המפתח לארון חשמל. (אז עדין זה היה מקובל). פתחתי את הדלת וראיתי שולחן החג מוכן.

החלפתי את מדי הצבא בחליפת חג ויצאתי מהר למצוא את אשתי והילדים, ואכן פגשתי אותם איך שהיא דוחפת עגלת תינוק עם שתי ילדים והגדול - ישראל בן השבע עוזר לה לדחוף. הפגישה הייתה מאד מרגשת ומלאת שמחה. אשתי ניגשה לאחותי מרים שגרה בקרבת מקום ואני לקחתי את ישראל איתי לבית הכנסת של הרבי מאלכסנדר לתפילת החג. ביום ראשון לאחר החג חזרתי לבסיס בחצור הדרומית, ליום הכיפורים קבלתי שוב חופש ליום אחד ובערב חג הסוכות שוחררנו. באותם ימים היינו עובדים בחול המועד פסח וסוכות אך אחרי שנה שנתיים החלטנו שחופשה שנתית אצלנו תשולם בחול המועד ומאז ברוך ה' הפסקנו לעבוד בחול המועד.

גיסתי אסתר שטרן עבדה אצלנו במכירות והיא המשיכה לעבוד בחול המועד וקבלה חופשתה במועד אחר לפי בחירתה.

אחרי מספר שנים שאלתי את הרב אליעזר דוד פרידמן האם להמשיך לפתוח את העסק למכירות בחול המועד, היות שאני מעוניין למכור כמה שיותר סחורה.

הרב ענה לי תמכור מחסן הסחורות שלך אחרי החג וכך היה מספר ימים אחרי החג המחסן התרוקן ומאז החלטתי להחזיק את המפעל בחול המועד סגור לגמרי.

שגרת עבודה המשיכה והשכן טוביה בריגל הציע לי לשכור ממנו חלק מבית המלאכה שלו שהיה צמוד לחדרים שלנו ומאוחר יותר מסר לנו את כל שלושת החדרים שהיו לו.

שלמתי דמי מפתח, בעל הבית קבל חלקו וחתם איתי חוזה חדש. מאוחר יותר מסרו לי את דירתם מר ברלינסקי חתנו של מר קאירו השכן וכן גברת גוזיק מקומה ג' וכך היה ברשותי שתי הקומות עם סה"כ 220 מ"מ. קניתי במשך הזמן כ- 20 מכונות תפירה חדישות מכונת פריסה ומכונת גזירה נוספת והיו לנו כ- 40 עובדים במקום ועוד 5- 6 עובדים מחוץ למפעל. כמו

כן קבלתי כסוכן מכירות את מר מנדל הופמן עולה חדש מרומניה אשר עבד אצלינו כ- 28 שנים עד גיל 75. בגיל 80 בערך נפטר ומנוחתו בבית החיים בראשון לציון. ת.צ.נ.ב.ה.

הלקוחות היו באותם הזמנים סיטונאים בת״א כ- 20, בחיפה ובירושלים כ- 10 בכל עיר. פעם בשבועיים היה מבקר בחיפה ופעם בשבועיים בירושלים וביתר הימים בת״א.

היה איש מסודר מאד ולמרות חוסר שליטתו הטובה בשפה העברית, הקונים אהבו אותו. אחרי שלוש שנות עבודה התחלנו לחשוב להחליף את הדירה בשיכון עממי לגדולה יותר. וב- 1964 עברנו לרחוב מימון 39 לדירת ארבעה חדרים פי שנים גדולה יותר ממה שהיה לנו. כן החלפתי את האופנוע שלי שאיתו נסעתי מספר שנים במכונית פיאט 600 קטנה אומנם אך יכולתי להכניס את כל בני המשפחה.

אותי היו לוקחים פעם בשנה לחודש מילואים ואז היתה נופלת האחריות על אשתי והצוות המשפחתי. עבדו אצלנו שתי אחיותי מלכה ומרים כמנהלת עבודה וגיסי יצחק כגזרן. ב- 1967 גויסתי מיד בהתחלה, את ההמתנה עשינו בפלוגת תובלה בחורשה על יד מפעל המלט נשר ברמלה. היתושים עקצו אותנו ללא רחם וגם החום הכביד אך זו היתה מלחמה כללית.

בחמשה ביוני 1967 ראינו רכבות ארוכות מובילות טנקים וזחלמים לירושלים וידענו שהמלחמה החלה, נתנו לי עם עוד נהג נוסף להוריד שתי משאיות לדרום ליחידה אחרת ואנו חזרנו לבסיס בטרמפים. בדרך לפני הבסיס עליתי על מונית שלקחה אותי הביתה. בבית כל השכנים כולל משפחתי היו במקלטים על מזרונים. אשתי עלתה איתי לדירה נתנה לי ארוחה חמה טובה לאור נרות היות שאסור היה להדליק חשמל בגלל אפלה שהייתה צריכה להיות. בתום הארוחה נפרדתי מאשתי והילדים לשלום וחזרתי לבסיס זה היה כבר מאוחר בלילה הלכתי לשון עם חבר

במכונית הפיאט הקטנה שנוכל להתגונן מהיתושים וברדיו שמענו את הודעות שר הביטחון, הרמטכ"ל ומפקד חיל האויר על השמדת חילות האויר של צבאות ערב.

ביום רביעי כ"ח אייר תשכ"ז שמענו בשמחה רבה על שחרור ירושלים ובסוף השבוע העבירו אותנו למחנה אלנבי בשכונת תלפיות בירושלים, שם עבדתי עם עובד עירית ירושלים שידע ערבית כנהג משאית בשירות מחלקת המים של מזרח ירושלים. העבודה הייתה ביום ובערבים יכולתי לנסוע הביתה עם מכונית הפיאט שהייתה בקרבת מקום עבודתי.

המשכנו שם עד סוף יוני 1967 ובראשון ליולי 1967 שוחררתי.

אחי משה אברהם חלה, ולצערנו הרב הוא נפטר בי"א תשרי תשכ"ט. מנוחתו בהר הזיתים בירושלים. ת.נ.צ.ב.ה.

המפעל שלהם היה פי שנים גדול משלנו, הבן יוסי היה בן 18 תלמיד ישיבת פונביז' שהמשיך ללמוד. מאוחר יותר שירת בצבא וכשהשתחרר נכנס למפעל אך מתוך קשיי ניהול וכספים נאלצו לסגור את המפעל. מאוחר יותר מכרו גם את שטח המפעל וגיסתי עם בתה יוכבד עברו לגור בירושלים ויוסי אחרי שהתחתן והמפעל נסגר עזב את הארץ לארה"ב ואחרי כ- 20 שנה בארה"ב חזר לגור בארץ.

כאמור אחרי החתונה גרנו שלוש וחצי שנים בפ"ת בדירת חדר אחד עם מקלחת ושירותים משותפים עם עוד שני שכנים בחצר, ובעה"י בר"ח אייר תשט"ז עברנו לבני ברק לדירה במסגרת השיכון העממי בתל גבורים. השיכון נבנה ע"י "פתוח" חב' לבניה של פא"י וכל המשתכנים היו דתיים שומרי שבת.

הילדים גדלו ב"ה גרנו שם תשע שנים ועברנו לרחוב מימון 39 ב"ב דירת ארבעה חדרים מרווחת אך הילדים רצו לחזור לחברים ואכן בבית ספר המשיכו ללכת יחד.

ברחוב מימון גרנו עד נובמבר 1975 ואז עברנו לדירתנו של היום רחוב ירושלים 49 בני ברק.

ישראל אחרי בית הספר בב״ב המשיך ללמוד בישיבה תיכונית ברעננה אחרי הלימודים התגייס לצבא ושירת 3 שנים כמדריך גדנ״ע. במלחמת יום הכיפורים היינו שנינו מגויסים, הוא בתפקידי עזר שונים בבית החולים חדרה בקבלת הפצועים, ואני ברפידים בפלוגת תובלה. ביום הראשון שהגענו לרפידים בי״ב תשרי תשל״ד קבלנו הפגזה שלא פגעה בנו, אך בהמשך ב״ה עבר לנו שם בשקט יחסי.

במוצאי שבת יום כיפור תשל״ד בפרוץ מלחמת יום הכיפורים כשחזרתי מבית הכנסת של הרבי מויז׳ניץ, חכה לי צו קריאה להתייצב בשעה 12:00 בלילה ע״י צומת צ.ד. לפני כן הייתי צריך לחלק עשרה צוי קריאה לחיילים נוספים. מ- צ.ד לקחו אותנו לחורשה ע״י נוף ים, התקשרתי הביתה ואשתי והילדים באו לבקר אותי. אמרתי להם כפי שנאמר לנו אנו זזים לכוון באר שבע. זזנו לפנות ערב ולפנות בוקר למחרת הגענו לרפידים להצטרף לפלוגת תובלה נוספת שהייתה כבר שם. ביום היה חם אך בלילה היה קר מאד, אבל אילו הם תנאים במלחמה. יש לציין לשבח את מפקד הפלוגה רפי ז״ל, והרס״פ מאיר שימקו שעזרו לנו בחומרים לבנית סוכה, וכך קיימנו מצוות סוכה גם עם שינה. בבסיס הקרוב היה מפקד הבסיס קצין דתי סגן אלוף מפ״ת, היו שם ארבעת המינים וכן בית כנסת מסודר, קשר טלפוני עם המשפחה לא היה לי ולכן כתבתי הביתה מכתב בערב חג הסוכות וחשבתי לשלוח אותו בהזדמנות הקרובה.

בליל חג הסוכות הלכנו להתפלל בבית הכנסת היו לנו יין לקידוש ולחמניות ללחם משנה ולאור מנורת נפט באו רבים לסוכה לשמוע קידוש של החג. מספר חיילים שרצו נשארו לישון בסוכה ובבוקר מוקדם בשעה 5:00 קמנו בשביל להגיע לתפילה בשש.

בדרך לבית הכנסת פגשתי את שלום פריד שכן מבני ברק ועובד במפעל של גיסתי שרה כמחסנאי. שמחנו לראות אחד את השני והוא סיפר לי שהוא עובד עם נהג נוסף על משאית גדולה. הם הגיעו הלילה מצריפין ויתכן שבלילה הבא הוא יגיע למספר שעות לביתו.

אם כך בקשתי ממנו לקבל ממני מכתב שהיה כתוב מערב החג והוא הסכים. בערב ניגש לביתנו ומסר את המכתב והוא אמר שבבוקר התפלל איתי ביחד בבית הכנסת ברפידים.

אשתי שאלה רפידים? הרי אני יודעת שזלמן נמצא בבאר שבע, אך שמחו לקבל ממני את המכתב גם מרפידים.

אחרי מספר ימים העמיד הדואר לרשותנו מכשיר טלפון ואחרי עמידה של שעה ויותר בתור יכולנו לדבר מספר משפטים. בראותי התורים הארוכים במשך היום העדפתי לקום אחרי חצות הלילה ולדבר בלי לחץ מספר דקות.

החג כולל שמחת תורה עבר לנו ברפידים ולמחרת החג ביום שישי הצלחתי לקבל חופשה של יומיים. הרס"ר שימקו מאיר נסה לסדר לנו טיסה במטוס אך המטוסים היו תפוסים ע"י פצועים משני החזיתות. אי לכן סדרו לנו טנדר ואחרי נסיעה של כ- 6 שעות הגענו בערב שבת בראשית מספר דקות לפני הדלקת נרות.

ברור שהשמחה היתה רבה, במוצאי שבת היה יום זכרון של אבא ז"ל, למדנו משניות יחד כל המשפחה וביום ראשון חזרתי לבסיס, במשך החודשיים הבאים קבלתי חופש מספר פעמים עד 31.12.73 אז היה יום בחירות לכנסת, בחרתי שם ברפידים ולמחרת ב 1.1.74 שוחררתי, חזרתי מהר לשגרת העבודה במפעל וגם בבית.

אחרי מספר חדשים ישראל גם שוחרר משירות סדיר, לאחר השחרור שלו הוא אמר לי אבא אני מרגיש שצריך "למלא את הבטריה" אחרי הצבא

ואני רוצה ללכת ללמוד בישיבה. כמובן ששמחתי לשמוע את זה והסכמתי למה שהוא בחר ללמוד בישיבת מרכז הרב בירושלים.

אחרי שנת ישיבה הוא החל לעבוד במפעל בת״א וגם החל ללמוד במכללת שנקר ברמת גן, נהול יצור בהנדסת טקסטיל, כמו כן התחלנו להתעניין בשידוכים עבורו, ואחרי מספר הצעות הוא בחר את חוה לבית קאסטנר בת של קלמן ודבורה קאסטנר מבני ברק.

את האבא הכרתי עשרות שנים עוד מהיותינו בנוער האגודתי בת״א וכן היינו שכנים מספר שנים ברח׳ ירושלים בבני ברק. החתונה התקיימה באולמי היכלי הפאר בתל- אביב, עזרנו להם לקנות דירה ברחוב שמעון הצדיק 12 בבני ברק שם הם גרים בשעה טובה ומוצלחת עד היום עד מאה ועשרים.

ישראל גמר את הלמודים וטרם שהחל לעבוד נשלח מטעם בית הספר להשתלם במפעל בארצות הברית לשלושה חדשים וכאשר חזר ארצה החל לעבוד עבודה מלאה במפעל בתל-אביב, כשנתיים נתתי לו לעבוד בניהול העבודה בבית המלאכה.

בשנים ההן היו לנו מעל ארבעים עובדים ומאוחר יותר הוא עבר לעבוד למחלקת מכירות, בינתיים נולדו להם שני ילדים שי אלימלך, והשניה ורד חנה, יצליח ה׳ את דרכם בכל אשר יעשו. בינתיים לצערינו הרב נפטר מחותנינו ר׳ קלמן קאסטנר ת.נ.צ.ב.ה. האלמנה דבורה נשארה לבדה עם שלושה ילדים לא נשואים, אך ב״ה די מהר הצליחה להשיא אותם, אחרי מספר שנים נפטרה לצערינו גם דבורה ת.נ.צ.ב.ה. וימליצו טוב בעד כל משפחתם.

יוסי גמר את הבגרות שלו בהצלחה בישיבת הישוב החדש בהנהלת הרב קולודצקי זצ״ל, הוא בחר את המשך דרכו בלימוד התורה, הוא למד בישיבת איתרי בחדרה ובירושלים, גם הוא מצא את השותפה לחיים משותפים את שרה ריבלין בבני ברק, שגרה בקרבת מקום מגורינו ברחוב

בעלז 8. ההורים היו ידידי משפחתנו, גם האב ברוך וגם האמא אסתר. חתונתם נערכה בתל אביב גם באולם "היכל הפאר" אחרי שהחופה נערכה קודם בבית הרבי מויז'ניץ שליט"א ע"י הרבי שליט"א. גם להם עזרנו בקנית הדירה ברחוב הרצל 52 בבני ברק והיום הם ב"ה הורים לשבעה ילדים. יעזור להם ה' שיזכו להמשיך לגדלם לתורה, לחופה ולמעשים טובים מתוך בריאות טובה בגוף ובנפש.

בחול המועד פסח תשנ"ו לפני הבר מצווה של בנם יצחק לוי שנולד בד' אייר תשמ"ג החליטו לנסוע למקומות הקדושים. אוטובוסים יצאו מבני ברק לחברון ויוסי עם חמישה ילדים נסעו ביחד באחד האוטובוסים. בדרך מחברון לירושלים נזרקה פצצה לאוטובוס ויוסי נפגע ביד ימינו והוגדר "פצוע קל", והבן הבכור - ישראל אברהם נפגע בחלק גדול מגופו "פצוע בינוני". אשתי מחיה ואני היינו במלון לב ירושלים במשך החג וקבלנו קריאת טלפון מכלתנו שרי על הפיגוע. היא ספרה שאת הפצועים מעבירים לביה"ח הדסה-עין כרם, היא עלתה מיד לאוטובוס להגיע מהר ככל האפשר לביה"ח. גם אנו הגענו מהר לביה"ח ומצאנו את יוסי חבוש בידו ואת ישראל בחדר טיפול נמרץ פגוע וסובל כאבים מהכוויות. הם קבלו תרופות נגד כאבים והועברו למחלקת כוויות בהנהלת דוקטור אלדד. זו מחלקה עם מספר בודד של חדרים טיפול מסור של צוות רופאים ואחיות מוגדל.

בינתיים הגיעה גם שרי מבני ברק ופגשנו את ארבעת הילדים שלא נפגעו והם ספרו על הפצצה ששברה את החלון ופגע ביוסי ובילד ישראל אברהם הי"ו.

אמבולנסים הגיעו מהר והעבירו אותם לבית חולים הדסה עין כרם לשם הגיעו עיתונאים ובשעה 12 בלילה שידרו את תמונותיהם של הנפגעים והניצולים. למזלנו בדרך נס יצאו ארבעת הילדים הצעירים יותר ללא פגע פיזי אך הפגיעה הנפשית נשארה הרבה זמן.

בשעת הפגישה עם העיתונאים הציע כתב ידיעות אחרונות לילד הבר-מצוה את הפלא-פון שלו שיוכל להודיע לאמו על מה שקרה וכך התחילה השמועה להתפרסם, הם שכבו בחדר אחד ואני באתי עם אשתי מחיה כל ימי החול המועד להיות אתם.

הכאבים בשעת החלפת התחבושות היו גדולים מאוד ואנו עשינו כל מה שיכולנו כדי להקל להם, בחדר סמוך שכב חייל מחיל האויר שנפגע בשעת אסון מסוק ובחדר אחר מחבל אשר מטען חבלה שלו התפוצץ במלון במזרח ירושלים, הוא נשמר ע״י המשטרה.

החייל זכה לביקורי קצינים מחיל האויר מלבד בני משפחתו אשר גם היו איתו יום ולילה, גם אנחנו עשינו תורנות שמירה אצל יוסי וישראל כולל שבתות וגם חג שביעי של פסח.

השמועה פשטה מהר והחלו בקורים של בני משפחה וחברים וכן רבנים וביניהם הרב הראשי לישראל הרב ישראל מאיר לאו שליט״א אשר בא לבקר את החייל וגם לחדר שלנו, כידוע אני הייתי אתו ועם אחיו נפתלי ביחד במחנה בוכנולד והגענו ארצה באוניה אחת, הגיעו הרבה שיחות טלפון ובראשם מאת האדמו״ר מויז׳ניץ שליט״א.

יוסי השתחרר מבית החולים אחרי כשבועיים אך נזקק לטפולים למשך כמה חודשים עד שיד ימינו הפצועה נתרפאה, ישראל לעומתו נשאר בבית החולים עוד כמה שבועות.

מסיבת הבר מצוה של הבן של יוסי, יצחק לוי נ״י התקיימה בשבת בבית הכנסת ויז׳ניץ ברח׳ רבי טרפון בבני- ברק ובערב ד׳ באייר באולם מלון ויז׳ניץ בבני ברק, בית החולים איפשר חופשה של 24 שעות לילד הפגוע ולשמחת כל בני המשפחה השתתף גם הוא בשמחה, נסעתי לבית החולים לקבל אותו ישר למלון ולמחרת החזרתי אותו לבית החולים, הוא היה חבוש בראשו ובפניו נוסף על חלק גדול מגופו, אך בכל זאת הוסיפה לשמחה היותו איתנו.

אנו בתקווה ותפילה לבורא עולם שישלח להם רפואה שלמה במהרה בתוך שאר חולי ישראל אמן.

עברו 39 שנים מאז פתחנו את המפעל המשפחתי "זד" זלמן כהן ברחוב רענן 8 תל אביב השנים עשו את שלהן, אמא ואני מתעייפים יותר מהר אין לנו יותר הרעננות של צעירים, במשך שנת 1998 התחלנו לחשוב איך ומתי למסור את האחריות לניהול העסק לילדים, אחרי שיחות ומחשבות מסרנו לילדים את ניהול העבודה והניהול העסקי.

העסק ממשיך להיות פורמלית שלנו אך הם המנהלים. יעזור ה' שיצליחו בכל אשר יעשו.

משפחתינו - הסבא

אבא ז"ל יוסף חיים בן גרשון אליעזר כהן אמו חיה שרה לבית פרלשטיין נולד בנירקוראס צפון מזרח הונגריה ב- 1891 ע"י העירה(KISHVARDA) אמא ע"ה רבקה בת אלימלך אלפנט וגולדה אסתר לבית מרמלשטין נולדה בבושטינה ע"י העירה חוסט בחלק הצ'כי של מרמרוש בשנת 1893.

אבא ז"ל למד בישיבה בסיגט אצל הרבי "עצי חיים" זצ"ל וכנראה שדרך שם באה ההכרות והם התחתנו בשנת 1912. אחרי נשואיהם נשארו לגור בבושטינה. אבא התעסק במסחר בהצלחה גדולה עד שאחד מעשירי הגויים הציע לו שותפות אך סבא אלימלך יעץ לו לא לקחת שותפים להצלחתו. הם גרו 11 שנה בבושטינה וב- 1923 עברו לגור בניראדהזה אחרי כשנתיים עזבו את העיר לכפר, קודם לטיסאסלקה ואחרי כן לנירטורה, שם חכרו אחוזה חקלאית וב- 1933 חזרו לניראדהאזה שם גרנו עד הגרוש בשואה ב- 1944 .

להורים נולדו 15 ילדים ששלושה מהם - הבת הראשונה חנה נפטרה מספר שבועות אחרי הלידה, עוד אחד שנולד לפני, בשם חנניה יום טוב ליפא גם נפטר בהיותו בן כמה שבועות, ובת בשם רוחל'ה שנפטרה בגיל ארבע שנים מדזינטריה, אחרי שאכלה משמש, לא רחוץ, כפי שספרו לי אבא ז"ל בכה מאד בזמן פטירתה אך מאוחר יותר לא דברו הרבה עליהם.

לפני השואה היינו שנים עשר ילדים חיים, כולם בריאים בגוף ובנפש, תלמידים טובים בתלמוד תורה ובבית הספר.

שמותיהם, משה אברהם שעלה לארץ ב- 1939 מלכה ,לאה, מרים רייזל, גולדה אסתר ואני זלמן לייב - יקותיאל יהודא שניצלנו מהשואה וזכינו לעלות לארץ ישראל בשנים1948- 1945. וכן מרדכי, אלימלך, שמעון, ישעיהו, צבי ואחות בשם ראציל אשר עלו על מוקד השואה יחד עם ההורים בשנת תש"ד- תש"ה. הי"ד.

כאמור בשתים עשרה שנים לאחר נישואיהם הצליח אבא ז"ל לעשות הון, בעשר השנים הבאות הפסיד את החלק הגדול מכספו, ובעשר השנים הבאות שחזרו לגור לעיר, הצליח להתפרנס, לא תמיד בקלות אך ב"ה בשנים האחרונות החל מצב העסקים להשתפר. הוא עסק במסחר במוצרי חקלאות, בנדל"ן, וגם בבטוח, העיקר להביא פרנסה למשפחה.

נזכיר כאן את האחים והאחיות שאינם אתנו יותר.

משה אברהם נפטר בירושלים בי"א בתשרי תשכ"ח בגיל 52 ת.נ.צ.ב.ה.

נשארו אלמנתו שרה והילדים יוכבד ובעלה חיים עוזר כץ, ילדיהם ונכדיהם. וכמו כן בנו יוסף חיים ואשתו נחמה לבית רוזן ילדיהם ונכדיהם. אחרי כשלושים וחמש שנים כאלמנה נפטרה גיסתי אשתו של משה אברהם באי באדר תשס"ה שרה פרידה לבית הויזמן ת.נ.צ.ב.ה.

לאה נפטרה גם בירושלים בג' ניסן תשנ"ה וכן בעלה יוסף גם נפטר בירושלים בכ"ג תשרי תשנ"ז ת.צ.נ.ב.ה.

נשארו בתם חנה רבקה ובעלה ראובן (רימונד) כהן ילדיהם ונכדיהם.

האחים אשר נהרגו בשואה צעירים היו ולא נשואים הם: מרדכי בן 24, אלימלך בן 22, שמעון בן 13 ישעיהו בן 12, צבי בן 11 וראציל בת 9 הי"ד.

נשארנו מלכה, מרים, אסתר ואני זלמן. יעזור ה' שנזכה לראות את ביאת משיח צדקינו במהרה בימינו עם בריאות טובה אמן סלה.

משפחת סבי גרשון אליעזר כהן הורי אבי ז"ל

סבי זצ"ל נולד בערך ב 1867 בנירקאראס להורים אלחנן דב ומרים ריזל לבית איזנברג. סבתי חיה שרה בת מרדכי פרלשטין, התחתנו בערך ב-1887 וגרו עד לגרוש לאושויץ בנירקאראס.

סבי זצ"ל היה אחד מעשירי יהודי הונגריה, הספור על התעשרותו החל כאשר בצעירותו קנה אחוזה של 1.100 אקר שהם כ 4,500 דונם אדמה לתשלום לעשרים שנה. הסבא ז"ל ראה את השטח כולו יער, עצים שהעלים שלהם נשרו במשך שנים רבות. הוא חשב שהאדמה הזו בודאי צריכה להיות טובה ליבולים חקלאים בגלל הזיבול הרב. הוא שכר פועלים, כרתו את העצים מכר את העצים ושלם תוך שלש שנים את חוב הקניה והחל להקים משק חקלאי לתפארת עם עשרות עגלות עם סוסים, מאות ראשי בקר וכבשים ובית חרושת לספירט. באדמה זרעו חיטה, שעורה, תפוחי אדמה, גן פרות של מאה דונם וכרם ענבים ובריכת דגים. הכול נוהל ע"י הסבא והבנים משה אברהם ז"ל וצבי הי"ד שנשארו לגור בנירקאראס, יתר הילדים התפזרו בערים אחרות בהונגריה.

ספור נוסף על התעשרותו של סבא שמעתי מבן דודי ישעיהו קליין. סבי ז"ל למד בצעירותו בישיבה של הרבי מסיגט בעל הקדושת יום טוב. באחד השבתות הגיע לסיגט הרבי ר' מרדכי מנדבורנה אשר היה גר בבושטינה, במוצאי שבת הרבי זצ"ל פנה לסבי אשר היה אז כבן שש עשרה ואמר לו קח בבקשה את שני הבנים שלי שאחד מהם היה לימים ממלא מקום של שהרבי, בעל ה"עצי חיים" זצ"ל והשני היה אשר לימים התפרסם והיה לרבי מסאטמר זצ"ל אשר היו אז בני ארבע ושש לבית הכנסת של ר' מרדכי מנדבורנה.

הסבא הגיע לבית הכנסת שם התפללו עדיין תפילת שבת, כאשר ראו המתפללים שילדי הרב הגיעו לקחו אותם למזרח ע"י הרבי, על השלחן היו שני פמוטים עם נרות וסבא אשר התפלל כבר מעריב, מזמן סדר קצת את

מצב הנרות שלא יטפטף על השולחן. הרבי הרגיש בזה וניגש אל השולחן וגער על סבא מה אתה עושה הרי שבת היום, וניגש אחד החסידים לסבא ואמר לו גערת הרבי זה סגולה להתעשרות.

לסבא וסבתא הי״ד אשר נהרגו באושביץ בי״ב בסיון תש״ד 1944 היו 8 ילדים והם, דודה ראציל נשואה לדוד, חיים גרינפלד ממונקטש הם ניצלו בשואה ועלו לארץ ישראל, נפטרו אחרי מספר שנים מעטות ומנוחתם בבית החיים בלוד. ילדיהם, צירה נפטרה בבודפשט, מלכה נפטרה בארץ זמן לא רב אחרי עליתה, צבי היחיד שזכה להקים משפחה עניפה חרדית עמוע״ש חיים בארץ.

כן היה אח נוסף בשם מרדכי אשר נפטר בארץ כנכה צה״ל, כמו כן בת בשם רחל שעלתה לפני השואה, רחל היתה נשואה לשמואל אדלר נפטרו לפני מספר שנים. בינתיים נפטר לפני כחמש שנים גם צבי .ת.נ.צ.ב.ה.

השני אבי ז״ל הי״ד יוסף חיים.

השלישי משה אברהם ז״ל ניצול מהשואה חזר לבודפשט עם שנים מילדיו אהרן יהודא ובתו פרל רבקה. איבד בשואה את אשתו מלכה ועוד שמונה ילדים הי״ד, הדוד נפטר לפני כ- 30 שנה ואהרן יהודא לפני כעשר שנים שניהם מנוחתם בבית החיים בבודפשט. פרל רבקה חיה בבודפשט והי יתן לה בריאות טובה עד ביאת גואל במהרה בימנו אמן.

הרביעי הדוד יחזקאל נשוי לדודה אסתר מינקה בתו של ר׳ שמלקה פלדמן מסאטמר נהרגו בשואה עם שני ילדים הי״ד, נצלו מרדכי, ויהודא בארצות הברית, חנניה יום- טוב ליפא היה חי במינכן נפטר לפני כעשר שנים ונקבר בפתח תקוה. הבת חוה ע״ה נפטרה לפני למעלה מעשר שנים מנוחתה בבית החיים בחיפה. השאירה בעל יעקב בלזם ושלש בנות שהקימו משפחות יפות. אסתר באנגליה, שושנה בפתח תקוה ושרה בבני ברק נשואה לרב שמואל גרינמן. ובנתיים נפטר גם בעלה יעקב בלזם ת.נ.צ.ב.ה.

הדודה מלכה נשואה לדוד ר' מרדכי דוד קלין ממונקץ הם היחידים שעלו לארץ ישראל בשנת 1935 נפטרו בירושלים אחרי חמישים וחמש שנות נשואים ביחד. הילדים שלהם משה אברהם, ראובן חיים ושלמה נפטרו לפני מספר שנים ת.נ.צ.ב.ה. השאירו משפחות יפות ילדים ונכדים.

ישעיהו חי בארצות הברית עם אשתו מרים הי"ו ולהם גם משפחות יפות בארץ וגם בארצות הברית, ירמיהו ואשתו נחמה גרים בגבעתיים גם להם משפחות יפות בארץ.

הדוד השישי חנניה יום טוב ליפא נשוי לרבקה לבית בראון גרו בסאטמאר נספו בשואה עם ארבעה ילדים קטנים, שלשה ילדים הלכו למחנות עבודה, בת בשם פייגי נפטרה בברגן בלזן ימים מספר לפני השחרור, שני הבנים נחמן ומרדכי השתחררו על ידי הצבא הרוסי באחד המחנות בגרמניה, שניהם חלו בטיפוס.

נחמן ז"ל נפטר במחנה בגרמניה מרדכי הבריא והגיע ללוס אנג'לס בארצות הברית, הקים משפחה עם אשתו לאה, הילדים רבקה וחנניה יום טוב ליפא, לבת רבקה ילד אחד.

הם בקרו בארץ מספר פעמים גם עם הילדים, יש לנו יחסי משפחה טובים, מתקשרים אחד לשני כמה פעמים בשנה. הדוד ליפא היה גר בסאטמאר, לפני כניסת הגרמנים להונגריה נקרא לשרת למחנות העבודה של ההונגרים, הוא לא התייצב ועבר אלינו בנירדהאזה להסתתר.

עם יסוד הגטו ניסה לחזור הביתה למשפחתו לעיר סאטמר אך לא הצליח. הוא הגיע אתנו לאושביץ ושם נפרדנו בש"ק ערב חג השבועות תש"ד אחרי שקבל כתובת קעקע על זרועו השמאלית . A- 7454 .

הדוד השביעי צבי, היה נשוי לדודה חנה בת הרב מאונגור (אוזהורוד) נכדת בעל ה״ערוגות הבושם״. בשנות הארבעים הם עברו לגור בעיר אונגור. עם כניסת הגרמנים הם נסו להסתתר בעיר אחרי שהגלו את היהודים מהגטו אך נתפסו ע״י ההונגרים וכולם נשלחו לאושביץ ונהרגו בשואה מלבד בן אחד אברהם יוסף שניצול בגטו בבודפשט וחי בלוס אנגלס בארצות הברית, אשתו בת שבע ולהם שלש בנות ומספר נכדים.

הדודה השמינית פרל רבקה היתה נשואה לר׳ יחזקאל מנדל, הלכה לאושביץ בהריון עם ילד ראשון יחד עם ההורים הסבא והסבתא, הגיעו לאושביץ בי״ב סיון תש״ד הי״ד כך לצערנו נהרגו רוב הילדים והנכדים של סבא וסבתא. הי״ד

בתום המשטר הקומוניסטי בהונגריה החלו ההונגרים להחזיר רכוש או לשלם פיצויים עבור רכוש יהודי הונגריה, ליורשים שלהם. מסרתי לעורך-דין בעיר קישורדה (KISVARDA) שיוציא לנו מסמך ממשרד רשם המקרקעין על אחוזת סבינו. שלמתי לעורך דין 400 דולר עבור עבודתו. במסמך כתוב שהרכוש רשום על שם סבא ללא כל שעבודים. צלמתי האשורים והעברתי לכל בני הדודים שיפנו לבית המשפט בהונגריה לתביעת פיצויים דרך העורכת- דין ד״ר פקטה מאטילד בקישורדה היות שאת התביעות היו צריכים להגיש כל אחד בנפרד. עבורינו פסק בית המשפט פצוי בסך $50 אמרתי לעורכת דין לערער על הפסק הערעור נדחה וסרבתי לקבל את החמישים דולר.

משפחת סבי וסבתא אלפנט הורי אמי רבקה ע"ה הי"ד

סבי, אלימלך בן משה צבי אלפנט, נולד בישוב טאשנד ע"י העיר סאטמר בטרנסולבניה שבהונגריה. סבתי גולדא אסתר בת יצחק אלימלך מרמולשטין, נולדה כנראה בבושטינה במחוז מרמרוש בחלק של צ'כיה, סבא למד בישיבה של הרבי בעל קדושת יום טוב בסיגט, אביו נפטר בהיותו צעיר וסבא וסבתא התחתנו בערך ב- 1880.

נולדו להם שבעה ילדים ארבע בנות ושלשה בנים, הבכור הדוד משה אשר בתום מלחמת העולם הראשונה היגר לארצות הברית עם משפחתו עם מספר ילדים, עד זמן לא רב לפני השואה היה מתכתב עם אמא ע"ה, כנראה היותה אמא בת הזקונים למשפחה והוא הבכור שררה ביניהם אהבה רבה.

הדוד השני דוד, נהרג במלחמת העולם הראשונה בחזית האיטלקית ונקבר בבודפשט. השאיר אלמנה הדודה פרל ומספר ילדים אשר מהם הכרתי את גיטל אשר היתה מספר שנים בנתניה ונפטרה לפני כחמש שנים ואחות נוספת חנה שחיה כנראה בקנדה.

השלישי הדוד מנחם מנדל היה נשוי לדודה חנה נפטר בבית חולים בפרג בשנת 1936, קבור בבושטינה על יד קבר הסבא אלימלך, בגלל המצב המלחמתי שהיה באותם השנים ואחרי כן המשטר הקומוניסטי לא איפשר המצב להקים לו מצבה, ובשנת תשס"ו בחודש אב נסענו עם הילדים שלנו וגם ישעיהו בנו של זלמן אלפנט אשר שלם את הוצאות הקמת המצבה והקמנו לו מצבה יפה כאשר כל בני המשפחה אשר אין להם מצבות רשומים גם שם, את השיש לקחנו מהארץ מוכן עם הכתוב ואת הבסיס סדר לנו תושב הונגריה בעל מקצוע טוב.

הבנים, דוד נהרג בחזית הרוסית בשנת 1942 אלימלך והאמא חנה ועוד כמה אחיות ונכדים נהרגו באוקרינה היחיד שהצליח לחזור הביתה זלמן לייב, הוא התחתן עם פיגי נולדו להם בת חנה ובן ישעיהו גרים בתל- אביב.

כמו כן הגיע לארץ ישראל הבן ישראל דב עוד בשנת 1936. התחתן עם שושנה דוננברג ולהם משפחות יפות בארץ. ישראל דב שהיה חבר וידיד עם אחי משה אברהם ז״ל נפטר בגיל ארבעים ושש בהשאירו אלמנה ושני ילדים קטנים, האלמנה התחתנה שוב עם אברהם פוגל אשר היה כבן משפחה עם כולם, שניהם נפטרו בשיבה טובה לפני כעשר שנים, האמא חנה והבנים אלימלך, סנדר והבנות חיה ושרה הוגלו לאוקרינה בשנת 1941. הבת ליבא היתה נשואה גורשה עם משפחתה לאושביץ ולא חזרו.

שני הבנים דוד וזלמן לייב שרתו במחנה עבודה הונגרי באוקרינה. הגורל זימן, משאית בהם הוגלה האמא, שני האחים ושתי האחיות ליד גשר בו עבד זלמן לייב. נאמר לו שאמא נמצאת באחד המשאיות, הוא עלה למשאית פגש את אמו והאחים והאחיות ורצה להישאר אתם אך האמא אמרה לו שיחזור ליחידה שלו, הוא שמע בקולה, המשאיות התרחקו ויותר לא שמע מהם. הוא נשאר אם אחיו דוד וכשהרוסים התקדמו הוא חלה וההונגרים השאירו אותו בשדה ונפל בשבי הרוסים. דוד נאלץ לחזור עם ההונגרים ובדרך הנסיגה נהרג ע״י ההונגרים, זלמן ליב כאמור השתחרר הקים משפחה והגיע לארץ עם משפחתו בשנת 1947.

כן היו להם לסבא וסבתא אלפנט ארבע בנות. הראשונה הדודה מרים היתה נשואה לר׳ אברהם שלזינגר היו גרים בטיסה אוילק שהיתה שייכת לצכיה, היתה בידידות כמו יתר האחיות עם אמא ע״ה ובילתה אצלינו במשך מספר שבועות בשנה שלפני השואה. היא התאלמנה צעירה נשארה עם מספר ילדים קטנים. גם היא נהרגה באושביץ עם מרבית ילדיהם מלבד שתיים שהצליחו להגיע לארץ, קלרי עם בעלה ד״ר אלכסנדר קסנר וחנה עם בעלה אליעזר גרטנר. שתיהן הקימו משפחות יפות עם ילדים ונכדים. קלרי עם בעלה נפטרו לפני כעשר שנים וכן חנה. בעלה אליעזר חי בראשון

לציון עם הבת מרים. נפטר בתמוז תשס"ח ומנוחתו ליד אשתו חנה בראשון לציון. ת.נ.צ.ב.ה.

האחות החמישית דודה בינה היתה נשואה לדוד יהושע קסוביץ וגרו בקארולי בטרנסולבניה רומניה ע"י העיר סאטמר, הדוד היה חסיד בעלז. עד כמה שזכור לי היה להם חמש בנות ושני בנים. הבן אלימלך נהרג באושביץ, בארץ היו גרים חנה (אילוש) עם בעלה מרדכי גולדשטין נפטרו לפני מספר שנים להם שני בנים מנחם ויצחק לשניהם משפחות יפות בארץ. כמו כן היתה גרה בארץ מלכה (מלו) היתה נשואה לסנדר אוילשי, שניהם נפטרו לפני מספר שנים, נשארה להם בת דבורה נשואה, גרים בפתח תקוה.

שתי אחיות חיה ורוצה - רחל וכן אח דב (בארי) הגיעו לארצות הברית הקימו משפחות וחיו שם. בינתיים נפטרו חיה וגם רוצה ונשארו ילדיהם בארצות הברית.

האחות השישית חיה, נשואה ליצחק הנדלר היו גרים ב-ברזנה NAGYBEREZNA בצכיה גם להם חמישה בנים ושתי בנות. ההורים גורשו לאושביץ ונהרגו שם. הילדים הצליחו ב"ה להנצל והם, משה, מרדכי, יחזקאל (הקי) ארבעתם בארצות הברית ליפא עם משפחתו בבלגיה וכן לאה שהגרה מהארץ עם בעלה וילדיהם ובארץ נשארו מלכה ובעלה חיים שמעון וילדיהם יצחק, משה וחיה. משה, ליפא, נחמיה מרדכי ומלכה נפטרו ת.נ.צ.ב.ה. יחזקאל ולאה חיים בארצות הברית.

ה' יתן להם שיבה טובה ואריכות ימים עד ביאת משיח צדקינו במהרה בימנו אמן.

האחות השביעית היא רבקה אמנו אהובה במיוחד להורים שלה על האחים ואחיות שלה ועל כל המשפחה מכל הצדדים. לנו הילדים כעבור ששים ושלש שנים שנלקחה מאתנו לעולם שכולו טוב, היא עדיין האמא האהובה ובגיל שבעים ושמונה שנים אני מרגיש שחסרה לי אמא.

היא הבת זקונים להורים שלה, שעמלה יחד עם אבא ז״ל על גדול שנים עשרה הילדים חיים ומהם באנו אחד עשר ילדים לאושביץ יחד עם ההורים בראש חודש סיון תש״ה ונהרגה בתאי הגזים של אושויץ יחד עם ארבעה ילדים קטנים, שמעון בן שלוש עשרה, ישעיהו בן שתים עשרה, צבי בן עשר, ובת הזקונים רייצל בת תשע.

אני בטוח שהם היו כמו אדם וחוה לפני ... ראש חודש סיון הנו חמישה וארבעים יום לספירה שהם ״תפארת שבמלכות״. וכמו לכל הקדושים באו שני מלאכים לכל אחד מהם לקבל את נשמתם הטהורה ולהעלותם על כנפי השכינה. הי״ד.

בהמשך הזמן גם אבא ז״ל נהרג בכ״ה תשרי תש״ה וכן שני האחים מרדכי ואלימלך אשר נהרגו לקראת סוף המלחמה הי״ד ות.נ.צ.ב.ה. וימליצו טוב בעדינו בעד כל ילדיהם ואחיותיהם ואחיהם אשר חיים בארצינו עם כל משפחותיהם אמן. בינתים קבלתי מהצלב האדום מגרמניה הודעה שבו מודיעים לי שאחי אלימלך נפטר במחנה אודרוף OHRDRUF כ- 30 ק״מ מבוכנולד בגרמניה 3.3.45 שזה בתאריך העברי ח״י אדר תש״ה.

נמצאים אנו בתקופה שבו התעוררו הרבה מכחישי השואה במיוחד בין שכינינו הערבים והאירנים. ספר זה לא מיועד עבורם ואני מקוה שה׳ יעזור וימשיך לעזור לי לכתוב דברי אמת היוצאים מן הלב.

כעת אני רוצה להזכיר מה ששמעתי מעסקן יוצא גרמניה אשר הגיע לארץ ישראל לפני השואה, בכנס של ניצולי ילדי בוכנולד במלאות 45 שנים לשחרור, בהשתתפות הרב ישראל מ. לאו רב הראשי לישראל ובהשתתפות רבי צבי הרשל שכטר מארצות הברית אשר היה בין משחררי מחנה בוכנולד בשרות הצבא האמריקאי. במשפט נאמר כך ״שואה עלולה לחזור שנית, לו היתה מדינת ישראל קיימת לפני השואה היא היתה בודאי הרבה פחות חריפה, בכדי למנוע אפשרות של חזרה על השואה אנו צריכים

TOURO COLLEGE LIBRARY

להתפלל לה' שתהיה לנו מדינת ישראל חזקה ובעזרת השם שואה לעם ישראל לא תהיה יותר".

יוציא כל אחד לעצמו את המסקנות החיוביות מהספר הזה. מדינת ישראל קמה בזכות כל אלה שלא זכו לראותה גם אלה שנספו בשואה וגם בזכות אלה שנפלו במלחמות ישראל. יעזור לנו ה' שנזכה לראות בקרוב בהתגשמות הבטחת ה' ונתתי שלום בארץ וחרב לא תעבור בארצכם ונזכה בקרוב לגאולה שלמה אמן.

שורשי משפחת אבא ז"ל

אבא ז"ל יוסף חיים בן גרשון אליעזר כהן וחיה שרה לבית פרלשטין מדאמוטץ DAMOTC צפון מזרח הונגריה.

חיה שרה בת מרדכי ומלכה, מלכה בת ר' שמעיה חסיד, ופרל רבקה גרינפלד ר' שמעיה בן ר' אברהם פלדמן (שינה את שם משפחתו מפלדמן לגרינפלד) ר' אברהם חתנו של ר' שמעון ומלכה ליברמן. מלכה בת רבי מאיר אברהם ופרומט פסיל בעל מחבר ספר "פרי צדיק", היה רב בטשבא-הדלי HEGYELI- TSABA תלמידו של רבי שמואל קעלן מחבר ספר "מחצית השקל". ר' שמעון ליברמן בן ר' יצחק יהודא ליברמן בנו של ר' שמעון מ- מאד MADA. ר' יהודא גרינפלד בן ר' שמעיה חסיד , רב בסמיהאלי SZEMIHALY.

סבא גרשון אליעזר הכהן בן אלחנן דב ומרים רייזל לבית איזנברג. אלחנן דב בן יוסף חיים וראציל נולד בכפר פפ PAP ע"י קלינורדין KISVARDA יוסף חיים בן רבי אהרון יהודא מנוחת שניהם בבית החיים בכפר פפ.

בחודש אב תשס"ו הקמנו להם מצבה חדשה משותפת לשניהם. סבא יוסף חיים היה חתנו של ר' חיים צורטלס זצ"ל. אפשר לעיין בספר שם הגדולים לגדולי הונגריה, כפי שנמסר לי ע"י בן דודי ר' ישעיהו קליין הגיע סבא אהרון יהודא מלמברג היה תלמיד חכם מופלג והקים ישיבה בערך בשנת 1840.

בזמן המלחמה בין אוסטריה לבין הונגריה הסתתר אצלו הרבי מסיגט בעל ה"ייטב לב" וכאות תודה נתן לו ספר יוחסין עד הש"ך. הספר עבר לרשותו של סבא אלחנן דב ואחרי פטירתו בשנת ה'ת"ש 1940 זה עבר לידי הדוד צבי אח אבא ז"ל אך בתקופת השואה נאבד הספר כך שכעת אנו יודעים על הספר יוחסין כפי שנמסר לנו ע"י יוסף אברהם כהן הגר בארצות הברית בנו של הדוד צבי והוא העיד שהספר היה אצלם בבית והוא קרא בו.

סבא אלחנן דב חתנו של משה אברהם ורבקה לבית איזנברג, סבתא רבקה בת אליעזר צבי וחנה אידל אליפנט, אליעזר צבי בן ר' יצחק אלפנט מבוקוני נפטר תק"מ היה חתן רבי יחיאל מיכל מקורומיקה צפון הונגריה. נפטר כ"ה סיון תרט"ז.

רבי יחיאל מיכאל בן ר' צבי מנחם מהוניפולה נפטר בתקע"ד.

ר' צבי מנחם בן רבי משולם זישה מהוניפולה נפטר ב' שבט תק"ס.

ר' צבי מנחם חתנו של ר' אברהם דב בעריש מאולונוב והוא בנו של ר' צבי בן רבי ישראל הבעל שם טוב הקדוש.

לפי המסופר ר' יחיאל מיכאל היה בעל מופת גדול ופה קודשו גרם למות גרף GRAF רשע שעשה צרות ליהודים, הלשינו עליו ונאלץ לעזוב את פולניה והגיע להונגריה.

סבתא רבקה איזנברג בת אליעזר צבי וחנה אידל אליפנט.

סבתא חנה אידל בת גרשון הכהן כץ- רפפורט.

גרשון הכהן כץ בן ר' יצחק כהן כץ- רפפורט.

ר' יצחק הכהן כץ בן ר' דב בעריש כץ אבד"ק אפטא.

ר' דב בעריש בן ר' יצחק כץ המכונה ר' יצחק חריף כץ בן ר' משה כץ בן רבי שבתאי הכהן בעל הש"ך בן רבי מאיר.

כעת ספור על סבא רבא אלחנן דב. נולד כנראה בכפר פפ PAP ע"י העיר קישורדה KISVARDA צפון מזרח הונגריה להורים יוסף חיים הכהן כץ וראציל לבית צורטלס בשנת ת"ר 1840. הוא התייתם מאביו לפני שהתחתן. באשר לאמו אין לי נתונים כמה היתה חיה. הסבא יוסף חיים היה כנראה חסיד של הרבי מצאנז, היה לסבא אלחנן דב אח מבוגר והוא החליט מספר ימים לפני חג השבועות לנסוע לצאנז לרבי, הנסיעה למרחק של כ- 350 ק"מ הייתה בעגלה רתומה לסוס.

הסבא באותה תקופה היה בחור צעיר אחרי הבר מצוה ואחיו המבוגר לא רצה לצרף אותו לנסיעה בגלל גילו הצעיר אך הוא רצה בכל זאת להצטרף, כאשר העגלה התחילה לנסוע עלה עליה מאחורנית והיושבים מלפנים לא הרגישו בו, בדרך הוא נרדם וכאשר התעורר משנתו אחיו ראה אותו אך אי אפשר היה להחזיר אותו.

הם הגיעו לצאנז הרבי ישב בראש השולחן והקהל היה רב והוא לא היה יכול לגשת על יד הרבי הוא עלה על החלון ומשם הצליח לראות את הרבי,

הרבי ראה אותו גם ואמר לו אתה יכול לרדת מהחלון מספיק בזה שראית אותי.

בהמשך הזמן הוא היה כבר חסיד בזכות עצמו והיה בצאנז אצל הרבי מספר פעמים, אחרי פטירת הרבי זצ״ל הוא עבר כחסיד של הרבי מגורליץ זצ״ל בנו של הרבי ר׳ חיים מצאנז זצ״ל.

במלחמת העולם הראשונה בנו של הרבי מגורליץ הרבי מרודניק הרב צבי זצ״ל ומשפחתו עברו כמו הרבה יהודים ורבנים מפולניה להונגריה והרבי ר׳ צבי התיישב בקלינורדין KISVARDA שזו עיר מספר קילומטרים בלבד מהכפר נירקארס ששם חי הסבא רבא, אלחנן דב זצ״ל עם משפחתו.

בהתקרב חג הפסח מצב אספקת המצרכים הייתה קשה. הסבא לקח עגלה עם סוס והעמיס מצרכים לחג הפסח ובמיוחד תפוחי אדמה ונסע העירה להביאם לרבי מרודניק זצ״ל. בהגיעו על יד הבית למרות היותו כבן שבעים הוא לקח שק מלא תפוחי אדמה והכניסו על כתפו לביתו של הרבי, כאשר שאלו אותו למה הוא לקח אישית את השק הוא ענה כאשר יש לי אפשרות לשרת את בנו של הרבי שלי - הרבי מגורליץ הרי זה שמחה בשבילי לעשות את זה אישית. במשך שהותם של משפחת הרבי בקישורדה סבא גרשון אליעזר המשיך לתמוך בהם ביד רחבה.

וכעת ספור מסבתא מרים רייזיל ע״ה אשתו של סבא רבא אלחנן דב אשר נפטרה ג׳ שבט תרפ״א ומנוחתה ע״י הסבא בניר קארס. הסבא זצ״ל כנראה עסק בלמוד התורה וסבתא ניהלה חנות כל- בו כמקובל בישובים קטנים באותם הזמנים. ההורים שלי התחתנו בשנת 1912 בבושטינה מרמרוש.

הסבא וסבתא כנראה לפי גילם וכפי שהתחבורה היתה באותם זמנים לא יכלו לנסוע לשם. אחרי החתונה הזוג הצעיר אשר נשאר לגור בבושטינה באו לבקור לנירקארס מקום מגורי אבא ז״ל ומשפחתו, אמא ע״ה נכנסה לחנות של הסבתא מרים רייזיל בכדי לעשות הכרה ביניהם. בתום השיחה

סבתא נתנה לה מתנת נשואין מטפחת ואומרת לה שתהיה לך לכסות את הפאה בליל שבת לפני שתדליקי נרות שבת.

אמה ע״ה ראתה את צבע המטפחת שהיתה נראית אדומה אמרה לסבתא ע״ה המטפחת נראית אדומה והחותן שלי אינו אוהב אדום, סבתא אמרה לה באם הוא יגיד לך דבר מה, תגידי לו שקבלת את זה ממני ואני אמרתי שהמטפחת אינה אדומה אלא בצבע לבינה דומה לבורדו.

בערב שבת הבא כאשר אמא הלכה להדליק נרות מכוסה עם המטפחת הנ״ל סבא העיר לה ואמר לה רבקל׳ה את יודעת שאיני אוהב אדום למה את שמה על הפאה מטפחת אדומה? אז אמא ע״ה ענתה לו המטפחת הזו נתנה לי סבתא מרים רייזיל והיא אמרה לי שזו אינה אדומה אלא צבע בורדו, סבא גרשון אליעזר בשמעו שאמא שלו אמרה שזו לא מטפחת אדומה הוא קבל את זה, מזה אנו יכולים ללמוד עד כמה מצוות כבוד אב ואם היתה יקרה וחשובה בעיניו.

כפי שהזכרתי מקודם הצליחו ארבעת אחיותי גם לחזור מהמחנות. הן הצליחו ב״ה להיות ביחד ולמרות ששתים מהן היו תאומות והגרמנים הפרידו בין תאומות בכדי לנסות עליהן כל מיני נסיונות רפואיים הרי בעז״ה הצליחו שלא הכירו אותן שהן תאומות, וגם ארבעתן עבדו ביחד במרפאת המחנה וכך היה מצבן קל יחסית. הן עברו מחנות רכוז שונים מאושביץ עד שהגיעו לטרזיאנשטט ושם שוחררו ע״י הצבא הרוסי, בתום המלחמה ב- 8.5.1945 הן פגשו שם בן דוד אשר שרת בצבא הצ׳כי והוא הוציא אותן עם משאית והעביר אותן לפראג ומשם הן הגיעו להונגריה.

הן חזרו לניראדהאזה ורצו ללכת לבית בו גרנו אך הבית היה תפוס ע״י ארבע משפחות של גויים הונגרים, הן נגשו למשטרה ושם נאמר להם שמוטב שתלכנה לאזור היהודי ושם ישנן דירות ריקות ולא להוציא את הדיירים מהבית, הן קבלו את ההצעה וגרו יחד עם עוד משפחות יהודיות. הן זוכרות את מספר הפריטים אשר החביאו לפני הגרוש ושכרו את אחד

השכנים שגרים בבית בו גרנו ואמרו לו לרוקן את הבאר עם המשאבה ושם מצאו טרמוס ובו 400 דולר וכן מספר טבעות ויהלומים אשר היו של אמא ע"ה ושל הבנות .

כמו כן היו בבאר ארבעה פמוטי כסף בהם היתה אמא ע"ה מדליקה נרות שבת וחג. כן מצאו במחסן העצים ארגז מלא בדים כלי מיטה וכלי בית שונים, הגויים השכנים אמרו שהם חפרו את כל החצר וחפשו מטמונים אך ללא הצלחה, האחיות חלקו ביניהם את הדולרים כ"א קבלה 100 דולר ואת הפמוטות קבלו אחיותי הבוגרות מלכה ולאה אשר התחתנו ב"ה אחרי מספר חדשים והמשיכו להדליק נרות שבת בפמוטות אשר אמא ע"ה היתה מדליקה בהן נרות שבת וחג במשך 32 שנים.

שתי האחיות הצעירות מרים ואסתר עזבו את נירדהאזה ועלו לבודפשט שם נכנסו לקבוצת צעירות של הפועל המזרחי ומשם עברו לגרמניה. בקבוצה פגשו את ארבעת האחיות טבק אשר גם היו בקבוצה במטרה להתארגן לעלות לארץ ישראל. הן שהו כשנה בליפהיים בגרמניה והועברו משם לצרפת ומשם בסוף 1946 עלו על אונית מעפילים שקבלה את השם "לטרון" והפליגו לארץ ישראל.

באותה תקופה שלטו האנגלים בארץ והם עצרו את האוניה והעבירו אותן למחנות לקפריסין וביולי 1947 הרשו להם האנגלים לצאת את קפריסין ועלו לארץ.

מלכה ולאה כאמור התחתנו עוד בהונגריה בקלינורדין KISVARDA וגם עשו סדורים לעזוב בכדי להגיע לארץ ישראל, הן הועברו לאיטליה ושם שהו כשנה וחצי במחנות אשר אורגנו ע"י הג'וינד והסוכנות היהודית בארץ ישראל. לכל אחת מהן נולדה בת שתיהן נושאות את השם רבקה אחת שרה רבקה והשניה חנה רבקה. בסוף 1947 עלו על אוניה שקבלה את השם "אומות המאוחדות" וב- 1.1.1948 הגיעו לנהריה. האנגלים לא הצליחו

לתפוס אותם בים וכך הגיעו ב"ה אחרי כמה ימים לדירת אחי משה אברהם ז"ל בתל- אביב.

למעשה כל אחד אשר היה בתקופת המלחמה הזו באירופה יש לו ספור חיים מרתק שונה, אחד מהשני וכל אחד יכול לספר מעשי נסים לאין ספור ולכן לזכרו של גיסי יוסף פרי (פרידמן) ז"ל אזכיר כאן שני ספורים קטנים.

גיסי שרת בשנת 1940 בחיל התותחנים ההונגרי באזור הקרפטים, החטיבה היתה אמורה לעשות תמרון חטיבתי, תכניות התמרון היו בכספת ומפתחות הכספת נעלמו ולא מצאו אותם, חפשו בעל מקצוע מסגר שיוכל לפתוח את הכספת מספר חיילים נסו כוחם אך ללא הצלחה.

אחד החיילים אמר למפקדו יש כאן עוד מסגר אחד אך הוא יהודי והמפקד הזוטר לא הסכים שיהודי יפתח את הכספת, כאשר עבר זמן רב והכספת לא נפתחה שאל המפקד את מפקד החטיבה האם לאפשר ליהודי את פתיחת הכספת? מפקד החטיבה הסכים, קראו לו ואחרי כחצי שעה של עבודה הכספת נפתחה. מאז היה לו יחס מיוחד טוב אצל מפקדי החטיבה, עם עלותו ארצה ב- 1948 עבד כ- 40 שנה כמנהל מפעל מתכת בתעשייה הצבאית.

ספור שני - כאשר כבשו הרוסים את בודפשט, שם הוא היה במחבוא בגטו לפני שחרורו, הוא יצא לרחוב והחיילים הרוסים החלו לאסוף אנשים להעביר אותם לרוסיה לעבודה, הוא גם נתפס והועבר לאי צפל CSEPEL למיון. אחד הקצינים הרוסיים אמר יהודים החוצה לשחרר אותם, מספר אנשים יצאו והוא ביניהם. הקצין שאל כל אחד מהם מספר מילים בשפת האידיש בכדי לדעת אם הוא יהודי.

הקצין ניגש גם אליו ושאל אותו אתה יהודי? הוא ענה לו, בשפת האידיש איני שולט אך יודע אני "שמע ישראל". בזכות שתי המלים האלו שחררו גם אותו. יהא זכרו ברוך. ת.נ.צ.ב.ה.

כעת שני ספורים מאשתי מחיה ע"ה נפטרה בגיל שבעים ושלוש אחרי מחלה קשה במשך כשלוש שנים בי"ג בסיון תשס"ג.

בקיץ 1944 כאשר היו במחנה רכוז בגרמניה אספו הגרמנים את קבוצת הנשים מהצריף שלהן לבדיקה רפואית הן היו ביחד ארבע אחיות, והרופאה עם פקידה בדקו כל אחד מהן, באם היה להן פצעים מוגלתיים על הגוף רשמו עם גיר לבן על לוח שחור, לאחת האחיות שלה מצאו פצע על הגב ונרשמה על הלוח, כולן ידעו מה המשמעות לאלה שנרשמו ואז מחיה זחלה על הבטן ומחקה את שם אחותה ושם נוסף של אחת החולות וכך הצליחה להציל את חיי אחותה ושל אשה יהודיה נוספת אשר הקימה משפחה וחיים בארצות הברית.

וכעת סיפור של ילדה יהודיה כבת 12 שנה ששמעתי ממנה אחרי 52 שנה ב"יד ושם" בירושלים את הסיפור.

ילדה כבת 12 שנים הובריחה מגטו ווארשה ונמסרה לידי משפחה נוצרית ע"י העיר לודז' בפולין, הכסוי שלה היה שהיא באה מאוקראינה וההורים נהרגו בהפצצות, היא עבדה כשלוש שנים כרועת צאן אצל כפרי, בתום המלחמה התארגנה בלודז' מטעם הג'וינט ועזרה לנצולים, והילדה כבת 15 שנים עם שערות זהובות נגשת לועדה לבקש תמיכה ועזרה.

לשאלה מה שמך? ענתה בפולנית דבורה שפירא, חברי הועדה שאלו למה את לא יודעת אידיש? היא ענתה בפולנית שכחתי ואני מבינה מה שאתם מדברים, אך איני יודעת לדבר.

הועדה לא קיבלו אותה והיא עמדה ללכת, אחד מחברי הועדה קם וניגש אל הילדה ושאל אותה היכן התפלל אבא שלך, בבית? היא ענתה בבית כנסת של חסידי גור, ואז הוא שאל אותה מה את זוכרת מהבית? והיא ענתה יודעת אני "מודה אני" ואז הוא החזיר אותה וקבלה את כל העזרה האפשרית.

ספור נוסף מאשתי ע"ה - באפריל 1945 העבירו אותן מגרמניה לכוון טרזיאנשטט אשר בצ'כוסלובקיה ברגל במשך כחודש ימים. לאחת מהאחיות נקרעו לה הנעליים והלכה יחפה בבוץ ובקור, באחת החניות אשתי ע"ה נכנסה לבית של גרמניה והיותה ילדה קטנה רזה בת ארבע עשרה שנים, הגרמניה נתנה לה לחם ועוד תוספת לדרך, כאשר יצאה את הבית ראתה זוג נעלים צבאיות היא לקחה אותן ורצתה לתת לאחותה אך האחות פחדה לקבלן ואז מחיה ע"ה הורידה את הנעליים שלה ונתנה לאחותה והיא נעלה את הנעלים הצבאיות.

לא עבר זמן רב והאישה הגרמניה רצה אחריהן והשיגה את הקבוצה וספרה למפקד הגרמני שאחת הבנות לקחה ממנה את הנעליים הצבאיות של בנה והוא מחר צריך לחזור ליחידתו ואין לו נעליים. המפקד עצר את הקבוצה ושאל מי לקחה את הנעלים? אשתי כילדה בת ארבע עשרה רזה וכחושה גם עם הרבה פחד יצאה מן השורה ואמרה לאוברשרפירר המפקד הגרמני אני לקחתי ונעלתי אותן.

אולי שנה קודמת היה המפקד הגרמני נוהג אחרת אך כעת סוף אפריל 1945 ימים מספר לפני השחרור הוא רצה להראות אדם טוב עם רגש והוא נגש לראש המועצה של הישוב שבו היו ואמר לו הכנס לחנות נעליים וקנה לילדה זו זוג נעליים ואז תחזיר לאישה הגרמניה את הנעליים הצבאיות, כך אחרי רגעי פחד קבלה את שכרה על שנתנה את הנעליים שלה לאחותה, הן המשיכו ללכת עוד מספר ימים ובהתחלת חודש מאי הגיעו לטריזאנשטט ושם שוחררו על ידי הצבא הרוסי ב- 8.5.1945.

אחרי השחרור לקח להם זמן להגיע לביתם בדובובה ולאחר נסיעות במשאיות וברכבת הגיעו דרך פראג לביתן, בדרך בפרג פגשו את אחיהן אברהם הוא לא חזר לדובובה וספר להן שהוא נוסע לבודפשט לחפש את האבא, הוא עדיין לא רצה לספר להן שאבא נפטר לפני שלשה חדשים בכ"ו שבט תש"ה 7.2.1945 במחנה דאכאו בגרמניה.

ארבעת האחיות הגיעו הביתה אך מיד רמזו להן אחרי לינה של לילה אחד שיותר טוב להן באם יעזבו את הבית כמה שיותר מהר היות שהרוסים אוספים את הצעירים לשלוח אותם לעבודה ברוסיה.

למחרת עזבו בדרך לא דרך עברו את הגבול לרומניה, חייל רוסי התחיל לבדוק את החבילות שלהם ואחרי שראה אצל בחור שקית עם תפילין הפסיק את הבדיקה ואמר לכולם לעבור.

הן הגיעו לסטמאר ברומניה ופגשו את בן דודם ברוך סלמון ז"ל, הוא מסר להן את דירתו והוא עבר לגור עם חבר לדירה אחרת ואמר להן עד שאתן כאן אתן יכולות להיות בדירה ונכנס אתן למסעדה כשרה ואמר, הן אוכלות כאן על חשבוני וכן הוא ניגש אתן לחנות בגדים והן בחרו לעצמן שמלות והוא שלם את החשבון.

ישלם ה' כגמולו בעולם האמת שם הוא נמצא כבר, זכויותיו תגנה על משפחתו ת.נ.צ.ב.ה.

אחרי כשבועיים עזבו את סאטמר לכוון בודפשט במגמה להמשיך לארץ ישראל, בבודפשט אמרו להן היכן נמצא המשרד להירשם לעליה והן המשיכו ללכת לשם. בדרך הן פוגשות בן ישובם ר' בן- ציון גוטליב ז"ל שהיה חבר טוב של אבא שלהן ושאל אותן, בנות לאן? והן ענו לו למשרד לעליה, ואז הוא אמר להן זה משרד של גורדוניה - השומר הצעיר והוא הפנה אותן למשרד של בני עקיבא, שם פגשו את שתי האחיות שלי מרים ואסתר שגם להן אותה מטרה להגיע לארץ ישראל.

הן אורגנו שם בקבוצה שנקראה "קבוץ אחדות" והועברו לגרמניה ע"י לייפהיים, משם לצרפת ובאוקטובר 1946 עלו על אוניה בשם "לטרון" לכוון ארץ ישראל. האנגלים עצרו את האוניה והגלו אותם לקפריסין שם פגשו את אחיהן אברהם, וביולי 1947 עלו לארץ ישראל, אחיהן אברהם שהגיע מספר שבועות לפניהן שכר עבורן דירה בפתח תקוה בשכונת מחנה יהודה ושם גרו ארבעת האחיות עד אשר תוך חמש שנים כולן התחתנו.

בהגיעו ארצה סידרו את שתי הבנות הצעירות רבקה ומחיה דרך עלית הנוער והן נשלחו ללמוד בבית צעירות מזרחי בירושלים, ושתי הבנות המבוגרות יותר אסתר וצביה מצאו לעצמן עבודה במפעל טקסטיל ע"י פתח תקוה.

עם פרוץ מלחמת השחרור נותק זמנית הקשר בין האחיות ובהפוגה בקרבות ירדו שתי האחיות מירושלים לפתח תקוה ונשארו עם שתי האחיות המבוגרות, הן גם התחילו לעבוד במפעל טקסטיל על יד פתח תקוה בכדי להרויח להתקיים.

אחרי מספר חדשים רבקה התחתנה עם חזקיהו וייס אשר באו אתו ביחד עוד מבודפשט והזוג החדש עברו לגור לנתניה. כעבור כשנה התחתנו, האחות אסתר עם מרדכי דוב- יוסף שטרן, צביה עם יהודה ברוקנר והאח אברהם עם רחל מרתה וגמן מצפת ומחיה התחתנה איתי ב"ה בי"ב אלול תשי"ב.

עוד לפני חתונתנו עבדה במעבדה של קופת חולים וכשנה לפני החתונה עברה לעבוד בצרכניה בפתח תקוה ושם המשיכה לעבוד עוד כשנה נוספת כאשר נולד בנינו ישראל דוד עמו"ש.

שורשי משפחת אשתי מחיה לבית טבק וגוטמן

הסבא מצד האבא ר' שלמה יהודה לייב טבק בן פסח צבי אשתו צביה, היה דיין בעיר מרמרוש- סיגט, בתקופת רבנותם של הרבנים ה'ייטב לב" ובנו בעל "הקדושת יום טוב" וזמן מה גם עם הרבי בעל מחבר ספר "עצי חיים" זצ"ל.

הסבא זצ"ל היה בתקופתו מגדולי פוסקי הדור, השאיר ספרים לרוב בשם "ערך שי" על התורה, חלק מש"ס חושן משפט אבן עזר ועוד. היתה לו משפחה ברוכת ילדים כולם גדולי תורה, הבן חיים טבק ואשתו אסתר מינדל לבית גליק גרו באפשה ע"י סיגט הילדים שלהם ישראל דוד, חנה, רבקה, מרים, אלטר ויחזקאל שרגא.

ישראל דוד אב אשתי מחיה ע"ה אחרי חתונתו עם חנה בת יצחק לוי גוטמן מדובבה התישבו בדובבה ושם הקימו את משפחתם .

הסבא מצד האמא ר' אברהם גוטמן מעשירי הישוב דובובה חסיד ויז'ניץ, אשתו דבורה ילדיהם, אלטר, פיגי הינדה, גיטל, ובנם יצחק לוי נשוי לטובה בת ר' צבי הרשל פריד נשארו לגור בדובבה. ילדיהם, חנה, רחל, סנדר, סימה, דוד, רבקה. בתם חנה היא אמא של אשתי מחיה. הדוד דוד ניצול מהשואה היגר לארצות הברית נפטר בשנת 1968. השאיר אלמנה ושני ילדים אברהם, ויצחק לוי.

משפחת אשתי מחיה לבית טבק
מדובבה שבמרמרוש - צ'כוסלובקיה

ההורים אבא ז"ל, ישראל דוד טבק נולד באפשא מרמרוש רומניה בערך ב- 1895. האמא ע"ה חנה לבית גוטמן נולדה בדובובה בערך ב- 1898. התחתנו אחרי מלחמת העולם הראשונה. נולדו להם תשעה ילדים, שתי ילדות נפטרו בעודן קטנות בבית ההורים, עוד שתי ילדות סימה בת עשר ולאה הינה רייזל בת שמונה נהרגו יחד עם האמא באושויץ בז' סיון תש"ד, האבא נפטר בדכאו שבגרמניה בכ"ו שבט תש"ה 7.2.1945. שמות הילדות שנפטרו בבית דבורה וחיה ת.נ.צ.ב.ה. וה' ינקום דמם.

חמישה ילדים הצליחו להישאר בחיים אחרי השואה והם, אסתר מינדל נשואה למרדכי דב (יוסף) שטרן, בן אחד להם אברהם נשוי לרחל ולהם שני בנים צבי ושחר, בינתיים נפטר מרדכי דב בו' שבט תשס"ו. הבן השני אברהם נשוי לרחל לבית וגמן ולהם שתי בנות, חנה נשואה למוטי מרדכי מילר ולהם שני ילדים, רועי ורעות. הבת השניה לבית טבק מרים (מירלה) נשואה לישעיהו בן גל ולהם ארבעה ילדים, אלדד, נדב, יוחאי ונעמה. אברהם נפטר בג' תמוז תשס"ב ומנוחתו בפתח תקוה .

השלישית צביה, נשואה ליהודה לייב ברוקנר מפולניה מהבית חסידי גור-אלכסנדר ולהם שלשה ילדים, גילה נשואה לחנוך איזנברג ולהם בן אחד אלדד. חנה נשואה לדני דיצר (כהן) להם שני ילדים יעלי וצחי. נפתלי נשוי לאידית ולהם שלשה ילדים יונתן, אלונה ודניה. בינתיים יהודה ברוקנר נפטר בראש חודש שבט תשס"ט ת.נ.צ.ב.ה. האחות הרביעית רבקה נשואה לחזקיהו וייס מבודפשט, גרים בארצות הברית ולהם בת חנה נשואה לשלמה הופמן ולהם שתי בנות מיכל ואורלי.

החמישית בת הזקונים לבית טבק מחיה ע"ה, היתה נשואה לי חמישים ואחת שנים נפטרה בי"ג סיון תשס"ג אחרי מחלה של שלש שנים בגיל 73 שנים. שלשה ילדים לנו ישראל דוד נשוי לחוה גליקל לבית קאסטנר קלמן

ודבורה ע״ה ולהם שני ילדים שי אלימלך וורד חנה. ורד חנה נשואה ליוסף זאב מושקוביץ ולהם שני ילדים מיכאל ותמר דבורה. הבן השני שלנו יוסף חיים נשוי לשרה גולדה לבית ריבלין בת של ברוך ואסתר ריבלין ע״ה, להם שבעה ילדים ישראל אברהם ,יצחק לוי, חנה בילה, משה אליהו, מאיר חנוך הניך, הלל וברוך. יצחק לוי נשוי לפיגי כהן בת מרדכי חיים ובת שבע כהן מאנטורפן ולהם שני ילדים. חנה מחיה כבת שנתיים ומנחם מנדיל כבן חודשיים, גרים בירושלים. חנה בילה נשואה לזאבי רייכמן בן ר׳ יוסף שמעון ושיינדל לבית יאנקוביץ מבלגיה וגרים בבני ברק. בנם משה אליהו התחתן עם גילי לבית הלפרין יעזור להם ה׳ שיזכו לחיים טובים משותפים עם רב נחת להורים. התחתנו ביום ה׳ כסלו תשס״ט.

הבת שלנו חנה נשואה ליהודה לייב גרוסמן בן לר׳ יצחק יעקב ואסתר גרוסמן נכד רבי ברוך שלום אשלג זצ״ל ונין לבעל המחבר פירוש הסולם על הזוהר הקדוש רבי יהודה לייב אשלג זצ״ל.

להם ששה ילדים, חיים צבי, רבקה, אהובה יפה, ישראל דוד, חיה שרה ויוכבד. ה׳ יתן לכולם בריאות טובה, שפע ברכה והצלחה ופרנסה טובה בנקל והצלחה רבה בכל מעשי ידיהם, יזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעשים טובים ולהקים משפחות יפות וטובות ולהמשיך את תפארת משפחותינו עד ביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

יש כאן מקום להזכיר שבנם בכורם חיים צבי התארש בראש חודש אלול תשס״ח עם ב״ג אביטל לבית יעקובסון מפתח תקוה. ה׳ יעזור להם לחיים משותפים טובים ומאושרים ורב נחת להורים. התחתנו בשעה טובה ומוצלחת ביום כ״ה כסלו תשס״ט.

פרטים על משפחת אחי משה אברהם ז"ל

כפי שקבלתי מגיסתי שרה ע"ה בבקור בביתה בירושלים

ביום י"ט מנחם אב תשנ"ט 1.8.1999

משה אברהם נולד בבושטינה בי' ניסן תשע"ו 1916, קבל חינוך ממורים פרטיים במקום מגורי ההורים ובגיל בר מצוה נשלח לישיבה בקרבת מקום מגורי ההורים. בגיל שש עשרה בערך נסע ללמוד בישיבה בעיר קרולי שברומניה שם כהן כרב העיר הרבי שלימים התפרסם ונקרא "הרבי מסאטמר".

כאשר הרבי עבר לגור בסאטמר הוא הצטרף לרבי ועבר אתו יחד ללמוד בישיבה אשר יסד שם, הוא למד מספר שנים בישיבה התחבב מאוד על הרבי ובגמר לימודיו בישיבה החל לעבוד אצל הדוד ליפא אח אבא ז"ל אשר היתה לו מתפרה של טרנינגים וכפפות כסוכן מכירות ברומניה.

אחרי מספר שנים עמד לפני מצב שצריך ללכת לצבא הרומני או לנסוע הביתה ולשרת בצבא ההונגרי, הוא התייעץ עם הרבי זצ"ל והרבי אמר לו לנסוע לארץ ישראל, הוא חשש להגיע הביתה להיפרד מהמשפחה וההורים נסעו לסאטמר להפרד ממנו.

באדר תרצ"ט 1939 עלה לאוניה בדרך לארץ ישראל, הם הגיעו לארץ אך הצבא הבריטי גילה אותם והחזירם לרומניה, אחרי מספר שבועות שוב עלו על אוניה בכדי להגיע לארץ ישראל אולם על יד האי רודוס פרצה אש באוניה והם הורדו לאי רודוס היו שם מספר שבועות עד ששלחו אוניה אחרת והם הגיעו לארץ ישראל ב- 1.9.1939 ביום פרוץ מלחמת העולם השניה והאנגלים הרשו להם לעלות לארץ, הוא התחיל לעבוד בירושלים עם שותפים בתפירת חולצות גברים ולאחר כחצי שנה עבר לתל אביב ויחד עם שותפו מר יצחק גוטליב ז"ל הקימו מתפרה בשם "מידו- בד" ועבדו יחד כארבע עשר שנים עד קיץ 1954 ואז נפרדו.

משה אברהם ז״ל הקים לעצמו לבד את מפעל מארכה בדרך יפו ת״א 13.

ב- 1942 התחתן עם שרה הויזמן בת ר׳ מנדל ואסתר הויזמן נכדת ר׳ שמעון הויזמן שהיה מעסקני חברון וירושלים, כמו כן מצד אמא שלה היא היתה נכדת הרב יוסף חיים זוננפלד שהיה הרב של ירושלים החרדית, נולדו להם שני ילדים יוכבד ויוסף חיים.

ב- 1962 בערך קנה מפעל ברחוב אילת 22 והקים מפעל לתפארת עם למעלה מחמישים עובדים, לצערינו חלה ובגיל 52 ביום י״א תשרי תשכ״ט (1968) נפטר. ת.נ.צ.ב.ה.

כאמור משה אברהם היה נשוי לשרה פרידה לבית הויזמן, אבא שלה מנחם מנדל, האמא אסתר טלצה לבית זוננפלד, ילדי משה אברהם ושרה, יוכבד, נשואה לחיים עוזר כץ בן ר׳ אהרן כץ נכד לר׳ ראובן כץ רבה של פתח תקוה, שלשה ילדים להם, גרשון אליעזר, ראובן ורבקה. לגרשון אליעזר שלושה ילדים, משה אברהם מנחם, בלה לאה מלכה ויצחק יוסף. לראובן בת אחת בשם דאנה. רבקה נשואה לאליעזר אורבך ולהם ארבעה ילדים, משה אברהם, שירה תקוה, שלמה זלמן ואסתר טלצה.

יוסף חיים נשוי לנחמה לבית רוזן נכדת הרבי ממודזיץ, ילדיהם, משה אברהם, יהודית מיכל, רבקה, דבורה ברינדל, אסתר טלצה ומרדכי שאול. ילדי יוסף חיים ונחמה הנשואים, משה אברהם נשוי לרבקה שרה ולהם שלושה ילדים, צפורה לאה, עקיבא ואסתר. יהודית מיכל נשואה לשמחה ישעיהו פויאר, ילדיהם, משה ועליזה. רבקה נשואה לדוד פרידלר ולהם שני ילדים, נפתלי ואסתר טלצה, כן ירבו ויזכו לרב טוב מהבורא העולם.

משפחת מנדל הויזמן מירושלים הורי גיסתי שרה ע״ה. ילדי משפ׳ הויזמן, יונה היתה נשואה לרב בנימין זאב פרג זצ״ל, בן ציון ואשתו מרים נפטרו לפני מספר שנים. שני ילדים להם שמעון וצפורה היא נשואה לרב רוזמרין גרים בירושלים ולשניהם משפחות יפות. רחל ברינדל ע״ה היתה נשואה לר׳ שלום סגל הי״ו. מספר ילדים נשואים להם ולכל אחד משפחה יפה.

אברהם לייב ז״ל נפל במלחמת השחרור י״ב שבט תש״ח. שמואל צבי נשוי לצפורה ולהם משפחה יפה, יוסף חיים נשוי ולהם שתי בנות לצערינו נפטר לפני כשנה. נזכרים לטובה ולברכה. ת.נ.צ.ב.ה.

מצד האבא הם נכדי ר׳ שמעון הויזמן שהיה מנכבדי חברון וירושלים ומצד האמא הם נכדי הרב רבי יוסף חיים זוננפלד שהיה רבה של ירושלים.

ג׳ אלול תשנ״ט פרשת שופטים ששמעתי בשבת ב׳ אלול יום הזכרון לרבינו בעל הדמשק אליעזר זצ״ל בכנס תלמידים בבית המלון המרכז בירושלים, מפי ידידי מר זאב שורץ הי״ו מחיפה אשר אמר מאמר בשם הרב ר׳ מאיר שפירא זצ״ל מלובלין על סדר ההפטרה לפרשיות ואתחנן - שופטים. ואתחנן ההפטרה נחמו נחמו עמי הרבונו של עולם כביכול אומר לאומות העולם תנחמו את עמי. פר׳ עקב עם ישראל אומר ותאמר ציון עזבני ה׳? האם אומות העולם צריכים לנחם אותנו? פר׳ ראה עניה סערה לא נחמה עם ישראל לא רוצים להתנחם מהגוים, באה פרשת שופטים ששם נאמר ״אנוכי אנוכי הוא מנחמכם״ הקב״ה הוא ינחם אותנו.

סבא גרשון אליעזר היה לו אח אחד משה בנימין אשר היה גר בכפר פפ PAPP ע״י קישורדה KISVARDA בצפון מזרח הונגריה. לכפר הזה הגיע הסבא רבא אהרון יהודה כץ - כהן מלמברג שבפולניה ומנוחתו שם, כמו כן מנוחת בנו סבא יוסף חיים גם שם על ידו.

בשנה שעברה מנחם אב תשס״ו זכינו להקים להם מצבה משותפת לשניהם אחרי ששתי המצבות הקודמות נשברו. כמו כן קבורה שם אחות של סבא אלחנן דב, צוריל- שבע בת יוסף חיים כץ כהן נפטרה בתר״ע 1910.

סבא אלחנן דב התחתן עם מרים רייזיל איזנברג בת של משה אברהם איזנברג ועבר לגור לנירקאראס והמשך המשפחה משם.

הדוד משה בנימין ז״ל היה נשוי לאסתר דרוקר ע״ה גורשו לאושביץ כנראה בי״ב סיון תש״ד הי״ד להם תשעה ילדים, ראצל, מלכה, דובה, רחל, רבקה, פיגה, ליפא, יחזקאל ויעקב.

ראצל היתה נשואה לראשונה לצבי צוקר שנפטר אחרי שנתיים ולה בת אחת צורל שבי אשר נשואה לשמואל אונגר ולהם בת חנה נשואה לדוד פיים בירושלים ולהם משפחה ברוכת ילדים. בזווג שני ראצל נשואה לפריד, בתם מאגדה נשואה ללוינשטין ולהם מספר ילדים בעלי משפחות יפות בארץ. בן שני של ראצל יוסף נפל במלחמת השחרור תש״ח הי״ד ת.נ.צ.ב.ה.

פיגא היתה נשואה לקסטנבוים ולהם בן צבי הרשל קאסטנבוים עסקן בכיר ליהדות החרדית בשרות עירית ניו- יורק ברוקלין בארצות הברית.

ליפא היה נשוי עם כמה ילדים. היו גרים בנירדהאזא גורשו לאושביץ וכולם לא חזרו. הי״ד.

יחזקאל איבד משפחתו באושביץ, הגיע לארץ עם קום המדינה, בנה ביתו מחדש עם שרה פישר להם שני ילדים, יהודא נשוי ולהם חמישה ילדים גרים בנתניה, בת שניה נשואה ליוסף פישמן גם להם מספר ילדים חלקם נשואים גרים בארץ, יחזקאל נפטר בשיבה טובה בתשס״ה. ת.נ.צ.ב.ה.

יעקב בנה ביתו מחדש אחרי השואה עם לאה ולהם מספר ילדים ועשרות נכדים ונינים גרים כולם בארצות הברית.יעקב נפטר לפני כעשר שנים ת.נ.צ.ב.ה.

משפחת אחותי מלכה, נשואה ליצחק רוזנפלד, עלו לארץ אחרי נשואיהם בהונגריה באלול תש״ה, דרך איטליה באונית מעפילים ב- 1.1.1948 יחד עם בתם שרה רבקה שנולדה באיטליה, בארץ נולד להם בן משה צבי באייר תש״ט. רבקה נשואה ליצחק (איצי) נבו ולהם ארבעה ילדים, נורית, אפרת,

יוחאי ואיתמר. נורית נשואה לדוד מימון ולהם ילדים, (שי חיה ז״ל) גיל שבע, דרור מרים, רואי רחמים, נטף, אייר, ציון.

אפרת נשואה לאליצור כהן ולהם ילדים, ידידיה (דידי) אופק ,שובל, שיר, עלמא.

יוחאי ישראל נשוי לרעיה לבית הולנדר ולהם ילדים, נועם, גלעד, זיו ותמר.

משה היה נשוי למירי ע״ה ולהם שלשה ילדים, אורן, אלעד ואלון. משה בנה ביתו מחדש לפני כחמש שנים עם ברברה, גרים בישוב נטף ע״י ירושלים.

אורן נשוי למניק ולהם שני ילדים, נויה ולי- עם.

משפחת אחותי לאה ע״ה נפטרה ומנוחתה בהר המנוחות בירושלים בג׳ ניסן תשנ״ה, היתה נשואה ליוסף פרי (פרידמן) ז״ל נפטר ומנוחתו גם בהר המנוחות בירושלים ע״י לאה ע״ה בכ״ג תשרי תשנ״ח. בת אחת להם חנה- רבקה נולדה בדרך לארץ ישראל באיטליה באוגוסט 1946 ועלו לארץ באונית מעפילים בשם או״מ ב- 1.1.1948.

רבקה נשואה לראובן (ריימונד) כהן יליד אנגליה ולהם שלשה ילדים, רוני, יעל ובטי. רוני נשוי לאילנה ולהם שלשה ילדים, עומר, מאיה, שירה, גרים במודיעין. יעל נשואה לאיל דביר גם להם שלשה ילדים, אורי יוסף, אסף, ואיתי, נמצאים בהשתלמות מקצועית בבוסטון בארצות הברית. בטי לומדת ועובדת והתחתנה בעזרת השם בכ״ז אב תשס״ח.

משפחת אחותי מרים רייזיל, היתה נשואה לאהרן כץ ז״ל במשך כארבעים ושלש שנים נפטר ז׳ כסלו תשנ״ד 20.11.1993. שני ילדים להם צפורה רבקה ואברהם יוסף. צפורה רבקה נשואה לאליעזר רינגל בן משה ודבורה גרים ברחובות ולהם שני ילדים אמיר ומיכל. אמיר נשוי לטליה בן הרוש בת אברהם ומלכה ולהם שני ילדים רעות ילידת 2003 ואמיתי יליד 2006.

מיכל נשואה לאבישי לוי בן מאיר וסוזן ולהם שלושה ילדים אביטל ילידת 2000 דניאל יליד 2003 נתנאל יליד 2006.

אברהם יוסף נשוי לרחל לבית ציזנהיים ולהם שני ילדים אסף ועדי.

משפחת אחותי גולדא אסתר נשואה לאברהם שמואל ליף (ליפשיץ) בן יצחק מאיר וטובה ליפשיץ הכהן מהבית חסידי גור, כילד קטן ההורים והמשפחה עברו מפולין לצרפת בשואה נמסר למשפחה צרפתית אשר הצילה אותו מהגרוש לאושביץ. ההורים גורשו ועוד מספר אחים ואחיות ניצלו.

אחרי השואה עלה ארצה באוניה אחת עם אחותי אסתר, הכירו זה את זו והתחתנו בט״ז אדר תשי״ט. שני ילדים להם מאירה ורבקה. מאירה נשואה לאיתיאל הר-חן ולהם ארבעה ילדים, מעין נחמה, אופיר זאב, ניצן נוי ורבקה - ריבי. הבת השניה רבקה נשואה לסובוטניק אייל ולהם ילד אחד בשם ארבל. גיסי אברהם שמואל בן יצחק מאיר ליף נפטר לצערינו בחג השבועות תשס״ח. ת.נ.צ.ב.ה.

יעזור ה׳ לכולם שיוכלו להמשיך בדרכם לפי תורת ישראל עם בריאות טובה ונחת לכל אחד ממשפחתו לתפארת משפחתינו עד ביאת גואל במהרה בימינו אמן.

✷

יום ג׳ י״ד כסלו תש״ס 23.11.99

בספר זכרונות משפחתינו מסופרים זכרונות סביב המשפחה בעיקר, חשבתי בליבי אולי טוב שהדורות הצעירים ידעו על תולדות מדינת ישראל כפי שאני זוכר. ספרים לרוב נמצאים בספריות ובבתי ישראל לכל אחד מאתנו בלי צורך בספורים נוספים, אך טוב להזכיר עובדות אמת גם כאשר הן ידועות לכל אך לא תמיד זכורות לנו.

בפרשת השבוע כאשר יעקב אבינו נפגש עם עשו מצטט רש"י זצ"ל מאמר חז"ל, אמר רבי שמעון הלכה ידועה מימים ימימה ולכן איני יודע בדיוק מתי התחילו כאן בארץ ההתנגשויות ביו הערבים לבין היהודים אומרים היום מאה שנים, אולי?

אני אספר את זכרונותי המעשיות בלבד מתקופת חיי בארץ ישראל ולא על המאורעות הקודמים של 1920, 1929, 1936. למעשה מאורעות 1936 הסתיימו ב- 1939 בפרוץ מלחמת העולם השניה והאנגלים ששלטו בארץ היו מעוניינים בשקט פנימי, ברם גם במשך שנות המלחמה נמשך הרצון שהמנדט הבריטי יגמר ותקום מדינת ישראל, במיוחד שמצד הישוב היהודי התגייסו כמה אלפי צעירים לשרת במסגרת הצבא הבריטי או לבריגדה היהודית אשר גם היתה חלק מהצבא האנגלי, במיוחד כאשר נודעו עובדות האמת על השואה של עם ישראל באירופה.

כידוע שעד גמר המלחמה איש לא היה יכול להאמין שאכן זה קרה, בתום המלחמה כאשר ניצולי השואה לא יוכלו לחזור לבתיהם בעיקר למזרח אירופה ששם החלו לשלוט הקומוניסטים, הם עברו לגרמניה ושם הקימו להם מחנות מעבר בתמיכת מוסדות יהודיים שונים עד אשר יוכלו להמשיך למדינות מערביות אחרות ואז עלתה הדרישה לממשלת אנגליה לפתיחת שערי הישוב בארץ ישראל לעלית הפליטים, אך האנגלים לא הסכימו לתת אפשרות כניסה חופשית ליהודים ולמרות כל מיני ועדות ממדינות בין לאומיות או אנגלו אמריקאיות.

הישוב היהודי אשר היה מאורגן בשלושה ארגונים צבאיים שהגדול בהם היה ארגון ההגנה וכן האצ"ל - ארגון צבאי לאומי ולח"י - לוחמי חרות ישראל שפרשו מהאצ"ל גייסו צעירים לשורותיהם. ההגנה התעסקה בעיקר בהעלאת עולים באוניות בצורה בלתי ליגלית עד אשר בסוף 1946 הקימו האנגלים מחנות בקפריסין ולשם הוגלו העולים שנתפסו באוניות הבלתי ליגאליות ומידי חודש נתנו רשות ל- 1500 איש לעלות לארץ ישראל. המפורסמת בהן היתה האוניה "אקסודוס" עם כמה אלפי יהודים אשר

הוחזרו לגרמניה. בין האוניות אשר אנשיהם הוגלו לקפריסין היו שתי אחיותי מרים ואסתר אשר אוניתן "לטרון" שיצאה מצרפת נעצרה על ידי האנגלים והאנשים הוגלו לקפריסין באוקטובר 1946 וביולי 1947 הגיע התור שלהם לעלות וב"ה הגיעו לארץ.

לעומת ההגנה, שני הארגונים האחרים החלו בפעולות הטרדה נגד הצבא הבריטי וכן נגד מוסדות ממשלת המנדט. האנגלים ניסו צעדי ענישה נגד הישוב היהודי אך בסופו של דבר הם פנו למוסדות האומות המאוחדות שהם היו בעלי זכות החלטה בקשר להמשך המנדט של האנגלים וב- 29.11.1947. החליטה עצרת האו"ם על סיום המנדט ב- 15.5.1948 ועל הקמת מדינה יהודית בחלק אחד של ארץ ישראל ובחלק השני מדינה ערבית.

ההנהגה היהודית קבלה את ההחלטה לעומת ההנהגה הערבית אשר דחתה את ההמלצה ומיד הכריזו מלחמה על הישוב היהודי. מיד למחרת ב- 30.11.1947 הותקף ביריות אוטובוס אזרחי יהודי אשר נסע מחיפה לירושלים והיו נפגעים רבים. ההגנה וכן שני הארגונים האחרים החלו בהתארגנות למכות נגד וכך זה נמשך כחצי שנה עד 15.5.1948. הארגונים היהודים למרות אבידות לא קלות ולמרות ציודם הלא רב הצליחו ב"ה לכבוש שטחים ולהדוף את התקפות הארגונים הערבים. בין הערים אשר נכבשו היו חיפה הערבית, צפת, טבריה, יפו וכן עשרות כפרים ערביים שונים.

האוכלוסיה הערבית האזרחית נטשה את הישובים שלהם לפי פקודת ההנהגה שלהם ולפי עצות מדינות ערב אשר הבטיחו לפלוש ב- 15.5.48 ולגרש ולזרוק את היהודים לים, למרות הבטחות ההנהגה היהודית שהאזרחים יכולים להישאר על מקומם. מספר בודד של ישובים ערביים נשארו על מקומם ואיש לא נגע בהם. ביניהם הכפרים אבו גוש על יד ירושלים וכן הכפר פרדיס ע"י חיפה. היה זה ברור שאלה שכן עזבו את ביתם עשו זאת לפי הבטחת ההנהגה המקומית ובעצת ארצות ערב אשר

תכננו לפלוש ב- 15.5.48. והם הבטיחו להם להחזירם מהר. אך ב"ה בורא העולם היה בעזרתינו ומדינת ישראל קמה למרות הכל ואם הם מדברים היום על פיצויים ועל זכות שיבה הרי הם צריכים לטעון לאלו האחראים לדבר עזיבתם את מקום מגוריהם וכן שבהתנגדותם לפני 59 שנים לקבל מדינה ערבית, היות שרצו את הכל הם אבדו כל זכות מכח החלטת האו"ם מ- 29.11.1947, אשר היום לא מעשי יותר. יעזור לנו ה' שנזכה במהרה לביאת משיח צדקנו ונזכה לגאולה שלמה לכל עם ישראל בארץ ישראל כפי שהובטח לנו ע"י ה' לפי הכתוב בתורתנו הקדושה אמן.

המצב הכללי היום ובמיוחד אחרי רצח ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל שבו קבוצת אנשים ובראשם משפחת רבין מאשימים קבוצה אחרת ובמיוחד רבנים שכביכול שותפים לרצח ולא ברור לי למה הרבנים לא יצאו עם טענות נגד. האשמות אלו הם שיטת הגויים נגד עם ישראל במשך אלפי שנים, כמו שכתבתי בראשית הספר שבזמן שהעבירו אותנו לגיטו אמרה גויה זקנה מגיע להם על כך שרצחו את ישו.

האם אנחנו בינינו גם צריכים לנהוג כך? מדוע מחבל שפיצץ אוטובוס עם עשרות הרוגים ופצועים אין משפחתו נותנת עבורו את הדין ואצלנו מאות אלפים ורבבות אשר לא שמעו מעולם את השם יגאל עמיר מואשמים באחריות לרצח?

הבוקר דיבר בקול ישראל בשעה שבע, ראש השרות הבטחון הכללי לשעבר בזמן רצח רבין ז"ל ושאל את הרבנים האם ראש הממשלה של היום אהוד ברק גם צריך לחשוש מרצח? את השאלה שאל איש אשר הכיר טוב את יגאל עמיר לפני הרצח והוא אשר לא נתן מספיק הגנת בטחון לרבין ואפשר היה אולי למנוע את הרצח עם ערנות אשר היתה צריכה להיות על יד רבין ז"ל.

איני רב אך מי שלמד גמרא יודע שרבי עקיבא אומר שבית דין הדן למות אדם אחת לשבעים שנה נקראת בית דין קטלנית. הרבנים אשר ההלכה נר

לרגליהם ועל חשש של פקוח נפש מחללים שבת ומאכילים החולה באוכל לא כשר (באם אין אוכל אחר) ושפיכות דמים הנה אחת משלשת העבירות החמורות בתורה איך אפשר לשאול אותם באם הם יתנו יד או התיר כביכול לרצח בכלל ובפרט רצח ראש ממשלה?

ולכן תרומתי הצנועה בזמן נעילת שער הספר לכתוב ספור מזמן שרותי בצבא בשנת 1948 כידוע שרתתי בשנים 1948- 1950 בחטיבת גולני גדוד 14. ביולי 1948 העבירו את הגדוד אשר היה בהתארגנות מתמדת יחד עם מבצעים הבטחוניים אשר היו מוטלים על הגדוד, לבסיס זמני במושב מרחביה על יד עפולה.

היינו מחלקה של כארבעים חיילים דתיים במסגרת הפלוגה המסייעת של הגדוד. מפקד המחלקה היה אמנון גליל איש קבוץ שריד ומפקד הפלוגה היה חיים בן יעקב ז״ל גם איש קבוץ שריד של השומר הצעיר.

לכל פלוגה בגדוד היה מטבח משלה, המצרכים שהגיעו היו כשרים אך במטבח לא שמרו עדיין על כשרות. בפלוגה שלנו היו שני מטבחים אחד לשתי מחלקות שלא שמרו כשרות ומטבח שני למחלקה הדתית מטבח כשר. מפקד הפלוגה החליט שבפלוגה שלו יפעל רק מטבח אחד, סגרו את המטבח הלא כשר וכולם עברו לאכול בחדר האוכל הכשר, הטבחים היו מקצועים מהונגריה והאוכל היה טוב וכל שומרי הכשרות בפלוגות האחרות באו לאכול לחדר האוכל של פלוגתינו.

באחד מימי ראשון בבוקר בעמדינו במסדר עם מפקד הפלוגה אחד החיילים יצא בריצה לכוון השירותים כאשר הוא מחזיק את בטנו. תוך דקה יצאו עוד חמישה שישה חיילים במצב הזה. פרץ צחוק בין החיילים אך לכבודו של מפקד הפלוגה השקט חזר מהר למקומו.

מפקד הפלוגה לא הגיב, הפלוגה העבירה את היום בתעסוקה לפי התכנית. אחרי הצהרים הודיעו לנו שבערב תתקיים שיחת המפקד. באנו כל הפלוגה והמפקד נשא את דברו.

חיילים אנו נמצאים בהתארגנות צה"ל אנו חיים ולוחמים ביחד. פלוגה, זו אינה מסגרת שתאפשר שני מטבחים, גם בחדר אוכל הפלוגה צריכה להיות ביחד ולכן ההחלטה שלי שבפלוגה צריך להיות מטבח אחד. איני יכול להגיד לאוכלי כשר תאכלו לא כשר אך לאלה שלא אוכלים כשר אני יכול להגיד שיאכלו מהמטבח הכשר ובמיוחד שהאוכל הוא מהטוב ביותר בגדוד. אי לכך איני רוצה לראות יותר אנשים רצים מהמסדר לשירותים ולטובת אחדות הפלוגה כולם יאכלו בחדר האוכל של המטבח הכשר.

אולי ספור זה יוכל להיות דוגמא עד כמה רצון טוב והגיון בריא יכולים לתרום בשביל אחדות.

לזכות נשמתו בעולם שכולו טוב שם נמצא

חיים בן יעקב ז"ל ת. נ. צ. ב. ה.

✷

כתיבת הספר וקריאתו מחזירה אותי תמיד "לפלנטה האחרת" למספר שעות, כן ראיתי את דמויות האנשים לפני כמו בחיים. כל זה משפיע עלי למספר שעות לחשוב על העבר, אך לאחר זמן קצר אני חוזר להוה ומקוה לעתיד טוב יותר.

ואני תפילה שזכותם של כל המוזכרים בספר תעמוד לנו ותגן בעדינו ונזכה במהרה לגאולת עם ישראל ולביאת משיח צדקינו בקרוב אמן.

✷

ב- 5.5.1944 פנה הועד היהודי "היודן רט" של העיר נירדהאזה במכתב תחנונים אל יושב ראש המחוז וסגנו, אל ראש העיר אל ארבעת ראשי הדתות הנוצריים בעיר ובקשו ברחמים שישתדלו למנוע את גרוש יהודי העיר.

שלשת הראשונים לא הגיבו על הבקשה, ארבעת ראשי הדתות השיבו בדחית הבקשה. הנמוק, עבור רוצחי "האותו איש" אין הם מוכנים לעשות אפילו צעד אחד לטובתם.

בתום גרוש כל היהודים מהעיר ביוני 1944 ביום ראשון של השבוע, אסף ראש העיר אסיפה גדולה של תושבי העיר הנוצריים והצהיר בזה הלשון "זה היום הראשון שאנו יכולים לקיים את תפילותינו כאשר העיר נקיה מיהודים". כמו כן המשיך לנאום בגנות היהודים. למחרת הרסו תושבי העיר את בית הכנסת הגדול הישן. משבעים אלף תושבים כאשר אלפים מהם פרנסתם היתה על ידי יהודים. אף אחד לא התנדב להסתיר ולו יהודי אחד. נזכור גם אנו את מאמר ר' שמעון בן יוחאי הלכה.....

חיים אשר ברגמן, השיר התפרסם בעתון המודיע ביום ה' י"א במר- חשון תשס"א 8.11.2000 קבלתי ממנו רשות לפרסמו בספר הזה.

ושבו בנים לגבולם

הם טרם שבו אמא, הם שם, גם כאן. נרדפים עד צואר, אמא, גם שם, גם כאן.

בני דודיך, מענינו, המתינו כי נריד, להטיל עלם על צוארנו ודמי כי לעולם חסנם.

לכן, אל נא, אמא, אל תמנעי קולך... הם עוד עוברים, אמא, על פניך בסך,

גדודים גדודים, לאלפים, לרבבות, זקנים, נשים, וטף

בני תשחרת ועטורי שיבה, בגלויתם בארץ מכורה,

שוחרים הם פניך, אמא, וכלם קולם תחינה.

לכן, אל נא, אמא, אל תמנעי קולך...

הם תדיר בדרך אפרת, אמא, פוקדים מצבת קבורתך.

נחלי דמעה רותה כברת ארץ ובשועת קירות לב המתה בית לחם.

כי באו גויים נחלת בניך ולא שבעו בהורשתם.

תולדותם נשפך כמים דמם ושנאת צר מאז ועד עתה.

לכן אל נא, אמא, אל תמנעי קולך...

✷

מחוץ משכלת חרב, אמא, ומחדרים אחזתנו אימה.

סבונו כנחילי דבורים בני אמה

למוץ צופינו ולהחדיר עקצם

ואת התחשי לזאת, אמא?

התבליגי לקול בניך, לזעקתם ?
כי הוסגו אחור, הלא תשמעי שועתם?
לכן אל נא אמא, אל תמנעי קולך...

✷

צאי נא על קברך, אמא, התיצבי עלי שור,
ראי כי שחה קומת בן פורת,
כי שטמוהו בעלי חיצים.
איים רבבות אפרים,אלפי מנשה ?
ואיה ברכת המלאך הגואל ?
כי נותרנו מעט מהרבה,
כי אמרו זרים אין תוחלת ותקוה.
לכן אל נא, אמא, אל תמנעי קולך...

✷

לא, אל נא, אמא, אל תמנעי קולך.
מאני עוד להנחם, אמא, השמיעי ברמה בכיך.
עיניך תני מקור דמעה,
בבכי ונהי תמרורים, תאניה ואניה.
כי יש שכר לפעלתך ,
ויש תקוה לאחריתנו ושבו בנים לגבולם.

לזכרון עולם
קרן גמ"ח לע"נ
מרת מחיה כהן ע"ה
בת ר' ישראל דוד וחנה טבק הי"ד
נפטרה י"ג בסיון תשס"ג
ת. נ. צ. ב. ה.
הונצחה ע"י בעלה וילדיה

כרונולוגיה

מצוטט מרישומי מר צבי לייכט

11 במאי 1938

סעיף חוק XIV משנת 1938 חוק היהודים הראשון. על פי הוראותיו, בעסקים התעשיתיים, המסחריים והכספיים המעסיקים יותר מעשרה איש, אחוז האנשים בעלי מוצא יהודי יכול להיות לכל היותר 20%.

11 במרץ 1939

סעיף חוק משנת 1939 מבטיח את התשתית המשפטית לכנון עבודת כפיה.

במאי 1939

סעיף חוק IV משנת 1939 – חוק היהודים השני. הוא קובע על בסיס גזעי ודתי מי יהודי.

ביולי 1939 מתהווה מוסד הכפיה

ב-23 בספטמבר 1939

הוראות שר ההגנה : יהודים לא רשאים לקבל דרגת קצין או קצין במילואים.

ב-2 באוגוסט 1941

סעיף חוק.XV משנת 1941 חוק היהודים השלישי: בדבר השלמת סעיף XXXI משנת 1894 על דיני הנישואין, כמו גם אודות נקיטת הפעולה הנחוצה להגנה על הגזע בהקשר זה. החוק מגדיר ברוח חוקי נירנברג הנאציים, על בסיס גזעי מי נחשב ליהודי.

ב- 27-28 אוגוסט 1941

סמוך לקמנץ - פודולסקי הורגים כשמונה עשרה אלף יהודים "חסרי מולדת" שגורשו מהונגריה.

ינואר 1942

מבין 3,500 הקורבנות של פעולת התגמול בנובי-סאד, בערך שמונה מאות עד אלף הם ממוצא יהודי.

ינואר 1942

החלטת ועידת ונזה לגבי הפתרון הסופי, השמדת יהדות אירופה. מתחיל שילוחם של כחמישים אלף עובדי כפיה יהודים לאוקרינה מתוכם חזרו הביתה כ שש עד שבעת אלפים יהודים.

ב-19 ביולי 1942

סעיף חוק . VSSS משנת 1942 במקום כת "שנקלטה" הוא מכריז על הדת היהודית כעל כת "מוכרת".

ב-6 בספטמבר 1942

סעיף חוק XIV משנת 1942 : בדבר הגבלת נכסי הדלא נידא החקלאים של היהודים.

ב-6 באוקטובר 1942

ממשלת גרמניה פונה לממשלה ההונגרית בקשה לפתור את השאלה היהודית "באופן השגרתי באירופה".

ב-2 בדצמבר 1942

ממשלת קאלאי דוחה את הבקשה הגרמנית המתייחסת לפתרון הסופי של השאלה היהודית.

ב-12 בינואר 1943

השמדת הארמיה ההונגרית מס' 2 בוורונז'.

באביב שנת 1943 על פי דרישת הגרמנים, שולחת הממשלה ההונגרית עשרת אלפים עובדי כפייה למכרות הנחושת ב- בור BOR .

ב-30 באפריל 1943

הורגים עובדי כפייה יהודים סמוך לדורוסיץ' DOROSICS .

ב-17-18 במרץ 1944

הפגישה של היטלר והורטי בקלסהיים KLESSHEIM .

ב-19 במרץ 1944

ה WEHRMACHT (הצבא הגרמני) פולש להונגריה.

ב-29 במרץ 1944

הצו הממשלתי 240/1944 היהודים מחויבים לענוד הטלאי הצהוב. הוא נכנס לתוקף ב-5 באפריל 1944.

מרץ-אפריל 1944

היהודים מחוייבים לדווח, ואחר כך למסור בחזרה את מכשירי הטלפון והרדיו.

ב-7 באפריל 1944

צו מס' 6163/1944 בענין סימון מקום המגורים של היהודים קרי כינון הגיטאות.

ב-11 באפריל 1944

ממנים את אנדרה לסלו למזכיר המדינה המופקד על משרד הפנים, משימתו : הסדרת השאלה היהודית.

ב-16 באפריל 1944

הצו הממשלתי מס' 600/1944 בדבר הדיווח על רכוש היהודים והקמת אפוטרופסות לגביו.

ב-21 באפריל 1944

שר המסחר גורם לסגירת העסקים היהודים.

ב-22 באפריל 1944

צו ממשלתי בדבר הפחתת קיצוב הסוכר לנפש ליהודים.

ב-26 באפריל 1944

הממשלה מאשרת את שילוחם של חמשת אלפים עובדי כפיה ומשפחותיהם לגרמניה. הממשלה מאשרת תכנית ארגון הגיטאות. תושבי הגיטו היו רשאים לקחת עמם רק בגדים עליהם, שני סטים לבנים להחלפה מזון ל-14 ימים ו- 50 ק"ג מטען (כבודה) לנפש.

ב-15 במאי 1944

מתחילות ההגליות ההמוניות.

החל מה-4 ביוני 1944

היהודים רשאים להקדיש לקניות רק שעתיים ביום.

ב-28-25 ביוני 1944

שש רכבות מסיעות יהודים מוגלים מגיעות במקום לאושביץ לשטראסהוף, מבאיה BAJA 5640 איש, מדברצן 6481, מ-סגד SZEGED 5739 , מסולנוק SZOLNOK 2567 אנשים.

ב-25 ליוני 1944

מסר של האפיפיור פיוס ה-12 להורטי, בענין ההגנה על הנרדפים.

ב-30 ביוני 1944

מלך שבדיה גוסטב החמישי פונה להורטי בענין ההגנה על היהודים.

ב-7 ביולי 1944

הורטי עוצר את ההגליות.

ב-8 ביולי 1944

העברתם של באקי ואנדרה מתפקידם.

ב-9 ביולי 1944

לבודפשט מגיע ראול וולנברג.

ב-15 באוקטובר 1944

נסיון הפרישה ("הקפיצה החוצה") הבלתי מוצלח של הורטי. סאלאשי SZALASI נוטל את השלטון לידיו.

ב-7 בנובמבר 1944

הוצאתה להורג של חנה סנש.

ב-22 בדצמבר 1944

מוקמת בדברצן הממשלה הלאומית הזמנית.

דברצן: בקיץ, שנת 1942

עשר פלוגות עובדי כפיה מדברצן ועוד עשר פלוגות מהסביבה מועברות לאוקרינה, בתוכם כ – 1200 גברים מדברצן.

אפריל 1944

כשלש מאות גברים מדברצן לוקחים כבני ערובה להאידוסנטג'ורג' HAJDUSZENTGYORG .

ב-21 באפריל 1944

בשטח של מחוז דברצן - HAJDU סגרו את העסקים היהודים.

ב-28 באפריל 1944

צו של ראש העיר בדבר הקמת הגטו של דברצן.

ב-9 במאי 1944

מסמנים את שטח הגטו של דברצן, תאריך היעד של המעבר, 15 במאי. הגטו התקיים במשך חמישה שבועות.

ב-21 ביוני 1944

העבירו את תושבי הגטו למפעל הלבנים. מספר ימים קודם לכן הביאו לכאן חלק גדול מיהודי מחוזות HAJDU . מהגטאות בהאידובסרמני מהאידודורוג, מהאידונאנש ומבלמאזאויורוש BALMAZUJVAROS .

ב-26 ביוני 1944

יציאת רכבת ההגליה הראשונה מדברצן. הרכבת יצאה לכיוון אושביץ, אבל היפנו אותה חזרה ולבסוף היא הגיעה לשטראסהוף עם 2886 אנשים.

ב-27 ביוני 1944

יציאת רכבת ההגליה השניה מדברצן לשטראסהוף עם 3842 אנשים.

ב-28 ביוני 1944

רכבת ההגליה השלישית מדברצן לאושביץ עם 3842 יהודים.

ב-1 ביולי 1944 (10 בתמוז)

יום הגעתה לאושביץ של רכבת ההגליה השלישית מדברצן.

ב-13 באוקטובר 1944

הצבא האדום פולש לדברצן.

אפריל-אוגוסט 1945

שיבתם הביתה של הגולים אשר נשארו בחיים.

דברי תנחומים אשר נכתבו על ידי הרבי מחב"ד זצ"ל לפני כשלושים שנה

למה מצפה הנשמה ?

(פרסום ראשון ב"כפר חב"ד" של מכתב ששלח האדמו"ר מלובביץ זכותו תגן עלינו למשפחה במילנו , איטליה , שאיבדה את יקירה. מתוך ארכיונו המיוחד של מזכיר אדמו"רי חב"ד הק', הרב החסיד ר' ניסן מינדל ע"ה).

ב"ה

כ"ה אלול, תשל"ח

שלום וברכה

בימים אלה, ימי הסליחות והרחמים, אשר מביאים את השנה היוצאת אל סופה, ומהווים הכנה לקראת השנה החדשה, אני מפנה אליכם את השורות הבאות, בתקווה שהם יביאו לכם נחמה מסוימת.

אפתח בכך שישנם הרבה עניינים והתרחשויות שקשה למוח האנושי להבין אותם. ביניהם יש גם רבים שאפילו אם היה ניתן להבין מבחינה שכלית, קשה לקבל אותם מבחינה רגשית. במיוחד, במקרה של שכול.

אף על פי כן, לכל יהודי ניתנה הוראה על ידי בורא ומנהיג העולם שהעניינים הקשורים באבילות חייבים להיות מוגבלים בזמן, אף על פי שבמשך הזמן המתאים, זה טבעי ונכון לתת פורקן לכאבו וצערו של האדם על האובדן העצוב, בהתאם לטבע שהקב"ה נטע באדם.

עם זאת, כאשר התקופות השונות של האבלות חולפות – שלושת הימים הראשונים של צער עמוק ודמעות, שבעת ימי ה "שבעה" ה"שלושים", וכו', אסור להאריך את התקופות הללו מעבר לימים שהוקצבו להם. ומאחר שזוהי ההוראה של הבורא והמנהיג של העולם.

ברור שביצוע ההוראות האלוקיות הללו הוא במסגרת היכולת של כל יהודי, משום שהשם לא מצפה לדבר בלתי אפשרי מאת הנבראים שלו,

והוא מספק לכל אחד מראש את הכוחות והעוצמה הנחוצים כדי לבצע

את ההוראות שלו כפי שהן מפורטות בתורתו, שנקראת תורת אמת, משום שהיא אמיתית ומציאותית בכל ההוראות והציוויים שלה.

מכאן שגם אלה הסבורים שההפחתה ההדרגתית של האבלות, כנ"ל, עלולה לגרום לנשמתו של המנוח שנמצאת עכשיו בעולם האמת הרגשת עלבון – טועים לחלוטין, כי ההיפך הוא הנכון. בעצם, אבלות מופרזת על ידי קרובים איננה טובה עבור הנשמה שנמצאת בעולם האמת, כשהיא רואה שהיא מהווה גורם חשוב להתנהגות הבלתי ראויה מצידם של הקרובים שלה על פני האדמה לא ראויה - משום שאין זה בהתאם לרוח של התורה ולפרוש המילולי שלה.

ללא ספק יש גם הסבר הגיוני לאמור למעלה, הסבר אחד כפי שהוזכר באריכות, בהזדמנות אחרת הוא שהנשמה היא כמובן, נצחית, כפי שמכירים בכך באופן אוניברסלי. יהיה זה בניגוד להיגיון ולשכל הישר לחשוב שהפרעה גשמית אצל הגוף עלולה להשפיע על החיוניות והקיום של הנשמה, שהיא יישות רוחנית טהורה. הדבר היחיד שמחלה, או תאונה קטלנית, יכולה לעשות הוא לגרום חלישות או הפסקה, של הקשר שמחזיק את הגוף והנשמה ביחד, כאשר הנשמה עוזבת את המשכן הזמני שלה בעולם הזה ושבה לעולם המקורי שלה בעל הרוח הטהורה, בעולם הנצחי.

למותר לומר שבכל הקשור לנשמה זהו שחרור מן "המאסר" שלה בגוף. שכן כל עוד היא קשורה בגוף, היא סובלת מהמגבלות הגשמיות של הגוף, אשר בהכרח מאלצות את הנשמה ומערבות אותה בפעולות גשמיות שהן במהותן זרות לאופי הרוחני הטהור שלה, למרות זאת, קרובי המשפחה והידידים שנשארו בחיים מתאבלים למשך זמן מה על העזיבה והעלייה של הנשמה למשכנה בשמים, משום שהאדם לא נמצא עוד בגשמיות כאן בארץ, ולא ניתן עוד לראות ולשמוע אותו ולהרגיש אותו באמצעות החושים הגשמיים ולכן הוא חסר באופן מעציב.

עם זאת הנשמה כשלעצמה שומרת על כל הכוחות שלה, וכפי שמוסבר במקורות הקדושים שלנו, היא מגיבה על ההתנהגות והרגשות של הקרובים שלה שנשארו מאחור. שותפה לשמחות שלהם ולצרות שלהם ונהנית מהמעשים הטובים שלהם, ובייחוד אלה שנעשו לזכותה של הנשמה והיא מתפללת ומשתדלת לטובת הקרובים שלה כאן בארץ.

במלים אחרות, העזיבה של הנשמה את הגוף היא היתרון והעלייה הגדולים ביותר עבור הנשמה, והאובדן הוא רק עבור השכולים, ובמידה זאת זה מכאיב גם לנשמה, כמובן.

ועדיין ישנה נקודה נוספת שגורמת כאב לנשמה לאחר עזיבתה את הגוף. בעוד הנשמה "מלובשת" בגוף, היא יכולה להשתתף באופן פעיל

עם הגוף בכל העניינים של התורה והמצוות ומעשים טובים שנעשים בחיי היום יום כאן בארץ, אבל מכיוון שכל זה כרוך בפעולה גשמית ובחפצים מוחשיים, הנשמה לא יכולה עוד להיות מעורבת בפעולות אלה כאשר היא שבה למשכנה בשמים, שם היא יכולה רק ליהנות מהפירות של התורה והמצוות והמעשים הטובים שנעשו על ידה בעת השהייה הארעית שלה בארץ.

מכאן ולהבא, הנשמה חייבת להיות תלויה בקרובים ובידידים שלה שיעשו מצוות ומעשים טובים גם למענה, וזהו מקור לסיפוק אמיתי עבור הנשמה, ומסייע לה לעלות לגבהים גבוהים עוד יותר.

לסיכום, זה לא מפתיע שהשכל האנושי אינו מסוגל לתפוס את הדרכים של השם ומדוע הוא צריך לקחת אנשים טובים שעשו מעשים טובים במשך כל חייהם וסייעו להפיץ אלוקות על פני האדמה על ידי התורה והמצוות, דבר שהם היו ממשיכים לעשות אילו היו ניתנים להם עוד שנים.

זה לא מפתיע, משום שבן אדם הוא נברא, והוא מוגבל בכל ההיבטים שלו, ולא ייתכן שאף נברא יהיה מסוגל להבין את הבורא בתור המחשה פשוטה, תינוק אינו מסוגל להבין את החכמה של אדם חכם מאוד או של מדען, אף על פי

שהמדען בעצמו היה תינוק בעבר, והתינוק בהווה יוכל עם הזמן להיעשות למדען גדול עוד יותרמאשר האחר. לפיכך, אם זה לא מפתיע אף על פי שהשוני והמרחק בין התינוק והמדען הוא רק יחסי, עד כמה פחות מפתיע זה כאשר השוני הוא מוחלט ובלתי ניתן להשוואה לחלוטין, כמו בין נברא והבורא.

שנית, כשיודעים שהשם הוא עצם הטוב והחסד, וטבע הטוב להיטיב, ו״השם הוא צדיק וישר״וכו׳, ידיעה שהיא אחד העקרונות הכי בסיסיים של האמונה שלנו, כפי שמוסבר באריכות בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה - ברור שכל מה שהשם עושה הוא לטובה.

שלישית, ברור גם שהנשמה בעולם האמת מחכה ומצפה שכל המעשים הטובים שהיא עשתה כאשר היתה כאן בארץ, ואשר היתה ממשיכה לעשות אילו השם היה נותן לה יותר שנים בעולם הזה יימשכו לטובתה על ידי כל האנשים הקרובים אליה והיקרים לה, בוודאי היא מצפה שתקופת האבילות לא יתארכו מעבר לזמן שנקבע, מכיוון שזה יהיה בנגוד להוראת התורה.

יתירה מזו, כאשר זה נוגע לאנשים שהתחנכו וחינכו את ילדיהם, בדרך התורה, שנקראת תורת חסד, אשר כלל הזהב שלה הוא ״ואהבת לרעך כמוך״, והיא עושה זאת לזכותו ולחובתו של כל יהודי להפיץ את התורה והמצוות מתוך שמחה וטוב לבב, ואשר הם בעצמם היו התגלמות של כל התכונות הללו - כל מה שנאמר למעלה מודגש בהדגשה גדולה עוד יותר.

הרבה יותר ניתן להיאמר על הנושאים שהוזכרו במכתב זה, אבל אני בטוח שהאמור למעלה יהיה מספיק, בהתאם לאמירה, ״תן לחכם, ויחכם עוד ״ (משלי ט,ט).

השם יברך את כל אחד ואחד מכם, בתוככי כלל ישראל, שמכאן ולהבא אך טוב וחסד ירדפו אתכם תמיד, ויכתוב ויחתום את כולכם לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה.

בכבוד ובברכה (חי״ק).

ששים שנה אחרי

בס״ד, בני ברק ה׳ אלול תשס״ה - 9.9.05

בראש חודש סיון תשס״ה מלאו ששים ואחד שנה ליום בו הגיעה משפחתינו אחד עשר ילדים ושני הורים למחנה ההשמדה בירקנו– אושביץ וביום ו׳ מנחם אב תשס״ה מלאו ששים שנה ליום בו הגעתי לארץ ישראל.

ניצולי שואה בדרך כלל כולל אותי לא הרבינו לספר ולכתוב על התקופה ההיא מסיבות שונות אך בדרך כלל אפשר לומר אולי אחת הסיבות העיקרית היו שרוב רובם הגיעו לארץ כפליטים מחוסרי כל.

למדינה בדרך או גם אחרי קום המדינה היתה, למדינה ככלל ולכל אחד בפרט הדאגה העיקרית לנסות לשקם עצמו מכל הבחינות, כלכלית ונפשית ששניהם קשורים אחד בשני והם לא קלים.

חשבנו קדימה, גם עם הזכרונות של העבר, שהיו ונשארו עד היום בהכרה מלאה, אך כלפי חוץ כולם רצו לבנות דור חדש עם עתיד טוב יותר. לפני כחמש עשרה שנה בקרנו המבוגרים במשפחה את המקומות שם גדלנו, המשפחה ההורים, שם למדנו בבתי ספר ובתלמוד תורה ובישיבות ומשם גם גורשנו לאושביץ בירקנו כאשר כל הדרך במשך כארבעה ימים סגורים אנחנו בקרונות משא ללא אויר ללא מי שתיה ואת הלחם היבש שהיה לנו גם לא יכולנו לאכול בגלל חוסר שתיה. הצפיפות איומה שבעים וארבעה אנשים נשים וילדים בקרון אחד. מי שישב לא יכול לקום ומי שעמד לא היה לו לאן לשבת.

באחד הפינות שמו כלי לשרותים אשר אפשרו להריק פעם ביום. לומר את האמת איני זוכר מי בכלל דיבר ומה דברו, אך אני זוכר שאני הייתי בין אלה שעמדו רוב הזמן. במשך הזמן הופיעו מספר ספרים על התקופה הזו אך היו אלה בעלי כשרונות כתיבה לא רבים אשר הסכימו להתמודד עם הכתיבה על העבר.

אחרי כארבעים שנה התחילו להופיע ספרים שכתבו מזכרונות וגם ״יד ושם״ התחילו לראין אנשים במספרים רבים ופנו לניצולים תספרו תכתבו היות שדור הניצולים פוחת והולך ולא ישארו הרבה אנשים שיוכלו לספר ממקור ראשון.

כמו כן התחילה תנועת הביקורים מכל העולם ובמיוחד היהודים לבקר במקומות שבהם הושמדו שליש מעם ישראל בזמנו. רוב מחנות ההשמדה והעבודה היו בפולניה ובגרמניה. את חלקם הרסו לגמרי, בחלקם השאירו חלק וגם מוזיאונים. סדרו במספר מחנות ובאושביץ ובברקנו התחילו הפולנים לשמר ולשפץ רק לפני כחמש עשרה שנים בגמר המשטר הקומוניסטי.

אחרי שאנו ביקרנו לראשונה דברנו עם סבתא מחיה שהיה טוב לו היו יכולים הילדים גם לבקר שם. בשנים הבאות לא היו כל כך הזדמנויות עד אשר לפני כשנה העלה ישראל את הרעיון לחשוב על טיול של כל בני המשפחה.

ההכנות היו לא מהירות וכל דבר נבחן מספר פעמים בכדי שהטיול יצליח עבור כולם מקטון עד גדול.

תאריך הביקור נקבע ליום ראשון ט״ז מנחם אב תשס״ה 21.8.05 שבאותה תקופה כל הילדים בחופשה מבתי הספר והישיבות. פנינו לנכדתינו פיגי אשר עובדת במשרד נסיעות בירושלים והיא סדרה את רוב סדורי הנסיעה כולל ויזות לאוקרינה ורומניה. את סדורי המלונות והאוטובוס לארבעה ימים סדרה לנו משרד נסיעות יהודיה תושבת בודפשט אשר כתובתה וטלפון שלה קבלנו ע״י כלתינו חוי .

אוכל הכינו בבית בעיקר הרצליה בשלה עוף שניצלים וקציצות אשר הקפאנו במקפיא במשך שבוע וכל יום הפשרנו מה וכמה היה צריך לאותו יום כאשר כל ערב הכנסנו את הנותר בבית הקרור של המלון בו התאכסנו. לחם קנינו בבודפשט בחנות של הקהילה היהודית ושתיה גם קנינו בחנות

יהודית בבודפשט אשר הביאו לנו ישר לאוטובוס שאסף אותנו לנסיעה למשך ארבעה ימים.

התוכנית היתה לטוס ביום ראשון בבוקר לבודפשט, להתאכסן במלון יהודי כשר "קינגס הוטל". ביום שני בבוקר לצאת מוקדם באוטובוס לאושביץ להגיע אחרי כן ללינה למלון בקרקא. ביום שני בבוקר התפללנו בבית התפילה של הקהילה היהודית בבודפשט ואחרי שחזרנו למלון ואכלנו ארוחת בוקר התחלנו לסדר המזוודות ולעלות לאוטובוס אשר היה עם מושבים נוחים עם מזוג אויר ופינת שרותים.

התוכנית התחילה מיד ביום ראשון להשתבש כאשר הגענו לגבול סלובקיה אחרי 80 ק"מ נסיעה התברר שהפספורט שלי נשכח על ידי במלון בבודפשט. אחרי שהתקשרנו למלון והם מצאו את התיק עם הפספורט שלחו את התיק לגבול עם מונית תמורת מאה דולר ושם חכינו כשעתיים וכאשר עברנו הגבול התקשרנו למשרד בבודפשט ונאמר לנו שבאושביץ אפשר לבקר רק עד שעה שש בערב והנהגים אמרו שאין כבר אפשרות להגיע לשעה הזו ולכן החלטנו להגיע ישר לקרקא לבית מלון אסטוריה.

קבלנו חדרים התפללנו מעריב אכלנו ארוחת ערב וכל אחד כולל שני הנהגים נכנסנו לחדרים לנוח ולישון.

למחרת יום שלישי בבוקר קמנו מוקדם התפללנו עם מנין שהיה לנו במשפחה ואחרי ארוחת בוקר שקבלנו במלון, ירקות ופרות רחוצים שלמים. לחם היה לנו משלנו ויצאנו לכוון בירקנו שם ביקרנו בשרידי התאי הגזים, ובאחד הצריפים אשר נשאר למזכרת להראות איך ישנו האנשים בזמנו.

ראשית עברנו ברגל את כל הדרך מעצירת הרכבות דרך מקום "הסלקציה" דהינו מקום ההפרדה היכן שמנגלה הרופא S.S הגרמני הידוע לשמצה עמד והחליט מי ימינה לעבודה ומי שמאלה להשמדה.

מזג אויר היה גשום והיות שבחלק של הצד ימין אין משהו מיוחד לראות הלכנו רק את הדרך של הצד השמאלי ובהגיענו למקום הריסות תאי הגזים אמרנו פרקי תהילים ופרק משניות וסיום של מסכת מכות ששם מדובר על הרבנים הגדולים וביניהם רבי עקיבא זצ״ל שראו שועלים הולכים על הר הבית וכולם בכו רק רבי עקיבא שמח, ועל השאלה למה שמח ענה באם ראינו את חורבנה של ירושלים ובודאי נזכה במהרה לראות בגאולתה בבינינה ובשמחתה של ירושלים.

אחרי הלימודים אמרנו קדיש לעלוי נשמות הורינו, אחינו ואחיותינו, סבא סבתא וכל קרובי משפחתינו לעשרות רבות שנהרגו במקום הזה. כולנו חבשנו כובעי כחול לבן עם מגן דוד וכתב ״ישראל״. הצטלמנו למזכרת עברנו את צריף המגורים ועלינו לאוטובוס להמשיך את הנסיעה של כמה דקות למחנה אושביץ.

כידועה המחנה אושביץ היה אם כל המחנות בסביבה ושימש בעיקר למחנה עבודה וחלוקה למחנות אחרות לעומת בירקנו שהיה גם מחנה קלט ובעיקר מחנה השמדה שבו היו תאי הגזים והמשרפות ורוב האנשים, נשים ילדים מבוגרים נשלחו מיד להשמדה, ומאלה שנשלחו לעבודה גם בחלקם לא הצליחו לשרוד עד גמר המלחמה בגלל סיבות שונות של תת תזונה, מחלות ועבודות קשות וקור.

לרוב הנפטרים מקום קבורתם לא ידוע ולמי שכן ידוע מקום קבורתו הרי קרובי משפחה נוסעים לפעמים להתפלל ע״י מקום הקבורה. לנו לצערינו קברי ההורים האחים והאחות אינם ידועים ולכן אנחנו נסענו בעיקר להראות לדור הצעיר את זיכרונות העבר וגם לבקר קברי סבים וסבתות אשר נפטרו עוד בטרם באה השואה.

מצאנו בכפר פפ ליד קישורדה שני קברים של סבא הגדול יוסף חיים כהן ושל אביו אהרון יהודה כהן. שני המצבות הרוסות ולא ניתן לתקן אותם, כמו כן מצאנו את מקום קבורתו של הדוד מנחם מנדל אליפנט אח אמא

ע״ה בבושטינה ללא מצבה לכן חושבים אנו בעזה״ש להכין כאן בארץ שני לוחות שיש ולנסוע להתקין אותם שם.

באופן כללי הנסיעה היתה טובה ומוצלחת למרות שלא הספקנו לבקר בכל המקומות שרצינו וכל הילדים הרגישו טוב ומוכנים שנה הבאה לנסוע עוד פעם.

כאן המקום להודות להרצליה על עזרתה הגדולה בהצלחת הטיול. כשבועיים לפני הנסיעה החלה להכין מעל למאתיים מנות עוף, שניצלים וקציצות אשר הקפינו במקפיא מסודר בכלים חד פעמיים, וכל ערב אחרי שאכלנו כל אחד מה שרצה הכנסנו בבתי מלון שהיינו את מזוודת אוכל הקפוא בחדר קרור.

הילדים גם הגישו לה מכתבי תודה אחרי שחזרנו והרצליה קבלה מכולנו את תודתינו מקרב לב.

שנה אחרי זה בחודש מנחם אב תשס״ו אחרי שהכנו שני לוחות שיש אחד לשני הסבים הגדולים אהרון יהודה ובנו יוסף חיים כץ - כהן שמנוחתם בכפר פפ PAP ע״י קלינורדין KISVARDA בהונגריה ולוח השיש השני עבור הדוד מנחם מנדיל אלפנט אח אמא שלנו אשר מנוחתו בבושטינה מרמרוש ע״י קברי ההורים אלימלך וגולדה אסתר אלפנט, ע״י האוהל של רבי מרדכי מנדבורנה.

נסענו עם שלשת הילדים ישראל, יוסי וחני ויהודה גרוסמן וכן הצטרפו אלינו גרשון בן חיים קלין וכן ישעיהו אלפנט בן זלמן אלפנט בן דודי מתל אביב. הצלחנו ב״ה לסדר אותן יפה וטוב וחזרנו אחרי חמישה ימים שעברו ב״ה בסדר גמור.

אני יכול להעיד על עצמי שמאז ה-19.3.1944 יום כניסת הצבא הגרמני להונגריה זוכר אני פרטים די מדוייקים מאותה תקופה. מיד החלו הגזרות אשר היו הכנות לא לאפשר ליהודים לנוע בדרכים ולנסוע מחוץ למקום

המגורים בכדי שכאשר יתחילו באסוף היהודים, ימצא כל אחד בקרבת הבית ויוכלו להכניסם לגטאות השונות אשר הוכנו בעיקר ע״י השלטונות ההונגרים השונים אשר שתפו פעולה מלאה ומהירה עם הגרמנים.

גם המשך השלבים שבאו מהר מאוד כאשר חודשיים אחרי כניסת הגרמנים אנו מוכנסים לרכבת בקרונות משא ללא חלונות ושירותים מינימאליים לנסוע במשך ארבעה ימים לאושביץ. יום אחרי, אנחנו כבר בלי אמא וארבע ילדים שהלכו איתה. עוד כמה חדשים אנחנו מאבדים גם את אבא זצ״ל וגם שני אחים מרדכי ואלימלך הי״ד.

וכך מצאתי עצמי ב-23.1.1945 במחנה בוכנולד במזרח גרמניה ילד בן חמש עשרה לבד מכל המשפחה ורק התקוה שבבוא היום וה׳ יעזור לנו להשתחרר אשתדל להגיע לארץ ישראל אשר שם יש לנו אח משה אברהם אשר הצליח להגיע לארץ ביום פרוץ מלחמת העולם השניה.

ב-1.9.1939 ובתקוה שלשם יגיעו גם יתר בני המשפחה אשר ה׳ יעזור להם להישאר בחיים.

באחד עשר באפריל 1945 כ״ח ניסן תש״ה שוחררנו ב״ה ע״י הצבא האמריקאי.

כתיבת וקריאת הספר מחזירה אותי תמיד ״לפלנטה אחרת״ למספר שעות וכן את דמויות הקדושים שאינם איתנו יותר, אני רואה אותם לפני כאילו עדיין הם אתנו בחיים כמו שנפרדנו לפני ששים וארבע שנים וזה משפיע למשך זמן קצר לחשוב על העבר, אך לאחר זמן לא רב אני חוזר לעולם ההווה ועם הפנים לעתיד טוב יותר.

אני תפילה שזכותם של כל המוזכרים בספר יעמוד לנו ויגן בעדינו ונזכה במהרה לגאולת עם ישראל ולביאת משיח צדקינו בקרוב אמן.

✷

לפני גמר כתיבת הספר אני חושב להזכיר לעצמנו ולכל עם ישראל שנזכור טוב את מאמר רבי שמעון בידוע הגיע לידי בזמן האחרון הספר בשלושים עמודים על עלילת הדם של טיסה אסלר TISZA ESZLAR. טיסה אסלר שזה ישוב לא גדול בקרבת העיר נירדהאזה. ב-1.4.1882 שלחה אשה תושבת המקום את העוזרת שלה ילדה כבת 16 בשם אסתר שומלושי SOMLOSI ESZTER לקנות בחנות איזו צבעים. וכאשר הנערה לא חזרה מיד התחילו לעצור יהודים שהם תפסו אותה בכדי לקחת את דמה לאפית מצות. נעצרו כ-12 יהודים בתוכם השוחט של הישוב אשר נאשם בשחיטת הילדה ויתר האנשים שעזרו לו להעלים את גופה. אמנם אחרי כחודשיים נמצאה הגופה שלמה כאשר המים של נהר הטיסה פלטו אותה אך מנהלי החקירות האנטשימים דברו על לב האמא שלא תגיד שזו היתה הבת שלה. הקהילה היהודית גייסה את עורכי דין היהודים הטובים ביותר וכן את העורך דין הליברלי לא יהודי ד״ר בארו אטויש D"R BARo OTVOS אשר היה ידוע בכל אירופה כעורך דין מזהיר.

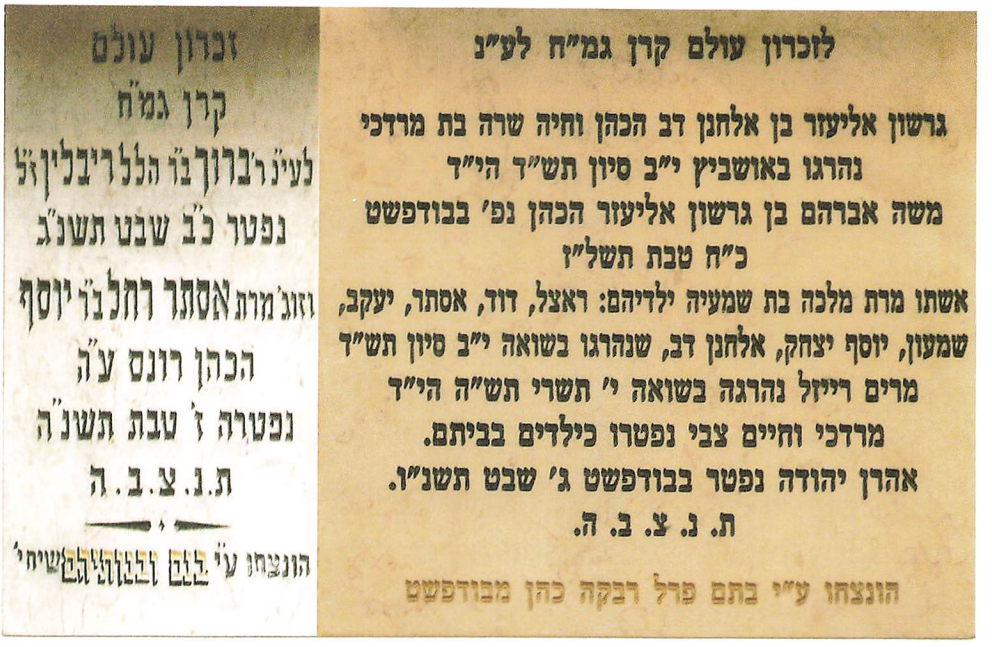
המשפט החל ב-19.6 1883 אחרי 15 חודשים כאשר באותו זמן העצורים עונו בעינויים קשים, אחרי ששה שבועות של המשפט בבית המשפט המחוזי של העיר נירדהאזה. ב-3.8.1883 הודיעה נשיא בית המשפט על זיכויים המוחלט של כל הנאשמים וכולם שוחררו מיד.

הקהילה בבודפשט עזרה לכולם לאפשר לעזוב את הישוב באם רצונם והפרשה נגמרה. אך האנטישמיות לא פסקה לגמרי. דברים דומים לזה ממשיכים בכל העולם מסיבות שונות ובמיוחד באכלוסיה המוסלמית. ישמרנו הבורא עולם מכל הרשעים השונים והעלילות השונות ונדע אנחנו מה שונאים שלנו מסוגלים להעליל על עם ישראל.

גמר כתיבת הספר ד' ניסן תשס"ט.

נסיים בתפילה שעם ישראל שרים בסדר פסח "והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם".

אמן ואמן.

לוח זכרון בבית הכנסת ר' טרפון בני ברק

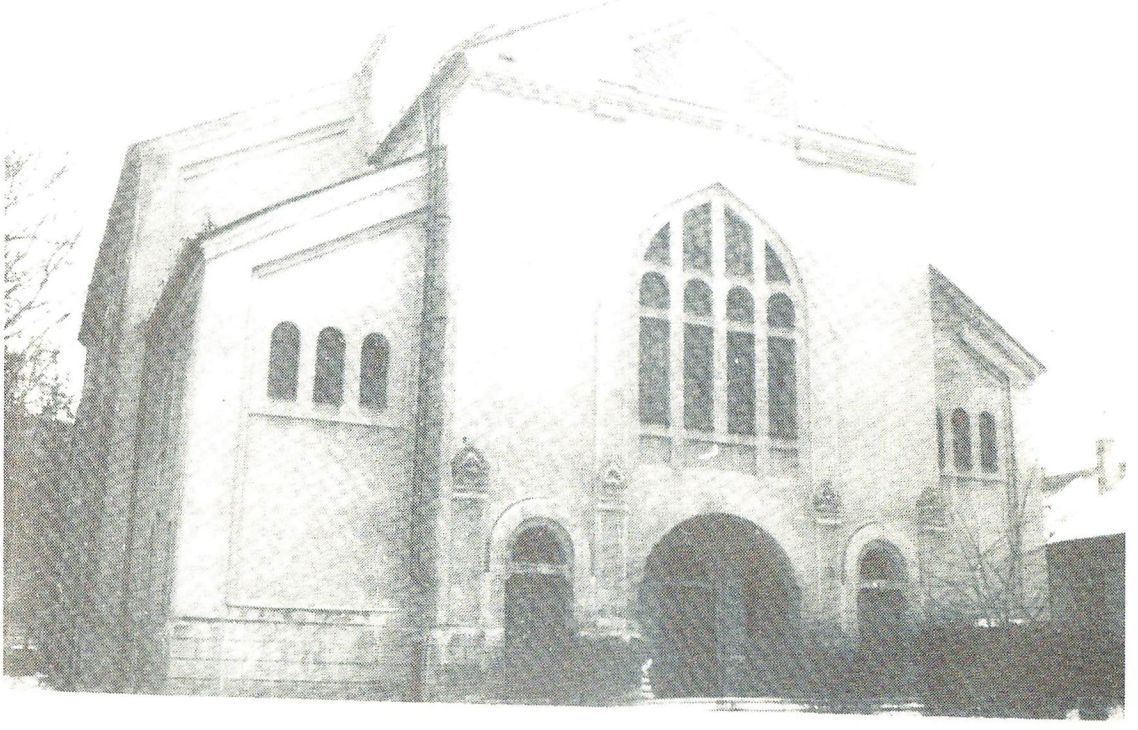
המחבר ליד בנין בית הכנסת בדובבה

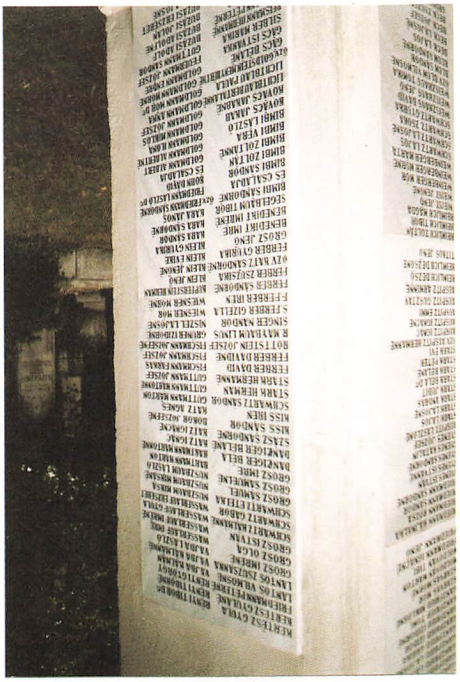
אח של סבתא חנה מדובובה

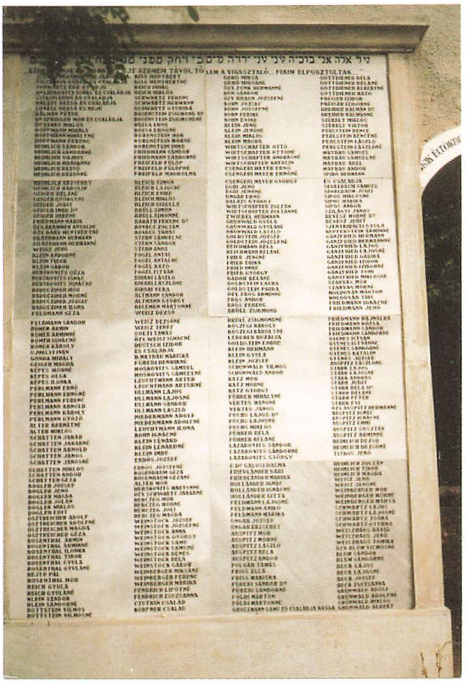

סאטמר - בית כנסת הגדול

בית הכנסת הגדול האורטודוקסי בנירדהאזה - צד מערב

מצבת זכרון ליהודי נירדהאזה הי"ד בבית הקברות בנירדהאזה

בית הכנסת הגדול בדברצן

הרה"ח ר' ברוך סלמון ז"ל

מאות רבות מתושבי אנטוורפן החרדית, ובתוכם קהל חסידי בעלזא, ליוו, שפופים וכואבים, את איש החסד והמעש, הרה"ח ר' ברוך סלמון ז"ל מחשובי חסידי בעלזא ומיקירי הקהילה החרדית בווינה, לדרכו האחרונה. המנוח ז"ל נולד, לפני שבעים ושמונה שנים, בעיר חוסט לאביו הרה"ח ר' דוד שימנוביץ ז"ל מחשובי חסידי בעלזא, ולאמו בת גדולים, נכדת הגאון בעל "ערך שי" זצ"ל. את תורתו קיבל מפי הגאון הריי"צ דושינסקיא זצ"ל, ואצל הגאון מראחוב זצ"ל. בתקופת השואה האיומה אבד את שמונת אחיותיו הי"ד, ובחסדי ההשגחה העליונה ניצל הוא בנפש נפש כיחיד ושארית למשפחתו.

את ביתו הקים בסאטמאר, ובשנת תש"ט עבר להתגורר בווינה. שנתיים לאחמ"כ נסע לא"י במטרה להשתקע שם, אולם, כחסיד בעלזא בלב ונפש מיהר להימלך בעצתו של האי קדוש כ"ק מרן מהר"א זי"ע. לשמע רצונו הפטיר מרן: "מ'קען בלייבן אן ערליכע איד אויך און וויין"... לאור פקודה כמעט מפורשת זו נשאר בווינען עד סוף ימיו. פקודת מרן זי"ע שמרה רוחו כל ימיו, ומעולם לא הסכים להעתיק את מושבו למקומות אחרים גם כשהנסיבות חייבו אותו לעשות כן.

חסידות בעלזא יקדה בו באש שלהבת וקשור היה אליה בכל נימי נפשו. הסתופף רבות בצל כ"ק האדמו"ר שליט"א, שקירב אותו מאוד והראה לו אותות חיבה והערצה. פעולותיו הגדולות והנצורות למען מוסדות חסידי בעלזא ברחבי העולם היו לשם דבר. ביתו בווינה היתה כאבן שואבת לכל עסקני בעלזא בכל רחבי תבל, משם ניווט המנוח ז"ל את פעילותו המבורכת לטובת המוסדות הק' די בכל אתר ואתר, ועמל רבות, במסירות ובנאמנות אין קץ שלא ע"מ לקבל פרס, להצלחתם של המגביות השונות.

לאחרונה חלה במחלה קשה שהכריעתו ביום תענית אסתר, לדאבון לב משפחתו, ידידיו ומכיריו הרבים.

עם פטירתו איבדו חסידי בעלזא ברחבי תבל תומך נלהב, עסקן למופת, אישיות נערצת ומכובדת, דמות חסידית יוקדת, אהובה בעיני אלוקים ואדם.

המנוח ז"ל השאיר אחריו את בנו הרב ר' דוד צבי הי"ו מוקיר ותומך תורה, מיקירי תושבי אנטוורפן החרדית, ובת הנשואה לר' דן שטרלינג הי"ו, נכדים ונינים ההולכים בדרכי אבות.

לזכר בן-דוד אדיב ונדיב

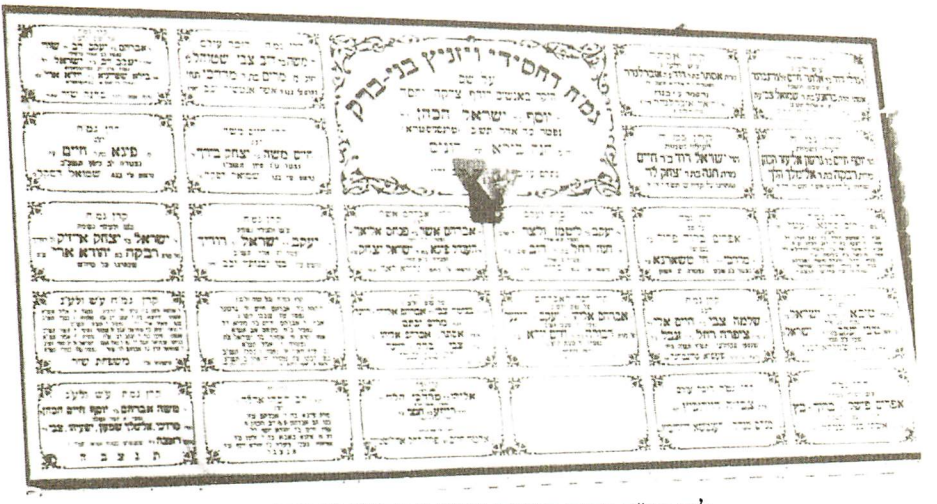
הספר תורה מבודהפסט הוכנס לבית כנסת דחסידי ויז'ניץ רח' ר' טרפון בני ברק
הספר תורה נשלח ע"י פרל רבקה כהן

בית הקהילה - נירדהזה

ספר תורה של המשפחות בשנת תשל"ב

לוח גמ"ח בבית הכנסת ויזניץ ר' טרפון בני ברק

הרבי בעל "דמשק אליעזר" זצ"ל ראש הישיבה - האדמו"ר שליט"א
הרב נפתלי חיים אדלר זצ"ל ותלמידי הישיבה - שנת תש"ו

ישיבת בית ישראל "דמשק אליעזר" - תל אביב

ישיבת בית ישראל ורמשק אליעזר (ויזניצא) תל-אביב

NYIREGYHÁZA

מצבת דודי בבודהפשט

מצבת בן דודי בבודהפשט

סבתא של אבא ז"ל

מצבת סבא הגדול אלחנן דב הכהן ז"ל
בנירקארס הונגריה

רבי משה אברהם אייזנברגר מו"צ בניר-קאראס

נולד בשנת תקפ"ד לערך במחוז אראווא לאביו רבי דוב בערש אייזנברגר מפפד"מ. חותן רבי אליעזר צבי אלפנט [אבי רבי אברהם אלפנט בניר-טאש (ע"ע ברשימת תלמידי הכת"ס)] בנו של רבי יצחק אלפנט מבוקין [נפטר תר"מ] חתנו של רבי יחיאל מיכל אורבך אדמו"ר בקורימא [נפטר כ"ו סיון תרט"ז]. מורה הוראה בניר-קאראס במשך ארבעים שנה. נפטר י' שבט תר"נ ושם מנו"כ.

מצאצאיו: בנו רבי גרשון אייזנברגר; בנו רבי יצחק איציק אייזנברגר; חתנו רבי אלחנן דוב הכהן כ"ץ בניר-קאראס [נפטר ז' חשון ת"ש]; חתנו (בן-גיסו) רבי דוב בערש אלפנט מרביץ תורה בביהמ"ד לישיבת תודה ודעת בברוקלין מו"ל שו"ת עין הבדלח [נפטר י"ג אייר תש"א]; חותנו משפחת פרנקל. הי שמו ר' יוסף חנוך פרנקל ז"ל מלך ומלך חיים הבבן קאסאן ז"ל ובנות מרי ומלכה חיים פרנקל הי עבד הבעל פקודין דיוקן

פ"נ
איש ירא שמים
טהר לב נקי כפים
חייו הקדיש לתורת ה'
הורה צדק לעדתו כל
ימיו היה הרב הצדיק העניו
חכמתו האירה פניו כשיית
טוביה משה אברהם
בן טוביה דוב ז"ל נפטר בשי"ט
עש"ק י' שבט שנת
משה אברהם בן כבא לפ"ק
ת נ צ ב ה

חותנו של סבא רבה אלחנן דב

אחות סבא רבה אלחנן דב

מצבת סבא אהרן יהודה כהן ובנו סבא יוסף חיים בכפר פַּפּ

מצבת גיסי אח אשתי ע"ה

מצבת גיסי יוסף פרי בירושלים

מצבת אחותי לאה פרי בירושלים

צלום מצבה אבי הש"ך
קבלתי ממר יעקב לוי ב"ב

מצבת הש"ך שבתי כהן

מצבת ר' ישעיהו מקרסטור

מצבת ר' משולם זוסיל מהוניפולה

לזכר עולם
לקדושי הקהילות
טרנובו והסביבה
שברוסיה הקרפטית
הורינו אחינו אחיותינו
נשינו טפינו וקרובינו
שהושמדו בשרפו ונהרגו
ע"י הנאצים וגרור־הם ימ"ש
בשנות השואה תש"א-תש"ד
ארץ אל תכסי דמם
טרנובו
וילחוביץ דובובה נרסניצה
גביץ ברוסטורה
אוגלה קניגספלד
קלין קרסנושווה
מיאכיה נובוסליצה
מוקרה טרעסיה
פודפלשה ברבלה
קריוץ הרישוב
קריגהג בילובריץ
לעה קולודנה
ישוב נספה: קושלי
זכרם הקדוש לא ימוש מקרבינו לעולמים
מכור את יום הזכרון שבקבע ל-ב' סיון תנצב"ה
מגילת השמדה

מצבת הרבנית לייפר אשת ר' יוסף נכד ר' מרדכי מנדבורנה

מצבת ר' אלימלך מליז'ענסק זצ"ל

מצבת אם הבנים בבני ברק

בבית החיים בבושטינה

ליד ישיבת הרבי מוידקה בנירדהזה

ע"י מצבת הזכרון בכפר פַּפ - הונגריה

משה אברהם כהן אח אבא ז"ל

בן דוד - אהרן יהודא בן משה אברהם כהן מבודהפשט

הדוד ליפא ודודה רבקה לבית בראון עם ששה מילדיהם.
למעלה בימין מרדכי היחידי שניצל - הקים משפחה בלוס אנג'לס

סבא גרשון אליעזר כהן ז"ל

סבתא חי' שרה כהן לבית פרלשטיין

אם המשפחה רבקה כהן לבית אלפנט

אחי משה אברהם כהן ז"ל נפטר בירושלים - י"א תשרי תשכ"ט

המחבר זלמן כהן ני"ו

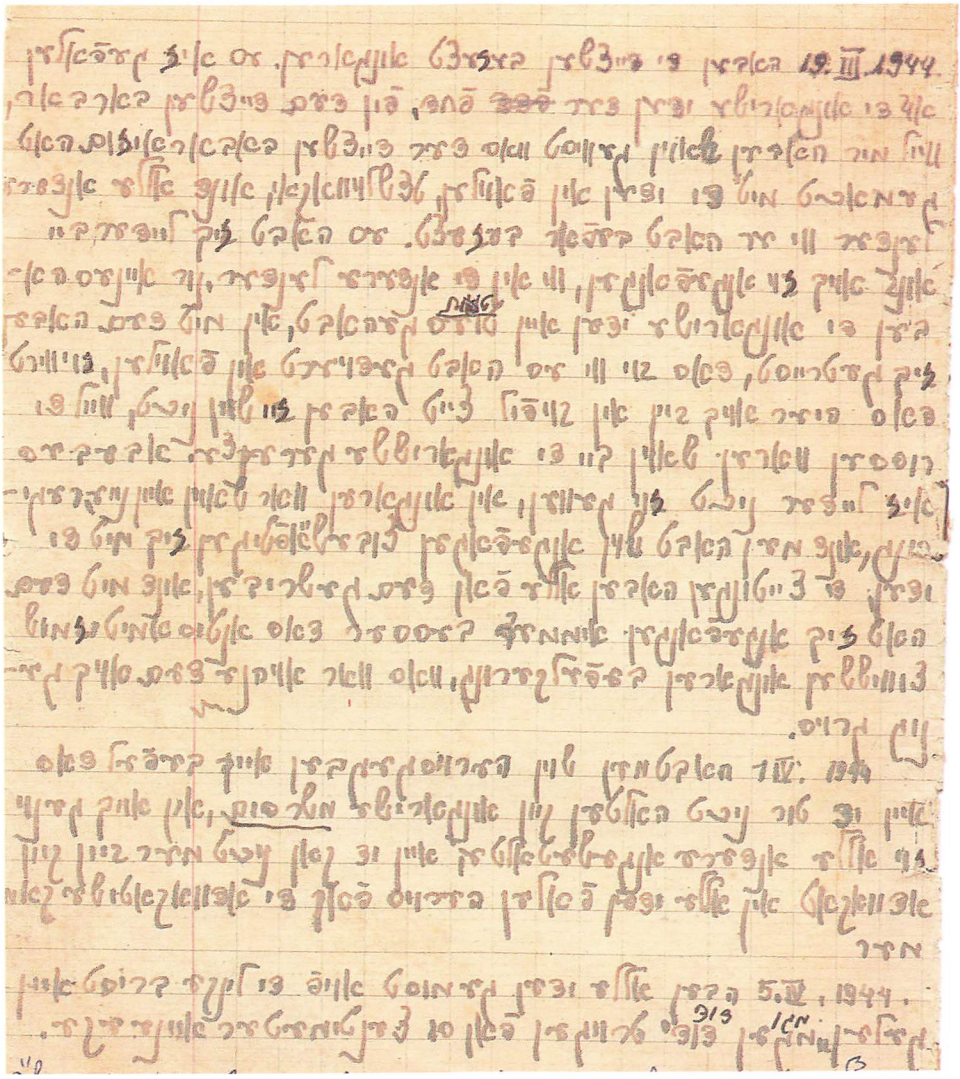

אחותי ראציל כהן ז"ל

אחותי רחל כהן נפטרה בגיל 4 בנירדהאזה ב- 1924

כך זה התחיל....

דף הראשון של היומן בשפת האידיש נכתב בירושלים ג' עקב תש"ה

Formule C

1 Staat/État/Country
Bundesrepublik Deutschland

2 Standesamtsbehörde
Service de l'état civil de
Civil Registry Office of
Sonderstandesamt Arolsen, jetzt Bad Arolsen,
Abteilung Buchenwald

3 **Auszug aus dem Sterbeeintrag Nr.** 2728/1952
Extrait de l'acte de décès n°
Extract from death registration no.

4	Tag und Ort des Todes Date et lieu du décès/ Date and place of death	Jo Mo An 03 03 1945 Ohrdruf, Kreis Gotha
5	Name Nom/Name	Kohn
6	Vornamen Prénoms/Forenames	Lipot
7	Geschlecht Sexe/Sex	M
8	Tag und Ort der Geburt Date et lieu de naissance/Date and place of birth	Jo Mo An 05 05 1925 Szatmarnemedy
9	Name des letzten Ehegatten Nom du dernier conjoint/Name of the last spouse	
10	Vornamen des letzten Ehegatten Prénoms du dernier conjoint/Forenames of the last spouse	

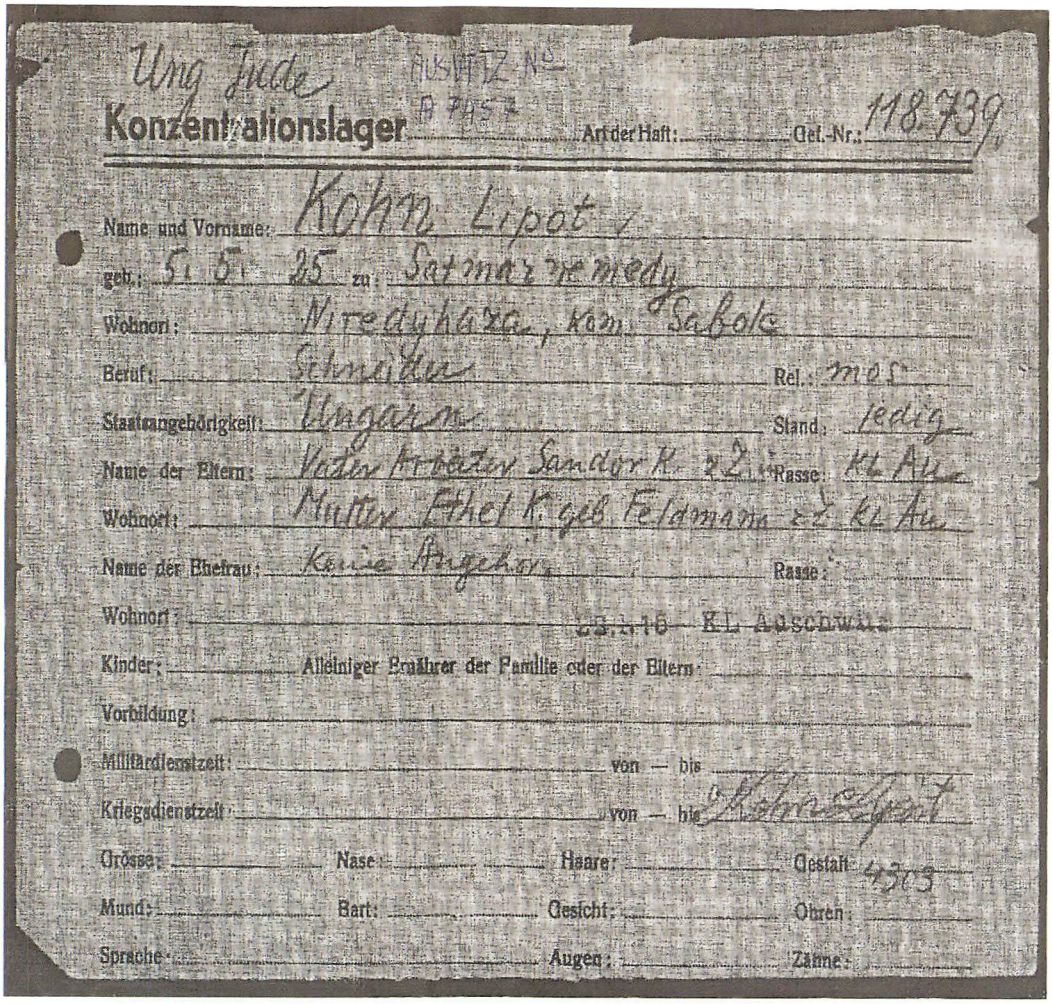
		12 Vater Père/Father	13 Mutter Mère/Mother
5	Name Nom/Name		
6	Vornamen Prénoms/Forename		
11	Tag der Ausstellung Date de délivrance/ Date of issue	Jo Mo An 01 12 2008	

(Butterweck)
Unterschrift/Signature/Signature

DER STANDESBEAMTE DES SONDERSTANDESAMTES BAD AROLSEN
Siegel/Seal/Sceau

SYMBOLES/ZEICHEN/SYMBOLS/SIMBOLOS/ΣΥΜΒΟΛΑ/SIMBOLI/SYMBOLEN/SÍMBOLOS/ISARETLER/SIMBOLY/SYMBOLE

15/462 Internationale Sterbeurkunde Seite 1 von 2 Verlag für Standesamtswesen GmbH, Frankfurt am Main Berlin 2004

Ung Jude AUSWITZ N°
B 745

Konzentrationslager _____ Art der Haft: _____ Gef.-Nr.: 118739

Name und Vorname: Kohn Lipót

geb.: 5. 5. 25 zu: Satmár Németi

Wohnort: Nyiregyháza, kom. Szabolcs

Beruf: Schmied Rel.: mos

Staatsangehörigkeit: Ungarn Stand: ledig

Name der Eltern: Vater Kohn Sandor K. 22 Rasse: K. Au

Wohnort: Mutter Ethel K. geb. Feldmann 22 K. Au

Name der Ehefrau: keine Angehör. Rasse:

Wohnort: 23.5.16 K.L. Auschwitz

Kinder: Alleiniger Ernährer der Familie oder der Eltern:

Vorbildung:

Militärdienstzeit: von — bis

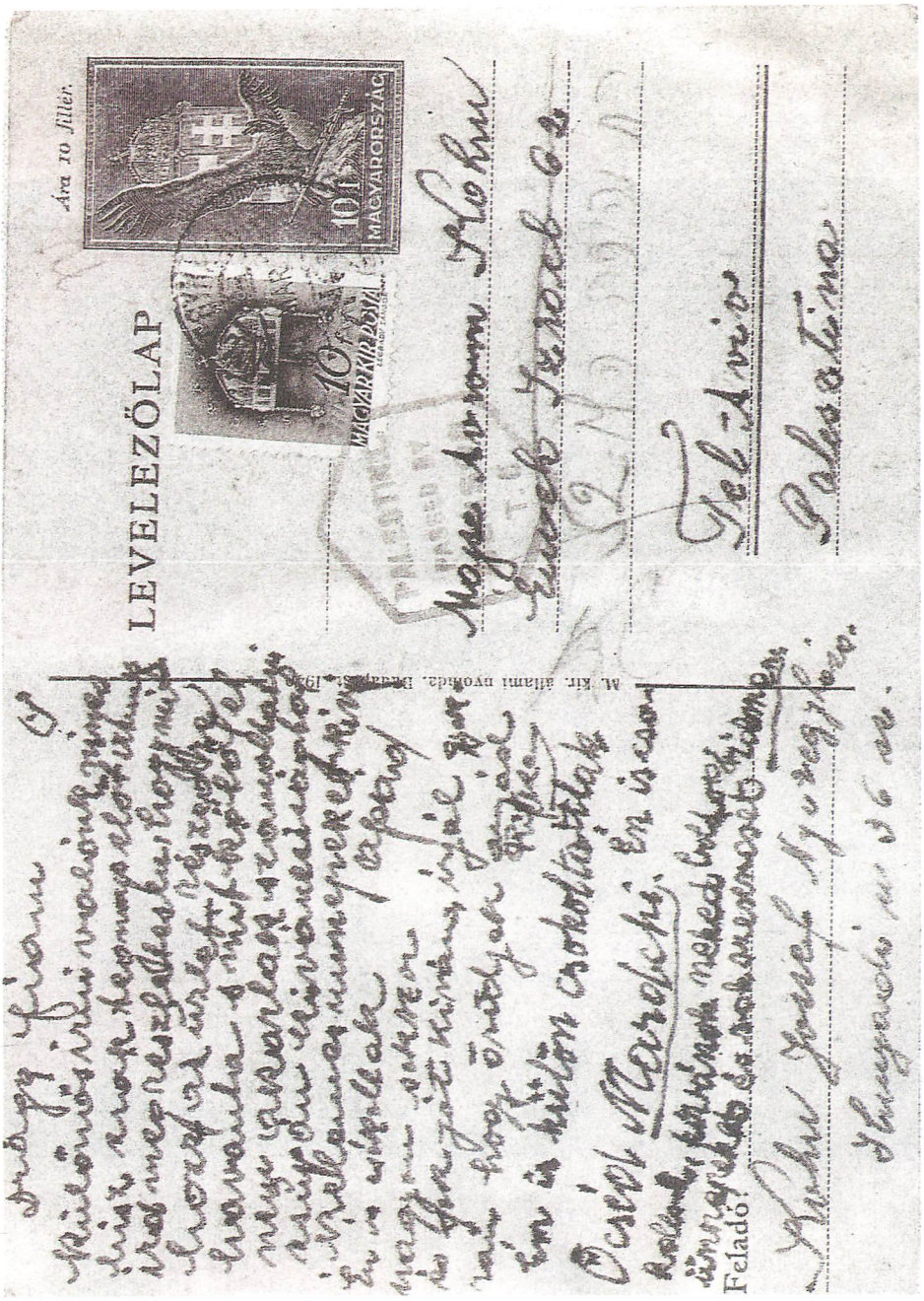
Kriegsdienstzeit: von — bis Kohn Lipót

Grösse: Nase: Haare: Gestalt 4303

Mund: Bart: Gesicht: Ohren:

Sprache: Augen: Zähne:

כרטיס רשום של אחי אלימלך ז"ל מבוכנוולד

גלוית דואר שנכתבה ב-14.3.1940

הכותבים: אמא RIEVKA - מרדכי וזלמן, את הצד השני כותבת מלכה MARGIT אחותי

במחנה בבורנוולד מס' אסיר 118738

Ung. Jude A 2456 AUSWITZ

Konzentrationslager ..... Art der Haft: ..... Gef.-Nr.: 118

Name und Vorname: Kohn Zoltán ✓

geb.: 6. 6. 30 zu: Tisasalka, Kom. Bereg *

Wohnort: Niredyhaza, Kom. Sabolc Ung

Beruf: Schüler Rel.: mos

Staatsangehörigkeit: Ungarn Stand: ledig

Name der Eltern: Vater Arbeiter Josef K ausges. Rassel in K

Wohnort: Mutter Elekkent/Regina ausges. m. K

Name der Ehefrau: Keine Angehörigen Rasse:

Wohnort: —

Kinder: — Alleiniger Ernährer der Familie oder der Eltern: 22.1.15 K- Auschwitz

Vorbildung:

Militärdienstzeit: ..... von — bis .....

Kriegsdienstzeit ..... von — bis Kohn Zoltán

Grösse: ..... Nase: ..... Haare: ..... Gestalt: 430

Mund: ..... Bart: ..... Gesicht: ..... Ohren: .....

Sprache ..... Augen: ..... Zähne: .....

כרטיס אסיר שלי בבוכנוולד

SERVICE INTERNATIONAL DE RECHERCHES
INTERNATIONAL TRACING SERVICE
INTERNATIONALER SUCHDIENST

D - 3548 AROLSEN
Tel. (05691) 837 – Telegr.-Adr. ITS Arolsen

EXTRAIT DE DOCUMENTS | **EXCERPT FROM DOCUMENTS** | **DOKUMENTEN-AUSZUG**

Votre Réf. / Your Ref. / Ihr Az. ---
Notre Réf. / Our Ref. / Unser Az. T/D – 143 903

Nom / Name / Name	TABAK	Prénoms / First names / Vornamen	Israel	Nationalité / Nationality / Staatsangehörigkeit	ungarisch
Date de naissance / Date of birth / Geburtsdatum	7.12.1895	Lieu de naissance / Place of birth / Geburtsort	"Kizerabsa"	Profession / Profession / Beruf	Arbeiter
Noms des parents / Parents' names / Namen der Eltern	nicht angeführt			Religion	jüdisch
Dernière adresse connue / Last permanent residence / Zuletzt bekannter ständiger Wohnsitz	Dombo				
Arrêté le / Arrested on / Verhaftet am	nicht angeführt	à / in / in	nicht angeführt	par / by / durch	nicht angeführt
Est entré au camp de concentration / Entered concentration camp / Wurde eingeliefert in das Konz.-Lager	Dachau			No. de détenu / Prisoner's No. / Häftlingsnummer	71199
le / on / am	18. Juni 1944	venant de / coming from / von	Konzentrationslager Auschwitz	par / by / durch	

Catégorie, ou raison donnée pour l'incarcération / Category, or reason given for incarceration / Kategorie, oder Grund für die Inhaftierung: "Sch., (*Schutzhaft) Juda"

Transféré / Transferred / Überstellt: am 11. Juli 1944 zum Konzentrationslager Dachau/Kommando Karlsfeld und am 22. Januar 1945 zum Konzentrationslager Dachau (Hauptlager)

Dernière mention dans la documentation des CC / Last entry in CC-records / Letzte Eintragung in KL-Unterlagen: Er ist am 9. Februar 1945 im Konzentrationslager Dachau verstorben.

Remarques / Remarks / Bemerkungen: keine

Documents consultés / Records consulted / Geprüfte Unterlagen: Schreibstubenkarte, Zugangsbuch, Zu- und Abgangslisten, Arbeitseinsatzlisten und Totenbuch des Konzentrationslagers Dachau.

Expédié à / Dispatched to / Abgesandt an:
Herrn
Abraham Tabak
Haraw Kuk Str. 12
CHEDERA

Arolsen, den 27. Februar 1974

A. de COCATRIX
Directeur

A. SPITZ
Chef des Archives

אילן יוחסין משפחת אשתי מחיה ע"ה לבית טבק
המשפחה מצד אבא ז"ל

ר' שלמה (לייב) יהודא טבק בן פסח צבי
ב"מ ספרי ערך שי דיין בסיגט אשתו צביה

✷

בנו חיים טבק מאפשא אשתו אסתר מינדל

✷

בנו ישראל דוד האבא נשוי לאמא חנה לבית גוטמן

המשפחה מצד האמא לבית גוטמן ז"ל

אברהם גוטמן בן דוד צבי אשתו דבורה
נפטרו בדובבה

✷

בנו יצחק לוי אשתו שרה טובה נפטרו בדובבה

✷

בתם חנה נשואה לישראל דוד טבק
נהרגה באושביץ סיון תש"ד

ותפארת בנים אבותם

אילן יוחסין מצד אבא ז"ל

ר' אהרן יהודא כהן גין
חמש דורות אחרי הש"ך בן אחר בן

✷

בנו יוסף חיים כהן אשתו ראצל

✷

בנם אלחנן דב כהן אשתו מרים ריזל לבית איזנברג

אילן יוחסין מצד סבתא חיה שרה ז"ל

ר' מאיר אברהם ב"מ ספר "פרי צדיק"
אשתו פרומט פסיל

✷

חתנם ר' שמעון ליברמן אשתו מלכה

✷

חתנם ר' אברהם פלדמן

✷

בנו ר' שמעיה גרינפלד (חסיד) אשתו פרל רבקה

✷

חתנם ר' מרדכי פלרשטין אשתו מלכה

✷

חתנם ר' גרשון אליעזר כהן אשתו חיה שרה לבית פרלשטין

ותפארת בנים אבותם

אילן יוחסין משפחתנו מצד אבא ז"ל עד הש"ך ז"ל

ר' מאיר הכהן ז"ל

✷

ר' שבתאי הכהן בעל הש"ך

✷

בנו ר' משה כץ

✷

בנו ר' יצחק כץ (יצחק חריף כהן כץ)

✷

בנו ר' דב בריש כץ דבד"ק אפטע

✷

בנו ר' יצחק כץ רפפורט

✷

בנו ר' גרשון כץ רפפורט

✷

בתו חנה איידל בעלה אליעזר צבי אליפנט

✷

בתם רבקה בעלה משה אברהם איזנברג

✷

בתם מרים ריזל בעלה אלחנן דב כהן

✷

בנם גרשון אליעזר אשתו חיה שרה לבית פרלשטין

ותפארת בנים אבותם

אילן יוחסין משפחתינו מצד אבא ז"ל

ר' משולם זושה מהגיפולה

ב' שבט תק"ס

✷

בנו ר' צבי מנחם תקע"ד

✷

בנו ר' יחיאל מיכאל מקורימקה כ"ה סיון תרט"ז

✷

חתנו ר' יצחק אליפנט

✷

בנו ר' אליעזר צבי אליפנט אשתו חנה אידל

✷

חתנם משה אברהם איזנברג אשתו רבקה

✷

חתנם אלחנן דב הכהן אשתו מרים רייזל

ותפארת בנים אבותם

אילן יוחסין מצד אבא ז"ל

\ינו ר' ישראל
ה"בעל שם טוב" הקדוש

✷

בנו ר' צבי

✷

בנו ר' אברהם דב בריש מאנילוב

✷

חתנו ר' צבי מנחם מהוניפולה

✷

בנו ר' יחיאל מיכל מקורימקה

✷

חתנו ר' יצחק אליפנט

✷

בנו ר' אליעזר צבי אליפנט אשתו חנה אידל

✷

חתנם משה אברהם איזנברג אשתו רבקה

✷

חתנם אלחנן דב הכהן אשתו מרים ריזל

✷

בנו גרשון אליעזר הכהן אשתו חיה שרה

✷

בן שני לאלחנן דב משה בנימין הכהן אשתו אסתר

אילן יוחסין משפחתנו מצד האמא ז"ל

אלימלך בן משה צבי וחנה אליפנט
נפטר בבושטינה י' שבט תר"פ

✷

גולדא אסתר בת יצחק אלימלך ומרים
לבית מרמולשטיין נפטרה בבושטינה י"ג ניסן תרפ"ט

✷

משה נפטר בארצות הברית בערך בתש"ח

✷

דוד נהרג במלחמת העולם הראשונה
אשתו פרל נהרגה באושוויץ

✷

מנחם מנדל נפטר בבושטונה ב-1936
אשתו חנה נהרגה באוקרינה ב-1941

✷

מרים התאלמנה צעירה מאברהם שלזינגר
נהרגה באושביץ סיון תש"ד

✷

בינה היתה נשואה ליהושע קסוביץ
נהרגו באושביץ סיון תש"ד

✷

חיה היתה נשואה ליצחק הנדלר נהרגו באושביץ סיון תש"ד

✷

רבקה אמא שלנו היתה נשואה לאבא יוסף חיים הכהן
נהרגו באושביץ תש"ד תש"ה הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

ותפארת בנים אבותם

ילדי סבא גרשון אליעזר וסבתא חיה שרה ז"ל

סבא גרשון אליעזר הכהן

סבתא חיה שרה לבית פרלשטיין

✷

בתם ראצעל נשואה לר' חיים גרינפלד

✷

בנם יוסף חיים כהן נשוי לרבקה לבית אלפנט

✷

בנם משה אברהם כהן נשוי למלכה לבית פרלשטיין

✷

בנם יחזקאל שרגא כהן נשוי לאסתר מינקה לבית פלדמן

✷

בתם מלכה נשואה למרדכי דוד קליין

✷

בנם חנניה יום טוב ליפא כהן נשוי לרבקה לבית בראון

✷

בנם צבי כהן נשוי לחנה לבית גרינולד

✷

בתם פרל רבקה היתה נשואה לר' יחזקאל מנדל

ותפארת בנים אבותם

הרב זלמן כהן מגולל בספרו את מהלך חייו בשנות מלחמת העולם השניה ואת סיפור השגחת ד' המופלאה אשר הובילה בדרך לא דרך להצלתו מגיא ההריגה הנאצי.

מילות הנחמה "אנכי אנכי הוא מנחמכם", עמדו לנגד עיני העם המתייסר במשך תקופת האימה וחיזקו את רוחם באמונה.

תמונת השער: תפילת חג השבועות תש"ה בבוכנוולד עם הרב צבי שכטר ובהשתתפות חיילים יהודים מצבא ארצות הברית, וכן כאלפיים יהודים משוחררי המחנה. את הצילום קיבל המחבר ממוזיאון השואה בוושינגטון.